

A HVG ZRT. KIADVÁNYA

MŰÉRTŐ

2013. ÁPRILIS

MŰVÉSZETI ÉS MŰKERESKEDELMI FOLYÓIRAT

ÁRA: 890 FORINT

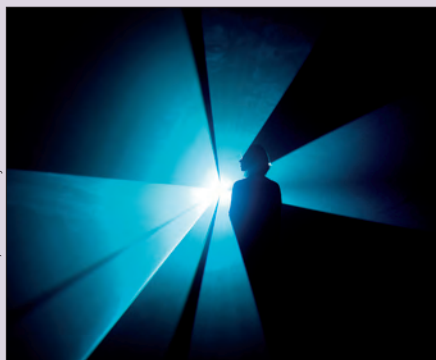

Az utópia két oldala

kiállítás Eindhovenben
Ilya Kabakov: Tájkép hegyekkel, 1989
21. oldal

Fényhatástanulmány

Light Show Londonban
Anthony McCall: Te és én (Vízszintes), 2005
23. oldal

Középkori, historizáló, kortárs

a pannonhalmi bazilika felújításáról
12–14. oldal

Új év, új remények

nemzetközi aukciós szezonkezdet
Pablo Picasso: Marie-Thérèse Walter, 1932
18. oldal

Kultpol

Ki vezet a végén?

Mintha csak a Műértő lapzártájához igazították volna, épp február 28-án ment az a levél a minisztériumból a Ludwig Múzeumba, amelyben mandátuma lejártával visszavonják Bencsik Barnabás kinevezését. Ő maga ezt közvetlenül nem kapta meg, a gazdasági igazgatónak küldték el, aki másnapról a helyettesítési rend szerint viszi a Ludwig ügyeit. Bencsik tehát mehet isten hírével. Az EMMI sem azt nem látta fontosnak, hogy megköszönje, sem azt, hogy értékelje az elmúlt öt évet.

Kisvártatva, március 1-jén viszont kiírta a vezetői pályázatot, azt azonban szintén nem tekintette lényeges kérdésnek, hogy az elbírálás milyen szakmai irányítás alatt marad a múzeum. Pro forma most nincs szakmai, csak adminisztratív vezető, ami legalábbis felelőtlenség egy ilyen jelentős intézmény esetében. A vezetői pályázat ügye minimum érdekesen alakult. Felsőfokú nyelvvizsgát, négyzetméterben megadott kiállításokat kötelezően előírt benne az EMMI, az aacheni székhelyű Ludwig Stiftungot azonban meg sem említette. Pár nappal később aztán visszavonta és új határidővel (április 12.) ismételten kiírta a pályázatot. No nem azért, hogy beemelje az együttműködést a Ludwig Stiftunggal, hanem hogy kivegye belőle a felsőfokú nyelvvizsga kötelezettségét. Meglehet, az EMMI hírt vette, hogy Bencsik Barnabás a két időpont közt megszerezte ezt a bizonyos felsőfokút? Rigó utca ide vagy oda, Bencsik biztosan beadja pályázatát, ám az előjelek nem arra mutatnak, hogy ő itt nyerhetne. Most egy fél szakma azt találgatja, kire van kiírva a pályázat, a másik fele pedig azt, hogy talán megvolt már a jelölt, de visszalépett, vagy kigolyózták?

Szakmai szervezetek pedig még mindig nem adták fel a reményt, hogy Halász Jánossal tárgyalni lehet, s elmagyarázni neki, ne borítsa fel fenekestül a Ludwigot: időpontot kértek és kaptak tőle.

(folytatás a 8. oldalon)

Neon Galéria, Budapest

Tartós színek, kis terek

Zuzu-Vető-Zsuzsi: Csirkusz, vegyes technika, papír, 32x40 cm, 2010

Két francia fiatalember – Thierry Noir és Christophe Bouchet – 1984-ben rikítóan színes, nagy figurákat kezdett festeni az addig legfeljebb kis ábrákkal és szövegekkel dekorált berlini falra. Festettek-festettek, éveken keresztül, jellegzetes és szimbolikus alakjaikat sokan másolták, mások ábrázolták, de színeik egészen a fal leomlásáig tartották magukat – és a lelket az elválasztott városban.

A faltól a történet kétféleképpen folytatható. Egyfelől leírhatnám, mit tett Budapesten a színekkel a nyolcvanas évek közepén két magyar fiatalember – Méhes Lóránt és Vető János – a hetvenes évekhez képest már nem is annyira szürke városban. Másfelől elmerenghetnék azon, hogy a berlini fal különböző országokban ma már emlékműként szétszórta maradványait – egy kicsit más történeti konstellációt feltételezve – akár Zuzu-Vető-képek is díszíthetnék.

Mindkét változat melankolikus lenne: az első azért, mert az elmúlt időre emlékeztetne, a máso-

dik pedig azért, mert a kihasználatlan teret hívná elő. Az előbbiről még mindig keveset tudunk, mert a nyolcvanas évek magyar festésze korántsem épült be képi emlékezetünkbe, az utóbbi hiányát pedig csak közvetve érezzük: valójában hiányoznak a nagy, féktelenül színes, de szimbólumok gondos válogatásával kialakított városi felületek, lassan megint minden a szürkeségbe szorul. Pedig a Neon Galériában, a legújabb, visszatérő Zuzu-Vető-kiállításon a legfeltűnőbb jelenség éppen a képek hatalmas méretre komponálása. Minden egyes – gyakran mások bevonásával – közösen rajzolt, festett, színekben úszó, látszólag vidám és gondtalan kép az óriási méretek után kiált; néha olyan, mintha galaktikus léptékű motívumkavalkádot látnánk kis keretbe szorítva.

Mintha harminc év elmúltával egyébként is minden egy kicsit szűkebb és tompább lenne; ugyanaz a szín mást jelent már ennyi idő után, hiszen túllendültünk közben a tranzavantgárdon, több-

ször eltemettük és újra meg újra felfedeztük magát a festészetet. Vető és Zuzu is sokat változott, képeik súlytalanabbak, harsányságukkal nem ütnek már át a néző retináját; a „lassan elkészült” Mar-

hagors kép komolytalanságát és gondtalanságát elhalványítja a fényes galériatér. Közben pedig valamennyi, a bulihangulat megzavarására alkalmas motívum kiélesedik.

A kijáratához legközelebb eső képen a fekete kereszt fenyegetően közelít, mögötte bombaként robbanó vörös folt és egy lebegő csontváz, a filctollal írt betűk így vagy úgy a „föltámadunk” szót adják ki. Valahogy feltűnőbb most, hogy a piros rózsza szárát egy másik képen fekete szögesdrót alkotja. Hogy minden tele van pocsollyakkal. Hogy közben minden kevésbé pszichedelikus, mint amennyire valóságos.

Mintha óhatatlanul bekúszna a „neobarbár” képekbe is rosszkedvünk tele – a néző a csicsergő madarakat és a máltai keresztet is aktualitással tölti fel. Közben pedig a szépen kifestett galériatérben az elmúlt időre gondol – és ezzel nincs egyedül: „És ne felejtétek, minden elmúlik egyszer, megöregszik, meghal. Jó éjszakát gyerekek, álmokatok szépeket, lassan készülő Marhagors Zuzu-Vető képeket” – írja a kísérőszövegben Vető.

Az is igaz viszont, hogy a két francia, Noir és Bouchet már csak az emlékeiből él, Vető meg Zuzu meg még mindig fest. (Megtekinthető április 30-ig.)

MÉLYI JÓZSEF

PÁRISI GALÉRIA
MŰVÉSZETI SZALON és AUKCIÓS HÁZ

MŰVÉSZETI AUKCIÓ
2013. május 16. 18 óra

XIX–XX. századi festmények –
antik Zsolnay porcelánok

Aukciós kiállítás: 2013. május 2–14.

INFORMÁCIÓ: PÁRISI GALÉRIA ÉS MŰVÉSZETI SZALON – PÁRIZSI NAGYÁRUHÁZ,
1061 BUDAPEST, ANDRÁSSY ÚT 39. TEL.: +36 1 269 96 11. MOBIL: +36 20 924 25 18
WWW.PARISIGALERIA.HU

9 771419 056018 1 3 0 0 4

Egy csinovnyik krédója

Aki várt volna valamit Halász Jánostól, az legalábbis zavarba jöhetett az elmúlt hónapban. A diplomatikusként és főlényesnek tűnő L. Simon Lászlót simán kivágták a minisztériumból, és a helyzett nem sok jót ígért. Mégis, amikor a kipróbált, régi ember, Halász megjelent, akár azt is lehetett remélni, hogy tapasztalatával és államigazgatási jártasságával azért csak megakadályozza a nagyobb örültségeket.

Ehhez képest első nyilatkozatában a „kulturális rendszerváltás” folytatását nevezte meg célként. Nem rémlik, hogy ezt a baljós kifejezést más politikus használta volna Magyarországon. Ez így mindenképpen nóvum. És persze nem lehet tudni, hogy maga a szófordulat mit jelent. Ahogy Halász mondta, a „szervezeti és fenntartói világ” megváltoztatását? A múzeumok, könyvtárak, levéltárak elvétele a megyéktől? Értjük. De hogyan akarja ezt folytatni? Mit venne még el és kiktől? Mert Halász azt is mondta, hogy folytatni szeretné azt, amit elődei, Szócs Géza és L. Simon elindítottak. És az micsoda? Szócs sok mindent elindított, ami aztán folytatás nélkül maradt, L. Simonnak pedig nem adatott annyi idő, hogy a lavírozáson és a nyilvánvaló károk enyhítésén kívül bármibe is belevágjon. Az azonban közös volt bennük, hogy nem emlegettek kulturális rendszerváltást.

Halász rá is kanyarodott legott a lényegre: „Mikor arról beszélünk, hogy kulturális rendszerváltozásra volt szükség, akkor annak nemcsak a strukturális változások képezik részét, hanem a finanszírozási oldal is, ennek elemét képezi az MMA szerepének erősítése is” – mondta az MTI szerint, amely maga az orákulum: „miután az MMA mint önálló köztestület megjelent az Alaptörvényben, az államnak vissza kell vonulnia a kultúrafinanszírozásból és -irányításból, természetesen segítve az autonóm öngazgatási szerv létrejöttét.” Aha. Szóval minden hatalmat az MMA-nak.

Meglebegettette azt is, hogy a rendszerváltás az NKA-t is utoléri. És megint a régi érv: az MMA megjelenésével kiteljesedik az autonómia. Ennyit a reményekről, amelyeket Halászhoz fűzhetett bárki is. Az MMA-nak, hadd ne mondjuk, mennyi köze van a kultúra autonómiájához.

Halász bemutatkozó hónapja pedig tökéletesre sikerült. Március idusán még gyorsan elintézett egy Táncsics-díjat Szaniszló Ferencnek. Előre a kulturális rendszerváltás felé.

CSÓK: ISTVÁN

Megvételre keresem Mednyánszky László jelzett, nem sötét és nem háborús festményét. Kedvelt méret és téma: 70x100 cm, (kisebb méret is érdekel) Tatrai táj folyóval és egyéb hangulatos, rá jellemző, élethű, színgazdag művét. A minőséget értékelem, csak tiszta szándékú ajánlatot várok.

E-mail: km.art@freemail.hu ■ Tel.: 0630 366 9388

BTM – Budapest Galéria

Dobozváros

Bagossy Levente merészen gondolkodó, kreatív és tehetséges díszlettervező. A főként kifejező plakátjairól ismert grafikusművész munkásságának szerves részét képező 32 díszlettervét láthatják az érdeklődők a Szabad sajtó úti kiállítóteremben. Zsámbéki Gábor rendező, egykori színházigazgató, egyetemi tanár megnyitóbeszédében kiemelte, hogy Magyarországon – ellentétben más európai országokkal – nem jellemző annak a folyamatnak a bemutatása, amely láthatóvá tenné, milyen munka zajlik a kulisszák mögött. Pedig a színműveket a vizuális hatások keltik életre: sokszor a látvány segít abban, hogy maradandó élményekkel gazdagodhassunk.

A díszlettervezőknek rengeteg szempontot kell figyelembe venniük, hogy igazán jó megoldások születhesse. Az előadásnak a díszletben, a díszletnek az előadásban és a színházi térben kell élnie. Ahhoz, hogy térben és időben létrejöhessen az összhang, a rendező, a színészek, a technikai szakemberek, a látvány- és jelmeztervezők összehangolt munkájára van szükség. Bagossy Levente képes arra, hogy csapatban dolgozzon. Sohasem követi el azt a hibát, hogy az adott helyszíntől függetlenül képzelje el a „hátteret”. Miniatűr színpadi makettjei mutatják, hogy gondosan kidolgoz minden részletet, alkalmazkodva a színházak struktúrájához, hangulatához. Mozart Don Giovanniánál például a Szegedi Nemzeti Színház színpad melletti páholyorait is megmintázta, azok bársonyborításának, stukkódíszének, aranyozásainak élethű mását adta makettjén, és a nézőtér motívumait használta fel a színpadi térhez. A Molière Úrhatnám polgárához készített vígszínházi tervén, bár kevesebb ünnepélyességgel, de ugyanez az aprólékoság figyelhető meg: súlyosan omlanak alá a kartonpapírból hajtogatott „bársonyfűgönyök”, kecsesen görbülnek a széklábak, és a páholyok belsejét borító mintás tapéták sem hiányoznak. Ugyanakkor a Bárka és az Örkeny Színház sötét puritánságához, vagy a gyermekelőadások fantáziavilágához is képes alkalmazkodni.

Legtöbbször testvérével, Bagossy Lászlóval működik együtt, de sokszor más rendezőkkel is kooperál, főként

Bagossy Levente: Lengyel Menyhért–Jürgen Hofmann: Lenni vagy nem lenni, Vígszínház, Budapest, 2011

Zsámbéki Gáborral és Mácsai Pállal, ám Guelmino Sándor, Máté Gábor, Szikora János, Marton László, Lendvai Zoltán vagy Valló Péter sem hagyható ki a felsorolásból.

Számomra az egyik legmeghatározóbb színházi élménynek a Ledarálnakeltűntem bizonyult, a Kafka A per című regénye alapján készült, Bodó Viktor rendezésében színre vitt Vinnai–Bodó-átírat. A budapesti Katona József Színház Kamrájában bemutatott darab egy szűk „sikátorban” játszódott, ahol az egyes díszletelemek manipulálásával hol szűkült, hol tágult a játéktér – ennek köszönhetően tudták tökéletesen visszaadni azt a nyomasztó karkai világot, ahol mindent beszippant a szűk cellává váló, végtelen alagút.

Aki ismeri a budapesti és a vidéki színházak adottságait, láthatja, hogy már a miniatűr dobozvilágokban is képesek meglevenedni a Bagossy által megálmodott terek. Ezek nem csupán a „kukucsalkószínházak csodáját” idézik meg, ahogyan a meghívó hirdeti, hanem szereplőkké formálnak, magukkal ragadnak bennünket, és felélednek, mint egy idegen város, ahová turista-ként érkezünk.

Remélem, ez a kiállítás újabb kezdeményezések előhírnöke lesz. A jövőben azonban oda kellene figyelni a „körítésre” is, hiszen a belépők számára első ránézésre élettelennek tűnhet egy fehér falak előtt elterülő dobozváros. Hiányoznak a skiccek, az előadásokról készült fénykép- vagy videofelvételek; néhány díszletelemet, térrekonstrukciót is érdemes lett volna bemutatni. (Megtekinthető április 14-ig.)

DEBRECENI BOGLÁRKA

Inventio Arts, Budapest

Művészeti menedzsment extrákkal

Az Inventio Arts kulturális vállalkozás alapítói, Arató Balázs művészeti menedzser és Jarmo Nieminen Budapesten élő finn műgyűjtő a Magyar Képzőművészeti Egyetem negyedéves hallgatóit évek óta támogató műgyűjtői klubban ismerték meg egymást. Arató Balázs táncművészként, majd kulturális menedzserként szerzett diplomát, az elmúlt évtizedben a Nemzeti Táncszínház menedzsere, a Táncélet.hu online táncművészeti magazin alapító tulajdonosa, szerkesztője. Ezzel párhuzamosan elvégezte a BAV becsüstanfolyamát, néhány hónapig egy aukciós házban is dolgozott, s tavaly fejezte be tanulmányait a MOME múzeumi menedzser szakán. Néhány éve kezdett képeket vásárolni fiatal magyar festőművészekről. Jarmo Nieminen komoly műgyűjtői tapasztalatokkal rendelkezik, még Finnországban több száz darabos gyűjteményt hozott létre, amely az 1980-as évek finn képzőművészetére fókuszál. Egy kisebb galériát működtetett Helsinkiben, ahol többek között Feher László és Mulasics László műveit is kiállította. A rendszerváltás óta Magyarországon él, az utóbbi években kezdett fiatal magyar művészek iránt érdeklődni.

A tavaly november óta működő cég a Jurányi Produkciós Közösségi Inkubátorház legfelső szintjén bérel 150 négyzetméternyi területet, ahol jelenleg kilenc művésznek biztosít

tanak műtermeket: Gosztola Kittinek, Herman Leventének, Hollós Ádámnak, Keresztes Zsófiának, Keresztes Botondnak, Máriás István aka Horror Pistának, Nemes Már-

Nemes Márton: Átmenetileg Zárva 8M, 2013
olaj, akril, vászon, 100x120 cm

tonnak, Süveges Ritának, Szinyova Gergelynek. Ezeket jelképes havi díj és évente egy festmény ajánlékozása fejében vehetik igénybe az Inventio Arts által kiválasztott alkotók; a szerződéseket félévente vizsgálják felül, újítják meg.

Februárban írták ki a pályázatot az egyetlen tértírtésmentesen igénybe vehető, most főlzabaduló műteremre. A mintegy harminc pályázó közül a két tulajdonos mellett a cég munkáját projektkoordinátorként és sajtóreferensként segítő Baglyas Erika képzőművész, valamint Csizek Petra és Somhegyi Zoltán művészeti szakemberek választanak. A további nyolc helyről továbbra is

Arató Balázs, Jarmo Nieminen és Baglyas Erika dönt.

„Az Inventio Arts olyan kulturális vállalkozás, mely menedzsment és fejlesztési szolgáltatásokat kínál. Figyeljük a galériák és például az ACAX tevékenységét, és saját mozgásterünkben szeretnénk az itt alkotó művészeknek hasonló lehetőségeket teremteni. Projekt alapon dolgozunk, kiemelt fontosságúnak tartjuk a nemzetközi kapcsolatok kiépítését, a velünk együttműködő művészek minél szélesebb körű promotálását, valamint a művészeti közeg szereplői közötti kommunikáció hatékonyságának erősítését” – mondja Arató Balázs. A cég weboldalán felületeket biztosít a művészeknek, szakmai beszélgetéseket, publikációkat, nyitott műterem programot kezdeményez, külföldi szakembereket hív meg, az elkövetkező hónapokban figyelemmel kíséri és a művészek számára megismerhetővé teszi a fontos nemzetközi művészeti vásárok tapasztalatait. Az Inventio Artsnak jelenleg két osztrák együttműködő partnere van, a Galeria Ulrike Hrobosky és a Projektraum Viktor Bucher; az előbbivel idén a Viennafair időszakában, az utóbbival jövőre terveznek közös kiállítást Bécsben. A további tervek között egy saját állandó budapesti kiállítóhely biztosítása és a nemzetközi kapcsolatok további erősítése szerepel (www.inventioarts.hu).

SPENGLER KATALIN

MŰÉRTŐ

MŰVÉSZETI ÉS MŰKERESKEDELMI FOLYÓIRAT

Főszerkesztő: ANDRÁSI GÁBOR
Főszerkesztő-helyettes: PRÉKOPA ÁGNES
Tervezőszerkesztő: CSÉVE GÁBOR
Olvasószervező: FENYVES KATALIN
Korrektor: KISS MARIANNE
Munkatársak: AKNAI KATALIN, GRÉCZI EMŐKE, EMŐD PÉTER, KOZMA ZSOLT, NAGY GERGELY, SPENGLER KATALIN

Külföldi tudósítók:

BERECZ ÁGNES – New York
CALBUCURA LAURA – Bécs
DARÁNYI GYÖRGY – Bázél
HUNYADI SZILVIA – Eindhoven
HUSHEGYI GÁBOR – Pozsony
KERÉNYI ÉVA – Madrid
KRASZNAHORKAI KATA – Berlin
MOLNÁR DÓRA – Párizs
MOLNÁR EDIT – Berlin
UHL GABRIELLA – Tallinn
STEIERHOFFER ESZTER – London

www.muerto.hu

Szerkesztőség:

1037 Budapest, Montevideo u. 14.
Telefon: 436-2270, fax: 436-2275
E-mail: muerto@hvg.hu
KIADJA A HVG KIADÓ ZRT.

Felelős kiadó: Szauer Péter
üzvevezető igazgató

Kiadóhivatal:
1037 Budapest, Montevideo u. 14.
Telefon: 436-2000

Hirdetés: Szelevényi Judit
Telefon: 436-2027, fax: 436-2089
E-mail: hirdet@hvg.hu

Előfizethető:
HVG Zrt. terjesztési osztály

1037 Budapest, Montevideo u. 14.
Telefon: 436-2045, fax: 436-2012
E-mail: terjeszt@hvg.hu

Előfizetési díj egész évre 15% kedvezménnyel: 8575 forint, HVG klubkártyás előfizetői ár egész évre: 8070 forint.

Nyomdai előkészítés: HVG Press Kft.

Erényi Ágnes ügyvezető igazgató
Nyomtatás: MESTERPRINT Kft.

Felelős vezető: Szita Lajos ügyvezető igazgató

ISSN: 1419-0567

A Műértő folyóirat kiadója, a HVG Kiadó Zrt. a lap bármely részének másolásával, terjesztésével, a benne megjelent adatok elektronikus tárolásával és feldolgozásával kapcsolatos minden jogot fenntart. A Műértőben megjelent minden szerzői mű (cikkek, fotók, táblázatok, grafika) csak a kiadó előzetes írásbeli vagy elektronikus dokumentumban foglalt engedélyével tehető hozzáférhetővé, illetve másolható a nyilvánosság számára a sajtóban. Ez a nyilatkozat a szerzői jogról szóló 1990. évi LXXVI. törvény 36. § (2) bekezdésében foglaltak szerint tiltó nyilatkozatnak minősül.

A hirdetések tartalmáért a kiadó nem vállal felelősséget.

Ludwig Múzeum, Budapest

Szabaddá tesz

Bár sokan így emlegetik, nem felel meg a valóságnak, hogy a LuMú első emeletén Szentjóbý Tamás kiállítása látható; valójában a TNPU csódtömeggondnoka, alias St. Turba Tamás és a NETRAF ügynöke, vagyis St. Auby Tamás munkásságát járhatjuk körül – szó szerint. Szentjóbýnak nem alteregói vannak (mint Duchamp-nak Rose Sélavy), hanem – hasonlóan Baksa-Soós Jánoshoz, aki a Január Herceg Tova és a NahTe neveken is szerepel – „after egói” (copyright by Szilágyi Kornél), amelyeket különféle művészi–nem művészi szerepekben használ. Hiszen, ahogy az Aktuális Levél 5. (1983 nyarán megjelent) számában Tony Putrként nyilatkozta: „A szó az akarat teste. A név az, ami valósággá tesz.”

Így itt nem szerepelnek a Szentjóbý névhez köthető munkák. Kimaradnak a hatvanas évek elején a Buta Költők Körében írt aktuálpolitikai költeményei, 1970 körül készült akcióversei (illetve az ezekről készült fényképek) és a neo-avantgárd művészetet meghatározó objektjei – például az 1968-as Háromszemélyes hordozható lö-

lom hogy maga keresse meg a számára fontos összefüggéseket.

A Létminimum St.Andard Projekt 1984 W (avagy: Ez lett az egy-sejttűből) című kiállítás három fő témát érint: egyrészt összefoglalja az 1968-ban Paralel Kurzus/Tanpálya fedőnéven megalapított TNPU (a Telekommunikáció Nemzetközi Paralel Uniója), másrészt az 1974-ben induló létminimum-projekt „történetét”, illetve az ehhez kapcsolódó sztrájk (Szt.Rájk) tematikát, továbbá kitér a 2001-ben létrejött NETRAF – a Neo-Szocialist.a Realist.a TNPU Globális Kontra (máshol Anti-) Művészettörténet-hamisítók Frontjának – megalakulására. Ez utóbbi inkább zárványként jelenik meg a tárlaton – bár kétségkívül van némi bája annak, hogy az 1999-ben megrendezett, az 1949 utáni közép-európai művészetet bemutató kiállítás magyar kurátorát oly módon ostromozza a Belgrádban készült videofelvételen, hogy arca a rendőrségi felvételekhez hasonlóan kockásan ki van takarva. (Természetesen a művészethamisításra adott válasz, a 2003-as Hordozható Intelligencia a Négyzetben Múzeum,

lom („nem-művészet mint művészet mint művészet mint nem-művészet”) meghaladását tűzi ki célul, s amelyben csíráként megbúvik már az új mutáns-osztály, a hierarchikus és anarchikus rend egyensúlyából létrejövő hetearchikus rendszer megteremtésének igénye, valamint a sztrájk mint művészeti program is. Ebben a teremben vásárolhatjuk meg az Egyetemes Havi Létminimum Járadék Kártyát (ELJ). A plasztikkártya önköltségi ára 180 forint – ennek fejében a „jövőben” naponta vehetünk fel az automatából a „Noé Bank” által meghatározott összeget, sőt a rövid hónapokban bónuszként a 29–31. napra jutó pénzünket is megkapjuk (azaz a FÁJA-t, a Felesleges/Áldozat/Jutalom/Ajándékot). Nem csoda, hogy a teremfalra írt „szavazólapon” többségben vannak az ELJ bevezetésével egyetértők.

Innen két irányba indulhatunk el. Bal felé haladva végigjárhatjuk és megtekinthetjük a mítoszorkerekció öt fázisát: A Hetearchikus ön-beavatást (fotón), A Mutáns-osztályt (videón), A 24. Kanton alapítását, avagy Az Epilektikus rohamot (videón), a Katabazis soteriologikét (egy objektben és rajzokon) és a Hierarchia – Szavazócédulát (installáció formájában). Bár a tökéletes megértés majdnem lehetetlen, a projekt „lényegéhez” leginkább a II. fázist „bemutató” 1981-es film megtekintésével kerülhetünk a legközelebb, sőt a meglepően vicces, önironikus – és a videóra mint médiumra is reflektáló – munkából az is kiderül, hogy az intendáns és csódgondnok komoly színészi teljesítményre képes.

Ha egyenesen indulunk tovább, megtudhatjuk, milyen kapcsolatban áll a TNPU James H. Bedforddal, aki 1967-ben lefagyasztatta magát (telepatikus), és megtekinthetjük az MKE intermédia szakán Paralel Kurzus/Tanpálya II. Anatómiai Halhatatlanság – avagy a katolikus M. Duchamp és a protestáns G. Brecht különbsége címmel tartott kurzusának egyik végtelenül hosszú, bár igen szórakoztató előadását is.

Noha a TNPU (?) rövidítések, betűszavak iránti mély elkötelezettségét leginkább a NEWNEFLUGREEZ (Neutral Weaponfree Near East European Fluxus Green Zone) mutatja, a 2002-ben készített, himnuszfeldolgozásokat tartalmazó CD (zene: NahTe) a visszatérő, azonos szövegekkel (kipp-kopp) frenetikus élményt okoz. Semmiképpen sem szabad kihagyni a Szavazófülkét, karácsonyfaégőjével, zászlóival és fém öltözőszekrényével egyetemben (hogy mire szavazhatunk, az most maradjon titok).

A kiállítás megtekintése legalább három órát vesz igénybe (a rutinosebakk előre felkészülhetnek az IPUT/TNPU honlapjából: (<http://www.c3.hu/~iput/index.html>), s hogy ez mégsem tűnik soknak, arról a tágas és levegős terek tehetnek, amelyek többségében csak képernyők és előttük katonás rendben elhelyezett székek és nyugágyak sorakoznak. Az elegáns térkezelést és a váratlan fényhatásokat az apró és rejtett falsebek, szögnyomok, lyukak és koszcscikok ellenpontoszzák.

A munkák egy üres terem ölelnek körül. Nézhetjük úgy is, mint a sztrájk helyét, a művészi-nem művészi tevékenység testet öltött eszszenciáját, de szabadságunkban áll bármi másra is gondolni. (*Megtekinthető április 28-ig.*)

DEKEI KRISZTA

TNPU (A Telekommunikáció Nemzetközi Paralel Uniója – csódtömeggondnok: St.Turba Tamás): STREIK MACHT FREI, c-print, változó méret, limitálatlan multiplika, 2013

vészárok vagy a Csehszlovák rádió (igaz, az 1965-ös Új mértékegység a frissen átrendezett, harmadik emeleti gyűjteményes kiállításon látható) –, és még csak megemlítve sincs az emigrálása előtt, 1974-ben készített filmje, a Kentaur.

Megtekinthető viszont a Szenytyóbý néven kezdeményezett első magyarországi happening, Az ebéd. In memoriam Batu Kán (számítógépen); szerepel St. Turb (T. Süket) 3334 képből álló, 1996 körül készült Baddrawing-sorozatából néhány tucat rajz (tévéképernyőn) és a hozzá tartozó, A hallhatatlanság trónja című objekt (teljes valóságában).

A névvariációk által előidézett zavart tovább fokozza, hogy a kurátorok igen csínján bántak a műveket azonosító cédulákkal (sőt!), de az információhiány – paradox módon – mégis a kiállítás egyik érdeme. Ugyan nem állítható, hogy a magára hagyott befogadó ily módon teljesen átlátná a filozófiai összefüggéseket (bár a fontosabb támpontok szerepelnek a lepreollóban), ez a kikényszerített szabadság ugyanakkor elősegíti,

a HI?M sem látható a kiállításon.)

Nem árt leszögezni, hogy tágabb értelemben minden művészettörténész/műkritikus ab ovo hamisítónak számít, hiszen a szakmában elfogadott – esetleg – közérthető fogalmak, kategóriák használatára törekszik, ily módon része a művész által hierarchikusnak nevezett és emiatt elvetendő rendszernek. Másrészt viszont, ha elfogadja Szenytyóbý, St. Turba, St. Auby, St. Turb stb. intellektuális kihívását, akkor vagy esszét ír, vagy kritikusként számol a botrányokat kedvelő valós személlyel. (Az utóbbival kapcsolatos nehézségekről mindenki meggyőződhet, aki megnézi a például a 2008-as Fluxus-kiállításra reagáló akcióról készült felvételeket.)

Bár gyáva megoldásnak tűnik, de „egyszerűbb” összefoglalni, mi is látható a LuMú-ban. A tárlat az 1974-ben bemutatott projekt (Létminimum St.Andard Projekt 1984 W – Csinálj egy széket!) dokumentációjával és újraalkotásával kezdődik, amelyben Szentjóbý (?) a duchamp-i „nem-művészet mint művészet” és a George Brecht-féle művészetfoga-

Események

A Chimera-Project rendezésében március 29-től öt héten át minden pénteken este 7-kor új tárlat nyílik Budapesten, a VII. Klauzál tér 5-ben, amely az 1000%-ként elhíresült művészkollektíva jelenleg is aktív tagjainak egyéni munkásságát mutatja be. Elsőként a Negyedő Negyed7 fesztivál keretén belül Orosz Richárd legújabb munkái láthatók, ezt követően Füre-di Tamás, Vörös Krisztián, Szabó Balázs és Stark Attila műveit tekintheti meg a közönség.

Vonalban a címe annak a kiállításnak és eseménysorozatnak, amelyre a fiatal képzőművészekből álló Moving Art Group (Mozgásban Művészeti Egyesület) rendezésében április 10-től kerül sor Budapesten, a XII. Törpe utca 8-ban. Az egyhetes program során a látogatók kipróbálhatnak klaszikus grafikai eljárásokat, valamint lesz grafikai bemutató, performansz, divatbemutató és iparművészeti vásár is.

A Heineken sörgyár 140. születésnapja alkalmából a cég „Limited Edition” palackjainak megálmódására kiírt pályázat nyolc fiatal magyar résztvevőjének alkotásait állítja ki az Erzsébet téri Le Méridien szálloda White Lounge bárja. A RemixOurFuture néven futó akció keretében a cég arra kérte a feltörekvő designereket, hogy a Facebookon remixeljék történetének grafikai elemeit, és ezekből tervezzék meg a márka jövőjét.

A becsértéket megduplázva, 2,3 millió dolláros eredményt hozott Andy Warhol munkáinak első kizárólag online árverése. A Christie’s üttörő jellegű aukciójának 65 ezer látogatója közül 36 ország 263 érdeklődője vett részt a licitekben.

Díj

Sasvári Edit művészettörténész, a Kassák Múzeum vezetője a MúzeumCafé díj idei nyertese. A múzeumi magazin által összehívott szakmai grémium az intézmény nemzetközi mércével mérve is látványos tartalmi és formai megújításáért ítélte oda az elismerést.

Pályázatok

– Művészek az Iskolában 2013 címmel hirdet nyílt pályázatot a tranzit.org. A hagyományos rajz- és művészettörténeti foglalkozások módszertani kereteit újragondoló kezdeményezés kortárs művészek és középiskolák együttműködésén alapul. A pályázatok beadásának határideje: április 15. (<http://hu.tranzit.org/hu/palyazat/0/2013-04-15/felhvs-mvszek-az-iskolban-2013>)

– Újra pályázatot hirdet az ACAX I Nemzetközi Kortárs Képzőművészeti Iroda New York-i műteremprogramban való részvételre. A három hónapos (2013. szeptember–november) műteremprogramot támogató pályázatra Magyarországon élő, jelenleg is aktív képzőművészek jelentkezését várják, korhatárra való tekintet nélkül. (http://www.acax.hu/hirek/ujra_new_york_az_acax_palyazata_3_honapos_muteremprogramban_valo_reszvetelre.689.html)

– Másodszor is pályázni lehet a Leopold Bloom Képzőművészeti Díjra. A 10 ezer euró értékű díj Magyarországon alkotó művészek nemzetközi együttműködésben létrehozott külföldi kiállításának megvalósítását teszi lehetővé. Leadási határidő: április 30. (http://www.acax.hu/hirek/leopold_bloom_kepzomuveszeti_dij_masodik_alkalommal.661.html)

– Kortárs magyar képzőművészeti kiállítások tervezésére és megvalósítására hirdet pályázatot az Amadeus Művészeti Alapítvány és a cARTc Közhasznú Kulturális Egyesület. Az egyik tárlatot tavasszal (május 23.), a másikat ősszel (október 24.) rendezik az amaTár kiállítótérben. Jelentkezési határidő: április 15. (www.amadeusalapitvany.hu/palyazatok)

– Az ERSTE Alapítvány 2013-ban négy ösztöndíjat hirdet fiatal cseh, magyar, román és szlovák művészeknek és kurátoroknak a salzburgi Nemzetközi Képzőművészeti Nyári Egyetem egy választott kurzusára. Jelentkezési határidő: április 26. (<http://www.tranzit.org/en/grants/summer+academy+salzburg/call-for-applications-salzburg-2013>)

Olvasói levél

Tisztelt Szerkesztőség!

Februári számuk 18. oldalán a numizmatikai árverésről szóló cikkükben a következőket találtam: „Árpádházi pénzek közül Ottó (1505–1507)...” Tudtommal Ottót a vegyesházi királyokhoz sorolják, és 200 évvel korábban uralkodott. „Bethlen Gábor által... megduplázta 4 eurós indulóárát” Mint a következő mondatból kiderül: ez 4000 euró volt. „Ötszörös (7500 euróért) kelt el a 2500 eurón kikiáltott...”; azonban 5x2500=12500. Ezek részletkérdések, de egy nívós lap, mint az Önöké, illet nem engedhet meg magának.

Tisztelettel: Sárosi István

Kedves Olvasónk!

Egyetértünk Önnel, és köszönjük az észrevételeket.

Üdvözlettel: a Műértő szerkesztői

Nemzetközileg elismert kiválóságaink és ambíciózus fiatal művészeink kisméretű festményei, grafikai és egyedi stúdió üvegek széles választékban kaphatók:

Kiskép Galéria a Budai Várban

A művészekről olvasható: www.mutermek.com
A galéria kiállításai követhetők Facebookon: Kiskép Galéria
Cím: 1014 Budapest, Országház utca 15.
Nyitva naponta: 10-18 óráig
Telefon: 201.4935
E-mail: kiskepgaleria@gmail.com

Amint a kiállításnak helyet adó Zsidó Múzeum honlapján olvasható, az Értékmentők című kiállítás „egy sötét korszak fényes eseményeit idézi fel”. A sötét korszak a magyarországi zsidók történetének legtragikusabb öt éve (1939–1944), a fényes események sora pedig az OMIKE (Országos Magyar Izraelita Közművelődési Egyesület) Művészakciója keretében ez idő alatt megrendezett hat kiállítás. Ezek anyagából válogatták most ki a tárlat szervezői 30 művész mintegy száz alkotását.

Ritka pillanat a magyar zsidóság XX. századi történetében, amikor azt teszi, ami a dolga: értéket ment. Márpedig az OMIKE értéket mentett, amikor az alkotókat a kiállításokon megismertette a közönséggel, és a hivatalos intézményekből kitiltott, a harmadik zsidótörvény által már egzisztenciájukban is fenyegetett magyar zsidó művészeknek szakmai fejlődést biztosított azáltal, hogy támogatta és ha kizárólag zsidó közönséghez is, de a nyilvánosság elé juttatta munkáikat. Ennek a hősies, szolidaritáson alapuló vállalkozásnak kíván emléket állítani a mostani tárlat.

Basics Beatrix kurátor kettős célt tűzött maga elé. Egyrészt dokumentálni a Művészakció akciójellegét, azaz szemléltetni, micsoda anyagi, lelki, szellemi erőket mozgósított éppen azzal, hogy az először „csak” bajban, majd végveszélyben lévő művészeknek segítő kezdet nyújtott. Másrészt a műveken keresztül bemutatni, mekkora veszteség érte a magyar művészetet, amikor elveszítette alkotóinak jelentős hányadát.

A dokumentálás szempontja érvényesülhetett, amikor a belépőt a mecénás Budai Goldberger Leónak és az OMIKE Kultúrtaácsa egyik művész képviselőjének, Herman Lipótnak a magyar történeti festészet stílusában készült portréja fogadja. Gondolom, nem művészi értékük miatt. Ha pedig főhajtásnak szánta a kurátor, akkor jó lett volna ismertetés, méltatás, fotó. Különös hangütés.

A viszonylag nagy és tágas térben egyetlen tárló található, benne részben a Harsányi László által készített és fenntartott honlapról (omike.hu) ismert anyagokkal: korabeli cikkekkel, egy bekeretezett képpel – valamint a bejáratnál a hat kiállításplakát öt eredeti, valamint egy fénymásolt példányával. Mivel az utolsó kiállítás 1944. március 19-én ért véget, jó lett volna, ha a kurátor szemlélteti, hogy ez a dátum egyben a magyar zsidóság végének kezdete is.

Az akciójelleg dokumentálása teljesen elmarad. Pedig a megemlékezésnek az OMIKE-menza asztalainál megismerkedő, életre és művészetre szóló barátságok születésének bemutatása adna igazán súlyt. A kiállításon nem derül ki, hogy a modern magyar művészet részben itt születik. A magyar szürrealizmust is reprezentáló mozgalom, az Európai Iskola (amelynek kiállításait részben

Zsidó Múzeum, Budapest

Értékmentők

Szin György: Sárga ló (Erdőbelső lóval), 1940-es évek
olaj, vászon, 59,5x70 cm

az OMIKE helyiségében tartották!) szellemi őse, Vajda Lajos 1923-ban az OMIKE Rajziskolájában tanul, ide adja be rajzait; itt ismerkedik meg későbbi feleségével, Vajda Júlia festővel. Barta Éva keramikus erről így beszélt: „Nekem nem lett volna muszáj oda járnom, és nem kellett az aktatáskába eldugnom még nyolc savanyú fekete kenyeret, mint Vajdának, hogy legyen mit vacsoráznom, de a társaság

miatt jártam... Bandi (Bálint Endre) a menza révén került Vajdához közel. Amikor a menzára jártunk, akkor Ámosék is beletartoztak az ülésrendbe.” S. Nagy Katalin pedig ezt írja a magyar zsidó művészek sorsát, alkotótevékenységét bemutató könyvében (Emlékkavicsok. Holocaust a magyar képzőművészetben, 1938–1945, 2006), amely gazdag forrásanyagot biztosíthatott volna a kurátor számára:

„Szinte együtt laknak, együtt dolgoznak itt [a Vajda-házaspár] Ámos Imrével és Anna Margittal, Bálint Endrével, Weisz Fehér Györggyel és Szin Györggyel, s együtt járnak étkezni is az OMIKE menzájára.”

Bár Vajda, Erdei Viktor és Bálint Rezső barátságát, az OMIKE-menza közösségteremtő erejét a kiállítás nem mutatja meg, nagyszerű élmény viszontlátni a „nagyokat”, és megismerni a kevésbé ismerteket: Erdei Viktort, Gyenes Gitta egy szép Önarcképét, Háy Károlyt, Jándi Dávidot, Szin György Sárga ló című képét, vagy Vadász Endrét.

A Művészakción részt vevő művészek neve – az emlékezés szép gesztusaként – a bejáratnál egy, a zsidó név- és betűhagyományra is rímelő, tipográfiaailag kellemesen kivitelezett tablón szerepel. Bent, a termekben azután olykor túllontúl harsányak a nevek: sokszor belelóg a képek aurájába.

Arra a perdöntő kérdésre, hogy milyen szempontok alapján helyezték el a képeket, nem találtam magyarázatot. Ahogy arra sem, hogy Bálinttól miért egy gyenge akvarell szerepel, amikor az 1941-es Gyertyafény a Zsidó Múzeum tulajdona. Gedő Ilkától két vázlatrajzot látni, a képek félig leválnak a paszparturól, holott megrendítően szép gettórajzai vannak szintén a Múzeum birtokában, és örökösei is élnek. És hol van Anna Margit? Vagy Vajda Júlia?

Talán egy következő alkalommal többet is megtudhatunk e „sötét korszak fényes eseményei”-ről. (Megtekinthető április 30-ig.)

HORVÁTH ÁGNES

A meztelen FÉRFI
The Naked Man

2013. MÁRCIUS 23. – 2013. JÚNIUS 30.

LUDWIG MÚZEUM

LUDWIG MÚZEUM

A meztelen FÉRFI
The Naked Man

SZABADEGYETEMI előadássorozat

04.02 (kedd), 18.00 **A modern férfi születése** | előadó: Hadas Miklós (szociológus)

04.09 (kedd), 18.00 **Férfiakt és embereszmény** | előadó: dr. Ujvári Péter (művészettörténész)

04.16 (kedd), 18.00 **Rejtett vonzalmak?** | Átértelmezések, újraértelmezések a művészettörténetben (Ferenczy, Mednyánszky, Kolig) | előadó: dr. Boros Judit (művészettörténész)

04.23 (kedd), 18.00 **A munka emlékműve** | Thorak autópályaeépítői | előadó: Mélyi József (művészettörténész)

04.30 (kedd), 18.00 **Ha a férfi pucér** | Üzleti kommunikáció a férfitudomány szemével | előadó: Hammer Ferenc (szociológus)

05.07 (kedd), 18.00 **Az emberpiramis mint politikai rítus** | Testpolitika a munkáskultúrában | előadó: Csatlós Judit (kulturális antropológus, Kassák Múzeum)

05.14 (kedd), 18.00 **A képpé vált férfi** | A férfitest mint látványosság a filmben | előadó: Stöhr Lóránt (filmszéta)

05.22 (szerda), 18.00 **A férfitest változó jelentése** | Akció- és performanszművészet | előadó: Sturcz János (művészettörténész)

05.28 (kedd), 18.00 **A rockszár meztelen** | előadó: Klaniczay Gábor (történész)

06.04 (kedd), 18.00 **A férfi a pszichiátria és orvostörténet felől** | előadó: Lafferton Emese (történész)

06.11 (kedd), 18.00 **Férfi identitás, nemiség a divatfotóban** | előadó: Misetics Mátyás (fotográfus)

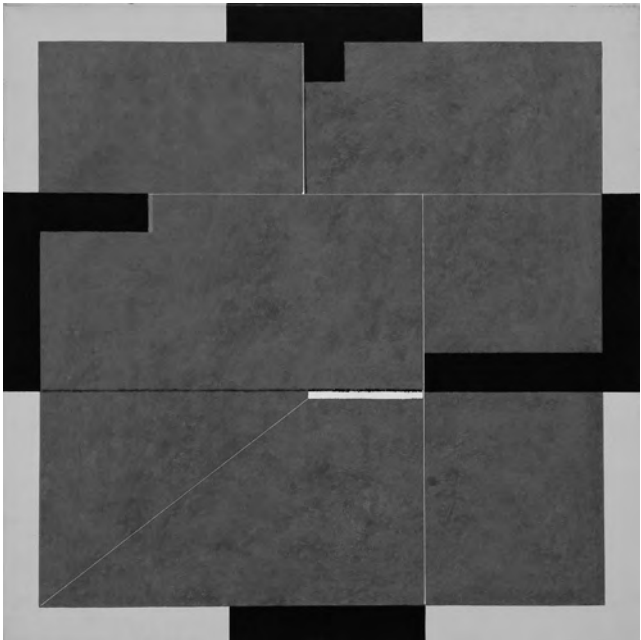
SZABADEGYETEM EXTRA a Múzeumok Éjszakáján!

06.22 (szombat) 23.00 **Pornográfia és művészet** | előadó: Turai Hedvig (művészettörténész)

A PROGRAMVÁLTOZTATÁS JOGÁT FENNTARTJUK!
BŐVEBB INFORMÁCIÓ: **WWW.LUDWIGMUSEUM.HU**

Damjanich János Múzeum, Szolnok

Keresni a modernet

Konok Tamás: 1991/92
akril, vászon, 80x80 cm

Lossonczy Tamás: Természetbúvár, 1972
olaj, vászon, 80x70 cm

A szolnoki Damjanich János Múzeum múlt év végén hirdetést tett közzé az Új Néplap hasábjain azzal a felkéréssel, hogy jelentkezzenek azok a Jász-Nagykun-Szolnok megyei műgyűjtők, akik kortárs festményeket gyűjtenek, és szívesen együttműködnek a múzeummal egy kiállítás megrendezésében.

A szervezők nem titkolt szándéka a múzeumok jelenlegi helyzetéből fakadt. A magyar közgyűjtemények jelentős része jó két évtizede olyan körülmények közé került, hogy kortárs gyűjteményét érdemben nem képes gyarapítani. Azok a szűkös eszközök, amelyekhez egy-egy állami pályázat során esetleg hozzájutnak, sem olyan számbe-
li, sem olyan minőségbeli fejlesztést nem tesznek lehetővé, hogy saját gyűjteményükből rendezhessenek az elmúlt néhány évtized képzőművészeti tendenciáit reprezentáló kiállítást. Marad – egyetlen lehetőségként – kortárs festők egyéni tárlatainak megrendezése, valamint az a néhány bemutató, biennále, triennále, amely napjainkban még működik. Ez esetben a jelentkezők zsűrizésével lehet valamilyen összképet adni a mai művészetről.

Hasonló volt az elképzelés a szolnoki gyűjtői kiállítás szervezősekor is: tendenciózus válogatással keresni a kortárs művészetben a modernet, vállalva ezzel azt is, hogy végül a gyűjtők jelentős részének nemet kell mondani.

A kiállítás alapkonceptiója az absztrakció, az absztraktba hajló figuralitás és azon művészek kiválogatása volt, akiknek munkássága

egyéni látásával újat hozott, vagy hatásával utat mutatott a kortárs képzőművészet számára (Pauer Gyula, Orosz Gellért, Galambos Tamás, Swierkiewicz Róbert).

A legerősebb anyag első pillantásra – és a rendezés is ezt erősíti – az absztrakt képek sora. Olyan mesterek képviselik ezt az irányvonalat, mint Lossonczy Tamás, Nádler István, Fajó János. Ám ezek közül is a legmeglepőbb a szolnoki gyűjtőknél a geometrikus absztrakció nemzetközileg is elismert képviselőinek – Konok Tamásnak, Hopp-Halász Károlynak – megjelenése.

Arra viszont számítani lehetett, hogy a Szolnokhoz kötődő művészek felbukkannak majd a műgyűjteményekben. Ilyen El Kazovszkij, aki a hetvenes években, a nyolcvanas évek elején többször állított ki a város művelődési központjában, és később méltán foglalta el helyét a magyar művészet élvonalában.

Nagyobb számban vannak jelen azok a Tenk László körületehez tartozó festők, akik a T-ART gyűjteményben is szerepelnek. Ők rendszeres kiállítói voltak a 2002-ben megszűnt Szolnoki Képzőművészeti Triennálának, s közülük sokan egyéni tárlatot is rendeztek a Szolnoki Galériában. Tenk többször volt díjazott a triennálékon, így ismert lett a városban. A T-ART gyakori megjelenését erősítette az akkor még működő MOL Galéria is, ahol kisebb kiállításokon, de rendszeresen szerepeltek a szolnokiak előtt. A műgyűjtők tárlatán így látható közülük Tenk László,

Sváby Lajos, Lóránt János Deme- ter, Jónák Tamás, Szentgyörgyi Jó- zsef, Földi Péter néhány jelentős alkotása. Sváby Lajost külön szálak is kötik Szolnokhoz. A nyolcvanas években Egri Mária, a Damjanich Múzeum akkori művészettörté- nse írt róla monográfiát, s a mú- zeum gyűjteménye számára több mint 40 Sváby-festményt is meg- vásárolt.

A szentendrei hagyományokat kö- vető kortárs szentendrei művészetet Deim Pál és Aknay János vásznai képviselik, de nem hiányzik a vaj- dások képviselésében ef. Zámbo Ist- ván és Wahorn András sem.

A már befutott és idősebb mes- terek mellett fiatal művészek is fel- tűnnek. Kántor Ágnes diptichonja, a Jó! Egy pillanatig már azt hittem, bajban vagyunk! komor, szürke színeivel a modern élet metafizi- kai ürességét érzékelteti. A kiállítás érdekes színfoltja a nálunk kevésbé ismert art brut hangsúlyos megjele- nése egy szolnoki gyűjteményben – igaz, hogy csak egyetlen gyűjtőnél és egy művésszel képviseli magát Peter Robert Keil személyében.

Már a megnyitón látszott, hogy a tárlat címe alapján a helyi közön- ség kicsit másra számított: a Szol- noki Művésztelep évszázados ha- gyományához kapcsolódó, realista szellemű műveket várt. A képe- ket felajánlók között is számosan voltak, akik ezt a szolnoki hagyo- mányt tekintik gyűjtésük alapgon- dolatának. A rendezők most tudato- san vállalták, hogy válogatásukkal másfelé kalandoznak el, megenged- ve azt is, hogy ezzel esetleg kivív- ják maguknak a negatív kritikát. A megnyitó óta eltelt két hónap azonban azt bizonyítja, hogy a kö- zönség tetszéssel fogadta a szándé- kot, és a számára ismeretlen művé- szeti irányzatokra is nyitott.

A tíz gyűjtő által, közel 80 alko- tásból rendezett tárlat sikere arra ösztönzi a szervezőket, hogy más tematika alapján a jövő évben foly- tassák a kollekciók bemutatását, olyan gyűjtőket is bevonva, akik most nem jelentkeztek vagy elutasí- tották a részvételt. *(Megtekinthető április 21-ig.)*

ZSOLNAY LÁSZLÓ

Debreceni

Tárlatvezető

Átláthatóság és elrejtettség

Az utóbbi években az intermedialitás sokat hangoztatott kulcsszavá, a tudományterületek és művészi reprezentációs technikák közötti át- járók keresése pedig közhellyé vált. A folyamat alól természetesen a muzeológia sem vonhatta ki magát. A tematikus irodalmi kiállítások például többnyire a már eleve kanonizált alakok életművét próbálják – a kor élményközpontú elváráshorizontjára helyezve – újraolvashatóvá tenni. Ritka jelenség, hogy maga a tárlat teremtet alkalmat egy lokális jelentőségű alkotó életművének megismerésére, ráadásul a felmutatott eredményeknek köszönhetően – ha nem is kanonizáló, de legalábbis – rehabilitáló erővel. A Nyugat harmadik nemzedékéhez tartozó deb- receni költő életművének mozzanatait felvillantó A fény hátára vesz és főlelem – Kiss Tamás otthonai című kiállítás ilyen. A versek borította transzparens leplekkel tagolt térben a fényhatások teremtenek kellemes atmoszférát, a verssorok árnyékai a falakon látható portrékra vetülnek, felülírva az alkotó arcát, ezzel is jelezve a költői lét továbbörökítésének mechanizmusát: a szöveg lép a személy helyére. A térbe függesztett hatalmas idézet – „Az égre írok titkos jeleket” – is a vertikális elrendezést s ennek jelképes tartalmát erősíti. Jut idő a vitri- nek autentikus tárgyainak nézegetésé- re, közben a legtöbb forrásanyag fölött idézetek segítenek megérteni ezeknek a költői életműben elfoglalt helyét. Mozaikok egy alig ismert életműből, amelyet a fal mellett húzódó, fekete-fe- hér képekkel borított hatalmas molinó s a füzetekbe másolt Kiss Tamás-jegyzet- tek tesznek még érdekesebbé. Érezhe- tően nem a térkitöltés kényszere vezette a rendezőket, hiszen a zsúfoltság nem is lett volna összeegyeztethető az installáció – Kiss Tamás költészetéből kölcsönzött – kulcsmetaforájával. A „fény” ugyanis szabad teret nyit, s azt egyben felületeken való töréseivel tagolja – így hoz létre helyeket, építi tárgyszerűvé az életvilágot. Éppen a tárgyszerű vizuális érzékelés- től fosztja meg a látogatót a költő időskori látásromlását szimbolikusan megidéző camera obscura. A tárlat stílszerűen ezzel a sötétkamrával zárul. A kiállításnak – a maga nemes egyszerűségével, a megidézett és elhallgatott szövegekkel, összefüggésekkel – sikerül felkelteni a figyel- met az Alföld című irodalmi lap egykori névadója, a költő, a tanító és az ember iránt. *(Medgyessy Ferenc Emlékmúzeum, május 10-ig.)*

Egy mitikus tér újrarajzolása

Madarász álma című kiállításán hiába keressük Földi Péter munkáin a képzőművészet megosztó, horizontteremtő vonalat, amelyhez mérten megha- tározhatnánk az alapfelületen megjelenő alakok pozícióját. A figurák köré durvább fakturájú környezetet építő olajképeken, a vizes páccal merített papírra készített sötétebb tónusú munkákon, valamint a régi festményeket kis méretben megjelenítő, dekorációjellegű c-printeken egyaránt egyfajta mitikusság érződik. A precízen feltöltött, átgondolt színkezelésű felülete- ken egy elképzelt falu alakjainak őstípusai, a mondák és mesék világának szereplői jelennek meg – az utóbbi két és fél évtizedben sajátyszerűvé vált Földi-képek formakultúrája épül tehát tovább. A címek ezúttal is többnyire leíró jellegűek, nevükben mitizált alakokat idéznek meg (A madarász felesége, A Fekete ló fia, Barna állat), vagy egy-egy mesei jellegű történésre utalnak (A szívek vetése, A kígyóevők éjszakája, Fuldoklás kimért pályán), így mintegy narratívába emelik az épp cselekvésben lévő alakokat. Az el- nyújtott, fluid, egymásba forduló figurák egy történetfűzér szereplőiként tűnnek fel: a magyar néphagyomány sajátos továbbgondolásaként értel- mezhető képi világba vezetik a nézőt. *(Simonffy Galéria, április 13-ig.)*

Veszélyes ismétlődés

A Debreceni páros elnevezésű tárlat címe a bemutatott alkotókat – Kujbus Jánost és Tóth Miklóst – egymáshoz és a városhoz mérten pozicionálja ahelyett, hogy a munkák tematikus vagy stíláriális összekap- csolásához próbálna valamiféle fogódzót adni. Ez utóbbi kísérlet pedig nemcsak a kurátor, de a látogatók számára is nehéz feladatnak bizonyul. A friss művekből építkező kiállításon Kujbus mintha a mozdulatokba és a mimikába rejtett magándráma visszafogott ábrázolásával kísérletezne. A testrészek válnak a figyelem tárgyává. A háttér és a részletek kidolgo- zatlanok a testek ábrázolásakor, és ha az arc a téma, akkor is épp a ho- mogén alapfelület irányítja a figyelmet – a leginkább kifejező szemekre és ajkakra. Kujbus korábbi munkáihoz képest kevesebb az innovatív képzettársítás, inkább az elsajátított technikák tudatos alkalmazása urálja a vásznakat. Tóth Miklós képein is feltűnik egy-egy figurális elem, de esetében inkább az ismétlődő motívumok, az organikus formák tér- kitöltő felületként való alkalmazása, a síkdekoratív építkezés jellemző. Néhány alkotás az impresszionizmus technikai és formai megoldásaiig nyúl vissza – Monet képei idéződnek meg egy-egy átdolgozás formájá- ban. Tóth mintaművészeti alapú, olykor figurális elemeket alkalmazó festészetével sajátos nyelvet alakított ki az utóbbi években, ezért elsőre meglepő lehet a tanulmányjellegű újrafestések szerepeltetése a kiállítá- son. Ha viszont jobban megfigyeljük a felületeket, kiderül: valamelyest ezek a festmények is illeszkednek a tapétaszerűséggel való kísérletezés folyamatába. *(Hal Köz Galéria, május 4-ig.)*

Áfra János

költő, művészeti író

Kortárs kincsek

1995-ben volt egy kezdeményezés Szolnokon: a városban élő családok adtak be egy-egy képet, és ezekből szerveztek tárlatot, amiről még ka- talógus is készült. Mi, szolnoki gyűjtők úgy döntöttünk, hogy valami hasonlót szeretnénk létrehozni, és Bathó Tibor műgyűjtő barátom vezetésével létrejött ez a kiállítás, amire nagyon büszkék vagyunk. Sze- rettük volna megmutatni a városnak és a szélesebb közönségnek, hogy megyénkben milyen kincsek rejtőznek. Szerettük volna megmutatni, hogy a kortárs alkotások érthetőek, befogadhatók, örömet okoznak, és reméljük, hogy a példa nyomán mások is elkezdene kortárs műveket gyűjteni. A visszajelzések egyértelműen pozitívak, újabb kiállításokat tervezünk, és reméljük, hogy más megyékben is lesznek hasonló kez- deményezések.

DR. SZABÓ ANDRÁS MŰGYŰJTŐ

1967. április

Tárlatvezető – a múltba

Az MSZMP tavalyi IX. kongresszusán sok bizakodó mondat hangzott el a művelődés dolgairól. A rövidesen életbe lépő új gazdasági mechanizmus a művészet tartalmi kérdéseit is előtérbe helyezi, érzékenységet kíván az egyéni és a közös ügyek megítélésében. A szocializmus felépítésének következő szakaszában ugyanis az egyes ember anyagi érdekelttségének egybe kell esnie a közjóval. A képzőművész akkor nyugodhat meg törekvései helyességét illetően, ha azt a nép igazolja, és ha művei híven tükrözik az osztály nélküli társadalom kialakulásának távlatait. A nép érdekeinek képviselője szinte erőfeszítésekre készíti a művészeket, a társadalmi haladás szolgálata ihletően hat a mesterekre. Miként jelenik meg mindez az áprilisi tárlatokban?

Az életöröm festője: a Kelet Matisse-a

A Múcsarnok Frank János rendezésében az örmény Martirosz Szárján műveit mutatja be. A 88. évében lépő Szárján a századforduló utáni művészeti forradalom egyik megvalósítója volt, aki ma is aktívan alkot Jerevánban. Budapesti kiállításának 50 festménye között sok klasszikus remekművet találunk. Szilaj képeit a francia fauve-ok alkotásaihoz hasonlítják. Művészete korszakai együtt haladtak az örmény nép történelmi megpróbáltatásaival. Az örmény–török konfliktus vérvíztartós éveiben a festő nem alkotott, osztozott népe sorsában. Az 1920-as évek után újult erővel látott munkához, szülőföldjéről készült sorozata az egész Szovjetunióban ismertté tette. Az égő színek és a nagy összefoglaló formák mestere legújabb munkáiban visszatért korai kompozíciói feszült stílusához. Az életöröm festőjének, a Kelet Matisse-ának

A kiállítás katalógusa, 1967

kiállítása a legszebb művészeti ajándék, amelyet a szovjet kulturális élet a forradalom félszázados évfordulóján nyújthat számunkra. *(Megtekinthető volt március 18-tól április 14-ig.)*

Társadalmi elhivatottság nélkül

Az Ernst Múzeum Stúdió 67 című kiállításán ismét bemutatkoznak a Fiatal Képzőművészek Stúdiójának tagjai, a tárlat azonban a tavalyihoz képest viszszaesést mutat. A szociális témákat bogozgató, ipari termelésünkhöz ízülni szándékozó törekvések háttérbe szorultak. Vagyóczy Károly monotípiája, a Motorosok az elidegenedésnek nevezett érzelmi-gondolati komplexummal foglalkozik. Érdemes lenne megkérdezni, hogy a szélsőségesen dekadens alkotások, mint Kocsis Imre vagy Gyémánt László művei, jelentenék-e ma a merészen új hangot? Ha nem, akkor mit reprezentálnak? A formai és mesterségbeli jártasság csak világos tartalommal válhat értékké, ellenkező esetben üres modernkedés. A mindenáron újat, különöset mondani akarás könnyen a visszájára fordulhat. A „szürnaturalisták”-hoz sorolt Lakner László meghökkentő festménye, a Várakozók (Példázat) türelmetlen hangú mű, festésmódjában cinikus, szimbolikájában destruktivitást hordoz. Az ilyen kilengések azonban nem jellemzőek a tárlat karakterére, amit inkább a mérséklet és a hagyományok tisztelete jellemez. Az anyagban nonfiguratív kép nem szerepel, de közel áll hozzá Deim Pál két kompozíciója, melyeken Vajda és Barcsay hatása érezhető. A grafikai és éremanyag kiemelkedő. Ennek ellenére a rendezői koncepció nem érzékelhető, az új nemzedék pedig nem tűnik túl frissnek. A kiállítást szürkeség és mondanivaló-nélküliség jellemzi. Vajon a Stúdió, amelynek az a szerepe, hogy ösztönözze a pályájuk kezdetén álló művészeket társadalmi hivatásuk felismerésében és betöltésében, jól látja el feladatát? A fiatalok seregszemléjének műveiben nem láttuk elég jelét a társadalmi elhivatottság vállalásának, és ez elgondolkodtató. *(Megtekinthető volt április 29-től június 1-ig.)*

Emberi és művészi teljesség

A legenda Prága és Pozsony után Budapestre érkezett. Picasso első nagyszabású magyarországi kiállítását Somogyi József nyitotta meg a Múcsarnokban. A vendégek közt üdvözölhettük Daniel-Henry Kahnweilert, a párizsi képereskedőt, akinek ezt az élményt részben köszönhetjük. A 150 grafikából álló tárlatot óriási

A Picasso-kiállítás megnyitója
Aczél György és Kahnweiler
(balról a második)

várakozás előzte meg, és nagy közönségsikerre számíthat. A 86 éves kommunista művész életműve tartalmi sokoldalúságában bontakozik ki előttünk. A béke érzését fehér galambábrázolásai fejezik ki, itt vannak rakoncátlan gondolataikkal a háború utáni faunképek és a hatvanas évek gunyoros munkái is. A kiállítás nem a mester korszakaira koncentrált, hanem az emberi és művészi életmű teljességét bemutatva csoportosítja az anyagot. A bikamotívum nemcsak a művész spanyol származására utal, hanem korai művein a fasizmus jelképeként is megjelenik, s csupán az 1940-es évek végére válik ismét állatábrázolássá. Picasso grafikai szépséget, életörömöt, humánusmot tükröznek, és a világ bátor megismerésének szándékát. *(Megtekinthető volt április 8-tól május 4-ig.)*

Szellemi és mesterségbeli kaland

Gyémánt László első önálló kiállítása szintén zajos siker a Képcsarnok Mednyánszky termében, ahol minden festmény elkelt. Ez nem is csoda, hiszen a festőnek itt nívósabb alkotásai jelennek meg, mint a Stúdió 67 kiállításon. Gyémánt legfrissebb műveiből eltűnt a lét tragikuma és a pesszimizmus, határozottan derűs világkép bontakozik ki a nézők előtt. Ez azonban nem kispolgári jámborságot jelent, inkább szellemi és mesterségbeli kalandot ígér. *(Megtekinthető volt 1967 április 15-től 29-ig.)*

CSIZMADIA ALEXA

Erdős Renée Ház, Budapest

Az ismeretlen Madarász

Legtöbbünkben fő műveinek – Hunyadi László siratása, Zách Felicián, Zrínyi Ilona a vizsgálóbírói előtt, Zrínyi Péter és Frangepán Kristóf búcsúja a bécsújhelyi börtönben, Dobozi, Dózsá népe vagy a 150 évig lappangó Kuruc és labanc – képe idéződik fel Madarász Viktor nevének elhangzásakor.

A Magyar Nemzeti Galériát látogatva, illetve történelmi tanulmányaink során hozzászoktunk hazafias pátoszt sugárzó, szuggesztív történeti festményeinek látványához. Képzeliük el azonban, hogyan hathattak a Hunyadi László-, a Zrínyi Ilona- és a Zách Felicián-kompozíció méretes vásznai a Pesti Műegylet vagy a párizsi Salon tárlat látogatóira! A delejező hatású, ismeretlen tárgyú művek szerzőjét a kritikusok kifaggatták a tematikákról, és a sajtó így tudta a nagyérdeműt tájékoztatni. A festményekről töb-

vét tudományosan értékelő kötet kiadása azonban évtizedek óta várat magára. A II. világháború előtt Radocsay által lajstromba vett munkái közül több eltűnt, lappang, de 1941 óta újonnan fellelt képekkel is gazdagodott életműve. Korai, közismert képei nem szerepelnek a Rákospalotai Múzeum gyűjteményében, így az Erdős Renée Ház számára kölcsönzött anyagban sem. Emiatt a mostani kiállítás egy másik, ismeretlen Madarászról szól.

A festő hazatérve Pest első, számára épült műteremházában – hogy hivatását gyakorolhassa és el ne veszítse művészi jártasságát – megbízások híján családtagjairól és történelmi személyiségekről festett portrékat. Hagyatékában e művek mellett történelmi jelenetek és azok vázlatai is megőrződtek. Leánya, K. Madarász Adeline e 22 művet – életének számos dokumentumával, használati

Madarász Viktor: Adeline, 1905 körül
olaj, vászon, 45x36 cm

A terem másik meghatározó festményének ihletője gróf Keglevich István. A mű a párbajban megölt főúr halálát követően készült; a hazai konyakgyártás úttörőjét, a Magyar Királyi Operaház és a Nemzeti Színház egykori intendánsát, a Víg-színház alapító elnökét fiatal korában ábrázolja. A tárlat legerőteljesebb, a századforduló hangulatát tükröző festményén elegáns, estélyi ruházatba öltözött világfi tűnik fel. Festőszekrényre, székei környezetében látható a művész bársonykabátos időskori önarcképe. A képen viselt, szerencsés módon megőrződött bársonykabát a festmény mellé helyezett fogason függ.

Az itt bemutatott két nagyméretű történelmi kompozíció közül a II. Rákóczi Ferenc a bécsújhelyi börtönben című festményen Magyarország leggazdagabb, fogságba vetett urát ismerhetjük fel a bánatos tekintetű fiatalemberben, aki a várakokban úszkáló hattyúkat a rácson keresztül eteti. A jelenet – mint azt Bellák Gábor művészettörténész megállapította – a fejedelem Valomásaiban leírtak hű ábrázolása. A másik, misztikus hatású, Kolajev historiája című munka tárgyát az 1905-ös forradalom adta, amelyről az idős mester az újságból értesülhetett. Mindkét művet 75 éves korában festette, ennek tulajdonítható, hogy e kései, szentimentális alkotások nem sorolhatók remekművei közé. A Madarász-hagyaték részét képezi Székely Bertalan portréja Madarász Adeline-ről, amely a klasszikus olasz festészet mestereinek arcmaisaival is versenyre kelhetne.

Az emeleten Madarász Adeline táj- és városképei, csendéletei, portréi sorakoznak. Az apjánál és Székely Bertalannál tanult művésznő olaj- és vízfestményei mellett expresszív grafikai lapjai vonják magukra a figyelmet. Önmagáról különböző életkorban festett képei és párizsi modellek után alkotott arcmaisai kiváló jellemábrázoló képessége bizonyítékai. A Zebe-gényben töltött nyarak napsütötte, színgazdag posztimpresszionista kompozíciókhoz vezették.

Nemzeti történelmi festészetünk üstökösként feltűnt tehetségének hagyatéka értékes, szakemberek számára is újdonságként ható adalékokkal szolgál korábbi ismereteink bővítésére, és Madarász Viktor művészetének jobb megértését szolgálja. *(Megtekinthető április 28-ig.)*

MATITS FERENC

Madarász Adeline: Kelenhegyi úti műterem, 1909
olaj, vászon, 71x81 cm

bek között Théophile Gautier, a nagy hatású kritikus, művészeti író is hosszan, pozitív hangon értekezett. Így történhetett, hogy az ismeretlen külföldi festő 1861-ben elnyerte a Salon aranyérmét.

Az 1853-tól Bécsben, majd 1856-tól 14 évig Párizsban tanuló, alkotó Madarász gondoskodott arról, hogy képeit – a Pesti Műegylet segítségével – a hazai közönség is láthassa. Művei részben e tárlatok közvetítésével kerültek köztulajdonba, váltak nemzeti kincsé.

A szabadságharc idején Madarász Viktor és fivére fegyvert fogott, apja – a Csetnek-Pécs Vasgyár vezetőjeként, Kossuth híveként – hadiipari szállító volt. A bukás után Madarász a festészet eszközeivel folytatta a küzdelmet a Habsburg elnyomással szemben. Egyéni hangvételű történelmi kompozícióival nemcsak magyar kortársai számára tudott a hazaszeretetről, az igazságosságról magas művészi színvonalon szólni: általános emberi értékrendjüknél fogva munkái visszhangra találtak Párizsban, és ma is érvényben vannak.

A párizsi magyar emigrációval, sőt Kossuthtal is kapcsolatba kerülő festőt – a kiegészítést követően – hazatérve gyökeresen megváltozott világ fogadta. Más lett az ízlés, módosultak a közönség és a politika művészettel szembeni elvárásai.

Munkásságával Lyka Károly, Radocsay Dénes és Székely Zoltán foglalkozott behatóan. Az életmű-

tárgyával, valamint 31 saját festményével és grafikájával együtt – az alapítás évében, 1960-ban a Rákospalotai Múzeumnak adományozta.

Ádám Ferenc történész – az Erdős Renée Ház vezetője, aki korábban a Rákospalotai Múzeum élén állt – a Madarász-hagyatékot ismerve olyan képeket és tárgyakat választott ki Kiss Emília etnográfussal – az intézmény jelenlegi vezetőjével – a kiállításra, amelyek jól érvényesülnek a historizáló épületben.

Az első teremben Kossuth Lajos időskori portréja mellé az ábrázolt ugyanilyen beállítású eredeti fényképfelvétele került, amelyen a „Madarász Victornak / Collegno (Olaszország) / Martius 15. 1877 / Kossuth Lajos” dedikáció olvasható.

Madarász Viktor: Önarckép, 1910 körül
olaj, vászon, 70x56 cm

A zavaros kiállításmertető szakadt lepedőként próbálja eltakarni a koncepció körvonalazatlanságát. A gender-tematika biztos, de hogy ezen kívül mi köti össze az alkotókat, az már nem derül ki. A Konyhában, ágyban, társaságban... című tárlat a kommentár szerint „felütés”; honnan, hova, rejtély. A szöveg a nem egyeztetett alanyok, képzavarok és az értelmetlen központosítás halmaza, tudálékos terminológiahasználattal spékelve, ami kiválóan alkalmas arra, hogy a közönség jó részét kizárja abból, amiről a művek beszélni szeretnének. Pedig olyan bonyolult dolgokról itt most nincsen szó. Új művek sincsenek a kiállításon, összekerülésük ebben a formában esetleges. Számos munka többé-kevésbé sikeres illusztrációja egyes kultúrakritikai elméleteknek, illetve reflexió az avantgárd gesztusaira.

Drámai erővel azért találkozunk: az első helyiségben Szász Lilla dokumentarista sorozatai mellett Gáldi Vinkó Andrea évek óta folytatott ciklusa két ellentétes nőképet mutat: a kiöregedett, már csak autista unokaöccsének élő, egykor a pornóiparban dolgozó nő teste, lakása, hozzátartozói, és Gáldi kitalált,

Baglyas Erika: Végül is miért ne alázzam meg magam, 2003–2004
lambda print, ed 1/5 + 2 a.p. 75x100 cm

provokatívan affektált áldentitásának bemutatása akár jó kezdet is lehetne. Ugyanakkor a tér félreeső helyén, szervetlenül fityeg Eperjesi Ágnes két c-printje, amelyek bár szintén a szubjektum–identitás tengelyen mozognak, fizikailag is távol vannak az említett két műtől – de koncepciójukban és kialakításukban is.

A közlekedőben kerülünk a legnagyobb zavarba – talán az intimitás lenne itt a legjellemzőbb. Ide került Baglyas Erika Magyar alma mater című objektje, egy tűvel teleszurkált, megaszalódott alma. Pontosan annyi ideje szenved a gyümölcs, amióta Geréb Ágnes,

Ember Sári–Sally-Anne Kelly: Nature fertile No.2., lambda print, 40x45 cm, 2009

Mai Manó Ház, Budapest

Nincs új...

Szabó Benke Róbert: Hajadonok, 2004–2005
Fumie S., lambda print, 30x40

a szüléseket otthon levezető orvost a bíróság első fokon letöltendő fogházbüntetésre ítélte. Az alma mater kifejezést Baglyas eredeti jelentésében használja („tápláló anya”),

tokat, amiket az utcán hallott. A „Nem leszek rosszabbé”, illetve a „Végül is miért ne alázzam meg magam” mondatok vannak a művész hasára, illetve lábára írva. A direkt testhasználat immár lassan évszázados hagyománya a képzőművészetben itt kockázatmentes; többszörös szűrőn keresztül láthatjuk, hogyan válik üzenetté és lenyomattá a körülöttünk mozgó, az egyén szempontjából talán dekodolhatatlan világ. És szerencsére a felirat nem is marad meg, így mindig újra rá lehet írni valamit.

A Férjhez akarok menni projekt Góbbölyös Lucától 2010-ben is revelatív volt. A performatív akciók – például a művész saját fanszórétének beledarabolása az elcsábítandó férfi számára készített kávéba – nagyigényű integrációja a médium- és fogyasztáskritikába katartikus, még ha felvet is befogadhatósági problémákat. A fiktív televíziós sorozat célja olyan „praktikák” bemutatása, amelyekkel ki lehet választani az „ideális” férfit, szerelmet lehet kelteni benne, meg lehet tartani, illetve el lehet zavarni, ha már a hölgnézők számára terhes. A műsorvezető a művész maga.

Szabó Benke Róbert elegáns koncepcióban házasítja össze a szubjektív dokumentarista igényt,

Fabricsius Anna: Háztartási Anyatigris, 2007
C print, 80x100

a konceptualizmust, a testhasználatot és a fotóportré pillanatnyi jellegét. 25 évnél idősebb, hajadon nőismerőseit kérte meg, hogy saját otthonukban öltsek föl a rendelkezésükre bocsátott menyasszonyi ruhát, így fényképezte le őket. A tekintélyes méretű sorozatból ez esetben is csak „mutatóba” van néhány darab, ám megrázó és kritikus mi-voltuk így is átélethető. *(Megtekinthető április 28-ig.)*

JEROVETZ GYÖRGY

Kultpol

Ki vezet a végén?

(folytatás az 1. oldalról)

A Műértő úgy tudja, Aachenben közben kiverte a biztosítékot az, ahogy a kulturális kormányzat a Ludwig ügyét kezeli. A hírek szerint még az is felmerült, hogy a Ludwig Stiftung kivonul az országból, és persze viszi a gyűjteményt is; ami nemzetközi szintű diplomáciai botrány lenne. Utóbbi interjúiban Bencsik Barnabás kerülte ezt a kérdést. Azt viszont egyre többször hangsúlyozza, hogy az eredeti megállapodás szerint a Ludwig Múzeumhoz kellene csoportosítani a Magyar Nemzeti Galéria modern és kortárs anyagát. S ez, tekintettel a vezetőváltásra és arra, hogy megkezdődött a városligeti Múzeumi Negyed előkészítése, egyre sürgetőbben tisztázandó ügy. Az alapítvány a nyilvánosság előtt egyelőre nem szólalt meg, képviselőjük azonban személyesen érkezik Budapestre, hogy tájékozódjon a helyzetről.

A szélesebb értelemben vett helyzet, ahogy azt megszokhattuk: elmentmondásos. A Magyar Művészeti Akadémia (MMA) a kapuk előtt?

Az L. Simon Lászlót március 1-jével váltó államtitkár, Halász János első megnyilatkozásában máris sietett kijelenteni, „erősíteni kell” az MMA szerepét, folytatni a megkezdett „kulturális rendszerváltást”. Az Országgyűlés azonban eddig még nem szavazott a Múcsarnokot is az MMA kezébe adó előterjesztésről. Ennek megfelelően (?) Gulyás Gábor eddig nem távozott a Múcsarnok éléről. Ez némileg meglepő, a hangzatos novemberi bejelentés és aláírásgyűjtés után. Gulyás azzal magyarázta maradását a Kossuth Rádióban február 24-én elhangzott interjújában, hogy „nem állt elő az a helyzet”, amely miatt a lemondását tavaly bejelentette. Vagyis még nincs a nyakán az MMA. Ennek ellenére mégis elejtette az információt: Csáji Attilának, az MMA alelnökének kiállítását rendez idén a Múcsarnokban – az eredeti tervektől eltérően. Eközben Halász értekezletre hívta az összes állami fenntartású kulturális intézmény vezetőjét, és ott azt mondta, fel kell gyorsítani a folyama-

atelier populaire

tokat, a jövő évi választásokig az állami fenntartású intézmények szakmai irányítását az MMA alá kell rendelni.

Döbbenetes kijelentés, főként ha azt látjuk, mennyi fogalma van az MMA-nak a nagy intézmények szakmai irányításáról. Gyakorlatilag semennyi. Legalábbis ez derült ki azon a nyilvános beszélgetésen, amelyet az FKSE (Fiatal Képzőművészek Stúdiója Egyesület) Rottenbiller utcai székhelyén tartottak február 22-én (Beszélgetések a kulturális politikáról I.), amelynek vendége volt Csáji Attila, valamint Aknay János és Farkas Ádám is az MMA képzőművészeti tagozatából. Beszámolók szerint nem tudták megmondani, mi végre is van az Alkotmányba emelve testületük, mi volna a tényleges szerepe, és nagy, átalakító feladataikhoz mégis miként fognak hozzá. Nem voltak képesek érdemben reflektálni a közönség soraiból felszólaló Kemény György grafikus kőkemény szavaira sem, aki helyzetük tarthatatlanságával próbálta szembesíteni őket. A Műértő azonban úgy értesült, hogy az MMA máris informális látogatásokat tesz művészeti intézményekben. Egyelőre nem inspekciózik, de megjelenik. Az intézményvezetőket Halász figyelmeztette, működjenek együtt az MMA-val, de az erőteljes nyomuláson kívül egyéb nem lát-szik még.

Az MMA fenyegető alakja csak szalmabáb? Március 15-én, az állami díjak és kitüntetések alkalmával ugyan kasszíroztak – összesen 22 díjat vitt haza MMA-tag –, de az intézményeket nem tudják zsebrevágni? Ezt nem lehet kijelenteni, de szakértelmük és tapasztalatuk hiánya alááshatja, vagy legalábbis megnehezítheti ezt a bizonyos totális kulturális hatalomátvételt.

S csak halkan jegyezzük meg: ha az intézményvezetők elég bátrak, most rámutathatnak ezekre a hiányosságokra, és arra, hogy felelőtlenség volna az intézmények szakmai irányítását az MMA alá rendelni. Persze ma, Magyarországon a szakértelem már nem szükséges feltétel az intézményvezetéshez. Márciustól a debreceni Déry Múzeum élén Angi János személyében olyan vezető áll, aki sosem dolgozott még múzeumban.

NAGY GERGELY

Alternatív MMA image-kampány

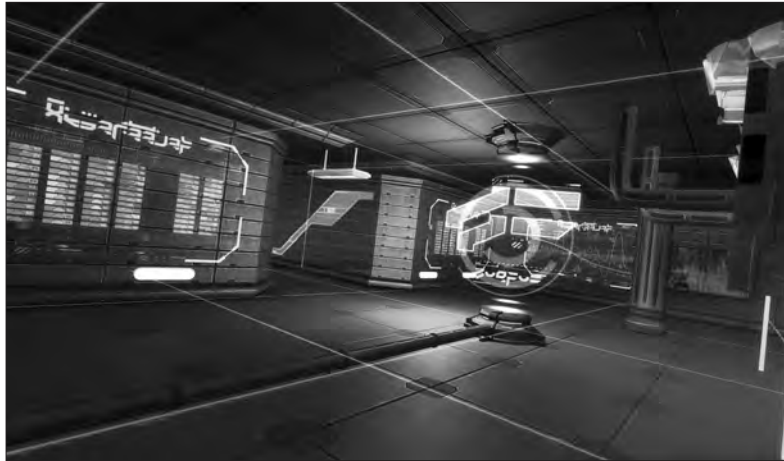
Haus der Kulturen der Welt, Berlin

Médiabolygó: transmediale 26

A Berlinalét általában egy héttel megelőző transmediale (tm) – a médiaművészet és digitális kultúra fesztiválja – alapítása óta már többször is arcukat és nevet váltott. Most újabb korszakváltáshoz érkezett.

Mára a művészet és a digitális kultúra nemzetközi szemléje lett az egykori video-, majd médiaművészeti fesztiválból, amely indulásakor a Berlinale részeként az akkor bontakozó elektronikus médiát és azokat az experimentális film körébe tartozó területeket fogta át, amelyek a hivatalos programból kimaradtak. Tavaly az új művészeti igazgató, Kristoffer Gansing a nemzetközi intermédia-találkozót egészen új gondolati struktúra alapján definiálta. Megszűntek a díjak (a transmediale-díj, az Open Web Award), és ezzel a versenyjelleg, a Vilém Flusserről elnevezett elméleti díjat (2008–2011) pedig kutatói rezidensprogram váltotta fel.

Az idei, 26. tm-en a vezérfonalként használt téma – Back

Hippos In Tanks: Kapus, 2012

domány, a technológia és a művészet újszerű kapcsolódási pontjait, új lehetőségeit szeretne volna felszínre hozni. A fesztivál hat földi napig tartott, ami a Plútón egy napnak felel meg. A megnyitón Michael Brown csillagász a planetáris rendszerek tudományos kérdéseiről beszélt, előadását performanszok

visszaforgatni a művészetbe.

A fesztiválközpont tereit behálózó, légbefúvással működő csőposta-rendszer (a Telekommunisten és a raumlaborberlin munkája) a technika „őskorából” egyrészt a „net” fogalmát tette át a fizikai valóságba, másrészt társadalmi folyamatokat parodizált: 92 művész üzeneteit „utaztatta” a nemzetköziség, az általános megértés és a szervezett világ témáihoz kapcsolódva.

A tm három részből álló Miseducation... című kiállításának kurátora, Jacob Lillemose a kortárs médiában felbukkanó új effekteket, a használat és a fejlesztés új elképzeléseit kutatta a médiatörténet tükrében a komputerjátékoktól az okostelefonig. Kiindulópontja egy Ridley Scott rendezte legendás reklámfilm volt, amely az 1984. január 22-én piacra dobott első Macintosh komputert népszerűsítette. Főszereplőjét, egy Anya Major nevű atlétanőt a kreatív ipar és a médiatársadalom tömegkultúrája a lázadó személyiség megtestesítőjeként kebelezte be (a média később – reklámfogásként – halálhírét keltette). A tárlat azt sürgeti, hogy fedezzük fel újra az ellenállás fontosságát az uniformitással, az autoritással szemben, mivel egy valóban új mediakörnyezet nem jöhet létre a láza-

David O'Reilly: Külvilág, 2010

videó, 15 perc

a tudomány haladásával párhuzamosan a médiaművészet és a populáris netkultúra is új paradigmákat állít fel, folyamatosan újraértelmezve önmagát.

Elképzelése szerint a tm a jövőben a kreatív, feltaláló szellemiség időn és téren kívüli múzeumaként (Imaginary Museum) funkcionálna. Néhány alkotás máris demonstrálta, hogy az elavult technológiákat hogyan lehet reciklálni,

a művészi képzelet eszközeiként kísérletezik a technológiai társadalom gépeivel. A YoHa-duó (Matsuko Yokokoji és Graham Harwood) olyan találmányokat rendszerezett analitikus precizitással, amelyek mára mindennaposokká váltak – mint például a komputer vagy a Prozac nevű antidepresszáns –, ezért elme- gyünk korszakalkotó jelentőségük ténye mellett.

A médiaművészetet az átlagember neheznek, elvontnak tartja ahhoz, hogy foglalkozzon vele. A kiállítás (az elméleti panelekkel együtt) a médiát hatalmas, időtlen kulturális konstrukcióként látatta, és azt is demonstrálta, mennyire fontos a művészet mint a tudás sajátos tapasztalata, nyelve, és mint nevelési eszköz. A művészetben – meghaladva a médiafejlesztés progresszív logikáját – konceptuális trükkök, vizuális szubverziók és kreatív anyaghasználat jelölik ki az alkotás útjait, amelyek révén a művész nemcsak használja, hanem fejleszti is a médiát.

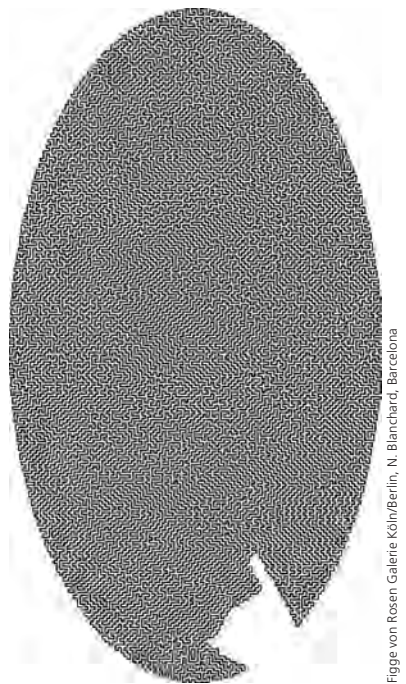
A fesztivál elméleti szekcióiban kutatók és eretnek gondolkodók csaptak össze. Olia Lialina, Pär Thörn, Cornelia Sollfrank a felhasználó fogalmát definiálták. Az uncreative writing (nem kreatív írás) panel csúcspontját az UbuWeb-alapító amerikai Kenneth Goldsmith költő előadása jelentette. A gazdag film- és videoprogramban többek között a Turner-díjas Elizabeth Price, a People Like Us, Eija-Liisa Ahtila, John Smith és Dennis Adams munkáit vetítették.

A társrendezvény, a 14. CTM, a kísérleti zene és a társművészetek fesztiválja programjával – koncertek, partik, előadások, vetítések, workshopok és egy kiállítás (The Golden Age) – a berlini klubkultúra és éjszakai élet legérdekesebb helyszíneit (HAU, Berghain, Stattbad, Kunstquartier Bethanien) és a Funkhaus Nalepastrassét, az egykori NDK állami hírügynöksége épületét foglalta el. A CTM a jelenlegi zenei túlkínálattal és ennek következményeivel foglalkozott. A technikai határok, kánonok és autoritások nélküli „minden elmegy” helyzet, mint teljesen kiélhető kreatív potenciál, parádicsomi állapotnak tűnik (lásd a The Golden Age – Az aranykor című kiállítást). Amikor az önkifejezés, a korlátozás nélküli kreativitás nehezen megkérdőjelezhető stratégiája normatívvá válik, olyan fogalmak is felmerülnek, mint a nárcizmus, amelyek kritika tárgyát képezhetik. A CTM erre a gondolatmenetre fűzte fel audiovizuális és hangperformansz programját (Demdike Stare, Gatekeeper, People Like Us, Vanessa Ramos-Velasquez), melyben különféle effektekkal – idősíkelővel, természetes és szintetikus hatáselemek összekapcsolása – keresték az alkotói eredetiség és a közösségalkotás új formáit és normáit.

Japán „virtual reality”

A klubéjszakák magánbeszélgetéseiben nem hivatalos csatornákon özlönlöttek az információk a médiavilág újdonságairól. Így került kép-

be a japán digitális kultúra újabb bombasikere, a Vocaloid (hangszintetizáló) szoftver és appje, Hatsune Miku (a jövő első hangja), a Crypton Future Media 2007-es fejlesztése: az első szintetizált hangú manga popénekesnő. Hangjához a CFM a Yamaha Vocaloid első japán verzióját használta fel, a színésznő, Saki Fujita hanganyagának digitális kiterjesztésével. A vékony hangon, nagy hangterjedelemmel éneklő, kék hajú, copfos rajzfilmpopsztár Japánban olyannyira ikonikussá vált, hogy a Yamaha versenyautóit is a mangasztaura utaló designnal dekorálja. Hatsune Miku a fejlesztő cég, a Crypton hangszériájának első karaktere, „megszemélyesítése”. A Crypton ötlete, hogy az éneklő mangalánnyal megalkossa a közeljövő android díváját, óriási anyagi sikert hozott a Vocaloid további verzióinak.

Ignacio Uriarte: Egyvonalas labirintus, 2013

A szigetországban a szintetikus hangon éneklő figurának éppúgy rajongótábora van, mint a hűs-vér sztároknak. Telt házas vetített koncerteken lép fel, milliók töltik le telefon-csengőhangnak, dalai hangszórókból szólnak a nagyvárosok utcáin.

Egy másik réteg igényeit elégit ki, de hasonlóképp nagy dobás – még ha nem is hoz akkora anyagi hasznot – a japán médiaművészet felfedeztetje, a Kagemu-duó performanszprodukcója. Kagemu (Nobuyuki Hanabusa és a táncos Katsumi Sakakura) a tradicionális harcművészet és street-dance sajátos keverékét ötvözi az archaikus japán művészet ikonográfiájából vett, vetített digitális látványelemekkel, amelyekkel az előadás során Katsumi mozgása – virtuálisan összekomponáltan – állandó interakcióban van, majd végül egy adott pillanatban a virtuális tér eltűnik, és a színpad fala ezer darabra hullik. Az alkotópáros a ma és a jövő művészetét és technológiáit kombinálja, s azokat – hasonlóképp, mint a tm és CTM fesztivál kurátorteamje – elválaszthatatlannak tekinti a múlt tárgyi és látványvilágától, mozgáskultúrájától, esztétikájától.

VARGA MARINA

Dennis Adams: Malraux cipője, 2012

videó, 42 perc

When Pluto Was A Planet (Viszsa abba az időbe, amikor a Plútó még bolygó volt) –, illetve a kiállítás (The Miseducation of Anya Major – Anya Major félrevelése) a pályaműveket, beszélgetéseket, workshopokat, performatív intervenciókat egy képzeletbeli múzeum kontextusában elhelyezve, egyfajta konferenciaszerű ismeretstruktúrába csatornázták be a művészetben, a médiában és általában a digitális kultúrában végbement paradigmaváltást.

Médiaművészet – recycling

Gansing újítása a programpanelek szorosabb tematikus összekapcsolásában és a fiatal művészgeneráció fesztiválon kívüli tevékenységének összehangolásában rejlett. Ez a nemzedék az ösztöndíjak és a fesztiválhálózat révén „multikulti” és „nomadizált” életmódot folytat. A 26. tm programpaneljei (Users, Networks, Paper, Desire) és a Miseducation... főcím alatt rendezett kiállítások arra a dolgokhoz való forradalmi hozzáállásra és azokra a fogalmaink állandó átértelődése mögött zajló folyamatokra irányították a figyelmet, amelyek új esztétikaként jelennek meg a művészet terén.

A 26. tm tematikáját Gansing a Plútó tudományos státuszváltozásának analógiájára építette fel. A tu-

acb

acb galéria | király u. 76.

minden szükséges eszközzel

Itziar Barrio, El-Hassan Róza, Kendell Geers, Gerhes Gábor, Horváth Tibor, Kis Róka Csaba, Kiszpál Szabolcs, Major János, Mécs Miklós, Pauer Gyula, Société Réaliste, TNPU/IPUT (St. Turba Tamás), Tót Endre

2013.04.26–05.31., megnyitó: 2013.04.25. 19h

acb attachment | eötvös u. 2.

maradványérték – Szalay Péter

A belváros legimpozánsabb terének nemcsak összetett és nehezen felfejthető geometriájában, hanem szellemiségében is kísért a valaha itt tornyosuló Neugebaude (Újépület). Bár az erődbörtönt rég lebontották, a történelmi klausztrófia ma is tapintható a helyébe épült elegáns pénzügyi negyed központjában.

A hírhedt épületet eredetileg betegdondozó intézménynek szánta Isidore Canevale, akinek előző műve a bécsi Bolondtorony volt, II. József megrendelésére. A felvilágosult uralkodó szándéka szerint az akkoriban föld alatti üregekben gondozott örülteket ápolták volna itt, ezzel a szó szoros értelmében felszínre hozva az elmebetegséget mint társadalmi problémát.

Az Újépület – „az abszolutizmus és elfojtottság szimbóluma” (Siklóssy László) – végül nem a gyógyulás helye lett, hanem kaszányaként és börtönként számos 48-as szabadságharcos koporsójává vált. Az anyakönyvezés nélkül és jeltelenül elföldelt áldozatok legtöbbje ma is a közelben nyugszik. A forradalom itt kivégzett miniszterelnökeire a Batthyány-örökmécses emlékeztet, halálának dátumára pedig a térre dél felől beérkező utca. Ha az Október 6. ut-

után lebontott börtön helyén Magyarország talán legbékésebb és legvirágzóbb néhány évében valósult meg. Az északi félkörívet határoló eklektikus épületek és hatalmas pénzügyi központok mind a mai napig őrzik a fin de siècle nagyratörő pompáját, a 15. számú lakóház timpanonjában pedig 1900-ban végre elhelyezték a város első Kossuth-emlékművét. A főalak jobbán Eötvös József, balján Petőfi, teljes harmóniában az építészeti környezettel. A halott hősök ekkor még nem akartak leszállni a magasból és beavatkozni a jelenbe. Mi több, Széchenyi hagyatéka is megjelenik a téren: nemcsak az általa álmodott bankrendszer fél évszázados késéssel megvalósult épületei, hanem az általa tervezett Sétatér is – rajta azzal a platánnal, amelyet még felesége, Seilern Crescence ültetett. A megkésétt fejlődés szűk két évtizedének azonban az első világháború véget vetett, és a területvesztés újra gyászhehlyé változtatta az ország terét.

A Tözsdepalota Kisfaludi-Strobl Zsigmond szobra másolatával, amely 1950–1956-ig állt a főbejárat előtt. Eredetijét 1949-ben ajándékozta a Szovjetunió „a hálás magyar nép”.

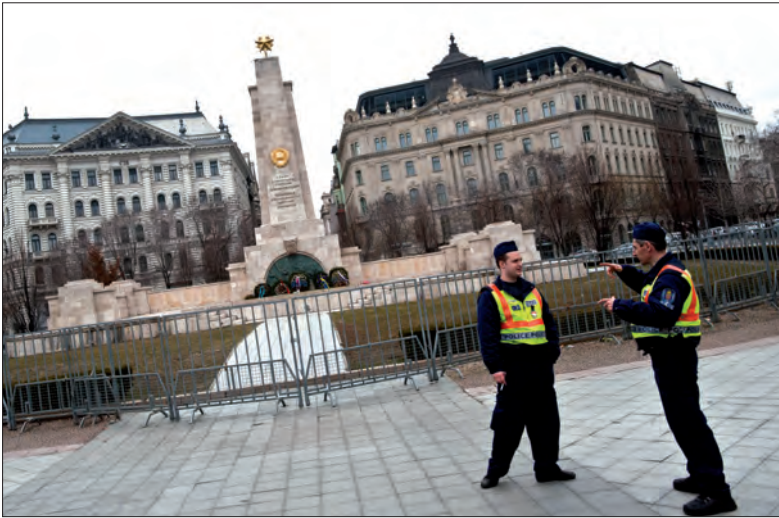
cát szimmetriatengelynek tekintjük, az örökmécses tükörképévé – az önmagát ismétlő történelem szimbólumaként – egy másik forradalmi kormány miniszterelnökének emlékműve válik: a bő egy évszázaddal később hasonló megszegyénítések közepette kivégzett és eltemetett Nagy Imréé.

Az örökmécses annak a jele, hogy a kollektív gyász emlékezte hamarabb született meg a fővárosnak ezen a pontján, mint a tér maga. Hogy valójában börtönből nőtt ki a Szabadság tere Budapesten, magyarázza annak zárvány jellegét. A turistacsoportok – bármelyik szűk utcából érkezzenek is – nehezen találják ide. Pedig az első benyomás derűs, hiszen Palóczy Antal terve a millennium

A börtön négyzetének helyét 1921-ben az elszakított országrészeket szimbolizáló négyes szoborcsoport foglalta el. A revizionista emlékművek látványosan árasztották el a köztereket egészen az 1921 júniusában aláírt békeszerződésig. Ezután az irredenta célból alakított egyesületeket feloszlatták, és az ilyen irányú propaganda csak a népszövetségi ellenőrző bizottságok 1928-as távoása után erősödött fel újra. Ekkor jelent meg a Szabadság téren is az Ereklýs Zászlótartó a tér katolikus keresztet formázó két tengelyének találkozásában, korré kiegészítve az irredenta szobrok félkaréját. A gyász jeleként a zászlót mindig félárbocra engedték, rúdján pedig Mussolini- és Lord Rothermere-idézeteket olvashattak az arra járók.

Városi séta

Szabadság, tér, korlátok

Az 1946-ban felállított Szovjet Hősi Emlékmű ma ünnepek és demonstrációk alkalmával megkettőzik előtte a korlátot

Utóbbi ajándékozta meg a teret 1932-ben A magyar fájdalom szobrával (Emile Guillaume), amelyet 1936-ban A magyar feltámadás szobra (Dózsa Ferenc András) egészített ki, és ezzel a tér kezdett szabadtéri tematikus kiállítás jellegét öltetni. Azt azonban, hogy ez csupán időszakos lesz, és hamarosan új, ellenkező előjelű tematika váltja majd a régít, akkor még nem sejtette senki.

Az irredenta tárlat valóban hamar bomlani kezdett. Dózsa Ferenc szobrát már 1940-ben, az első bécsi döntés nyomán Kaszára vitték. A II. világháború után a négy világtáj figurái egy ideig a Szent István-bazilika kriptájában hányódtak, Guillaume erotikus női aktja pedig először a Palatinus strand elé, majd a balfi gyógyfürdő parkjába került. A kádárizmus időszaka teljesen megszabadította politikai asszociációtól a figurát, és egyszerű strandolót varázsolt belőle. A téren pedig – igen praktikusán – Dózsa szobrának üresen maradt talapzatára maga a művész helyezte el újabb művét, egy kissé semmitmondó bronzedényt az Újépület áldozatainak emlékére. A talpazat kettőskereszt díszítését lecsiszolták, és az eltávolított szobornak emléktáblát állítottak.

A Trianon-traumával összefüggésbe hozható művek közül egyedül Harry Hill Bandholtz tábornok bronzfigurája (Ligeti Miklós műve) áll ma is a téren. A Nemzeti Múzeum kincseit megmentő amerikai tisztet angol–magyar nyelvű felirat mutatja be az arra haladó New York-i turistáknak, akik előszeretettel nézik Sztálinnak nagybajuszú generálisukat. Ám az, hogy a szobor az amerikai nagykövetség kertjében vészelt át az államszocializmus időszakát, és csak közvetlenül ifjabb Bush látogatása előtt helyezték vissza eredeti talapzatára, a magyarul beszélők számára is nehezen derül ki a talpazat hátoldalára utólag szemérmesen elhelyezett feliratból.

A revizionizmus ideológiájának a Szabadság téren ma is látható fő emléke nem szobor, hanem épület. A tér déli oldalán áll az 1938–1940-ig épült, bauhaus stílusúként értelmezett Hazatérés Temploma, amely a fasiszta építészeti felfogás jegyeit is egyértelműen magán hordja. A hatemeletes bérház földszintjén elhelyezkedő református templom kazettás mennyezetét ugyan-

nak a 71 vármegyének a címerei díszítik, amelyek földjéből az Ereklýs Zászlótartó halmát hordták össze annak idején. Az amúgy szép hangú orgona mögötti második, funkciótlán sípsor ugyanazt az értelmetlen rendet sugallja, mint azok a hívek, akik katonai alakzatban járulnak az úrvacsorához, vagy az orgona mögött megbúvó márványtáblasor, amely többek közt az „1919-es judeobolsevik terrorról” és az „1944–45-ös terror magyar áldozatairól” is megemlékezik. A lépcsős kapualjban egész kis szobor kiállítás keletkezett büsztökből és emléktáblákból, mintha ide szorult volna vissza a tér egykori irredenta tobzódása. Köztük Wass Albert portréja is látható, amelyet 2008-ban ismeretlenek vörös festékekkel öntöttek le.

Ahhoz, hogy perspektívát adjunk az épület mélységének és magasságának, ideológiája következményeinek, el kell hagynunk a teret, és le kell sétálnunk a Duna-partra

A Hazatérés Temploma bejáratánál Kossuth, Horthy, Szabó Dezső és Wass Albert portréja látható. Az egyik oldallépcsőn a Horthy-kápolnába, a másikon a Szabó Dezső Katakombaszínházba lehet lejutni.

a jól ismert, ám nehezen megközelíthető holokauszt-emlékműhöz (Pauer Gyula: Cipők a Duna-parton, 2005). Ha a rakparton állva pár percig nézzük a folyó hullámain, feltekintve már a II. világháború következményeivel szembesülünk. Elképzelhetjük a Várhegy gyomrában húzódo kormányóvóhelyeket, és látjuk a szomszédos heggyen a győztes csapatok egyik vezetője által rendelt szovjet felszabadítási emlékmű maradványait. Visszafordulva a tér

irányába már tudjuk, milyen új világtrend söpörte el a revizionizmus emlékeztét és állította a tér közepére a Szovjet Hősi Emlékművet.

Visszaúton elhaladunk a Tözsdepalota mögötti háztömb mellett, ahol ma egyetlen emléktábla sem jelzi, hogy annak idején itt volt a Magyar Kommunista Párt, majd a Magyar Dolgozók Pártjának székháza, Rákosi hivatali helyiségei és testőrsége. A Zoltán utca egyik házának udvarán áthaladva egy lezárt vasajton keresztül a Steindl Imre utca 12-be juthatunk, innen pedig le a Rákosi-bunkerbe, amely átlósan halad át a Tözsdepalota alatt, és annak egyik látványosan dekoratív szellőzőnyílásán keresztül bukkanunk ki a Szabadság térre megint, egyenesen a Hazatérés Temploma előtt. Ezzel a kör bezárul.

Térelményünket kiegészíthetjük a 2009 óta lakatlan Tözsdepalota meglátogatásával. A tözsde 1948-as bezárása után az épületben orosztanárokat képeztek gyorsaltalpokon, majd a Magyar Televízió (MTV) költözött be ide. Az utólag felhúzott falak íves ablaknyílásokat kaptak keresztbe, impozáns ajtókat vágtak ketté, és az eredetileg tágas, neoklasszicista börze termei helyén szűk, nem is annyira orwelli, mint inkább karkai kis cellák keletkeztek.

A térre újra kilépve már jobban értjük az itt megtartott irreális politikai performanszokat, az 1938-as bécsi döntés utáni nagygyűlést, az MTV-székház ostromát 2006-ban és a Magyar Gárda újraalakítását 2009-ben. Régi történelmi traumák folyamatos közösségi újrajátszásának színtere ez a hely, amelyet először gödrökből felszínre vágyó bolondok számára alakítottak ki. A különböző tömegmegmozdulások tárgyi maradványa a téren kialakított korláttrendszer, amelyről Mélyi József írt részletesen a Mozgó Világban (2010).

A tér szélén odatévedő turista áll, érdeklődik. Annak örül, hogy felismerte a Szovjet Hősi Emlékmű felé lépő, fotóról mintázott Ronald Reagan (Máté István, 2011). A szobor

Beszélgetés Béla Duranci szabadkai művészettörténésszel

Voltak magyarok, akik kiálltak mellettem

Béla Duranci 2011-ben kiadott, szerb nyelvű naplója hamarosan magyarul is megjelenik *Önéletrajz Kondor Bélával* címmel, a Miskolci Galéria és a Mission-Art Galéria gondozásában. Ennek apropóján Nagy T. Katalin és Kishonthy Zsolt beszélgetett a szerzővel egykori munkahelyén, a szabadkai Képzőművészeti Tárlalkozó (Likovni Susret) társalgójában, amelynek falán a hatvanas évek óta gyűlnek az itt megfordult művészek és más vendégek aláírásai.

N. T. K.: – Akkor ismertelek meg, amikor a Magyar Nemzeti Galéria életmű-kiállítását követően, 1985-ben kezdeményezésedre Szabadkán és Belgrádban rendezhettem Kondor-tárlatot. Először találkoztam olyasvalakivel, aki személyében testesítette meg azt a kelet- és közép-európai élményvilágot, amit addig csak az irodalomból vagy a filmművészetből ismertem – gondolok itt Hrabalra, Menzldre, Örkényre vagy Jancsóra. Ennek egyik oka életed helyszíne: a Vajdaság, a gyermekkor élményei.

– Először beszéllek nyilvánosan erről. Valójában ez regénybe illő dolog. A bajmoki pusztán születtem 1931 júliusában. Anyám bunyevác volt, apám szlovák, az ő apja, István is szlovák volt. Később Bácsújfaluba, István dedámhoz költöztünk, ahol két évet töltöttünk. Rettenetes élet volt akkor, az emberek éheztek. Onnan aztán elkerültünk Monostorba, a Duna mellé. Ott éltem 1934–1935-ben, amikor a szerb királyt meggyilkolták. Majd Bogyánba költöztünk, ahol a kolostor főnöke az apám barátja volt. Amikor leültek borozni, engem a szerzetesek elvittek a templomba, és a festményeket mutogatták. Azt nagyon élveztem, tetszett nekem. Tarka világban éltem. Például volt rádiónk. Bogyánban senkinek sem volt rádiója, csak nekünk. Anyám kitette az ablakba, és vasárnap délután a fél falu ott ült az ajtó előtt, és hallgatták vagy Pestet, vagy Belgrádot, mert mást nem lehetett fogni. Bogyánban kezdtem iskolába járni, első és második osztályba. Anyám a Tolnai Világlexikonból olvasott fel. Nem Piroskáról meg a farkasról, hanem Nagy Sándorról mesélt.

N. T. K.: – Milyen nyelven?

– Csak bunyevácul. A lexikont magyarul olvasta. Anyámnak csak elemi iskolája volt, de beszélt németül, magyarul és szerbül. Négy-öt éves lehettem, amikor ezeket olvasta nekem. Elolvasta magyarul, és lefordította. Nem tudtam akkor magyarul, de ott voltak a képek, én meg kérdeztem, hogy: Mama, mi ez? És ő elmondta nekem, én meg lerajzoltam, mert szerettem rajzolni. Anyám apjának a testvére volt az a püspök, aki Baján az úgynevezett horvát könyvtárát (anyaga ma a bajai Ady Endre Városi Könyvtár és Művelődési Központban található – a szerk.) alapította. Amikor anyám, aki 1900-ban született, fölcsperedett, ő lett a plébánia háziasszonya. A püspök mondta neki, hogy te csak olvass, amikor időd van, ott vannak a könyvek.

N. T. K.: – Miért lettél Béla? Ez egy lefordíthatatlan magyar név. Nomen est omen: nem magyar-ként magyar névvel leginkább magyar művészettel foglalkoztál.

– Egy nagynéném választotta ezt a nevet, hogy más legyek, mint a többiek. A rokonaim magyar iskolába jártak, ott találkoztak ezzel a névvel. Bélát csináltak belőlem, és röhögött rajtam az egész világ.

N. T. K.: – Hol jártál elemi iskolába?

– Monostorban, ott vártuk be a magyarokat 1941-ben. Akkor már beszéltem magyarul, de beszéltem németül és szerbül is – illetve nem szerbül, hanem sokácul. Monostorban kezdtem magyarul tanulni azért, mert a harmadik elemiben fülig beleszerettem Arany Arankába, a monostori méhészlányába, aki mint a pulykatozás, olyan pötytyős arcú kislány volt. Mindig mellette ültem a magyar körben, és magyarul tanultam. Anyám amúgy is akarta, hogy tudjak magyarul. Mire jött a '41-es év, Szelencsén egyedül én tudtam az osztályban magyarul.

Béla Duranci és Németh Lajos, Szabadka, 1980-as évek vége

1940-től kezdtük nézni a magyar filmeket is, Kabos Gyulát, meg ilyeneket.

K. ZS.: – Gyerekként mi szerettél volna lenni?

– Pásztor, kalauz, aztán pap vagy szent, építész, festő, szobrász, orvos. Mindig akartam valami lenni.

N. T. K.: – Mikor kerültél Szabadkára?

– 1945. január 5-én, tizennégy évesen eljöttem Bajmokról, hogy a felszabadult Szabadka gimnáziumába kezdjek járni. Anyám nem kapott sem nyugdíjat, sem gyermekpótlékot, nem tudott eltartani. Mikor megérkeztem Szabadkára, nem volt pénzem, és nem volt hol aludjak. Az állomás ruhatárában tartottam egy kis zsákot, amiben volt pár zokni, néhány alsónadrág, ing, meg egy kis paplan. A váróteremben laktam, az állomás előtt mosakodtam, ahol most egy amfora van, ott akkor folyt a víz. Később aztán találtam szobát, és el is tartottam magam. Reggel a szent

rámenős voltam, így politikailag alkalmatlan lettem

meg a fát hordtam fel az iskolába, este meg gyerekeket korrepetáltam számtanból. Annyit kerestem, hogy a pénzből még anyámnak is tudtam küldeni. Érettségi után, gondoltam, elmegyek katonának, és mikor visszajövök, akkor majd látom, hogy mit akarok csinálni. Sibenikben és Splitben voltam. A katonai otthonban szobrászokkal találkoztam, és én is elkezdtem szobrászkodni. Ott ismertem meg Ivan Mirkovicot (horvát festő, 1893–1988 – a szerk.), aki elintézte, hogy bejárhasak a kastélyban lévő Mestrovic-műterembe, amikor csak akarok. A Mirkovic-műterem és a spliti múzeum – ez volt az én egyetemem, amíg katona voltam.

K. ZS.: – A katonaság után visszatértél Szabadkára?

– Igen, majd 1955-től a város pénzügyi osztályán kezdtem dolgozni. Aztán egyszer Szabadkán rendeztek egy vetélkedőt Mindent, vagy semmit címmel, és én jelentkeztem rá. Percek alatt megválaszoltam a négy kérdést. A pénz, amit kaptam érte, háromhavi fizetésemnek felelt meg. Másnap szóltak: a főnök hívat. Húha, gondoltam, kisült talán, hogy tisztviselőként nem lett volna szabad szerepelnem. Oda-megyek, a főnök rám néz, és azt mondja: Te nem a pénzügyre való vagy, hanem a múzeumba! És 1959. április 1-jén áthelyeztek a múzeumba. Így lettem nem sokkal később, 1960-ban Szabadka műemlékvédelmi biztosa. Az Újvidéki Tartományi Műemléki Intézetnek voltam külső munkatársa Szabadkán. A Vajdaságban – mondhatom – én voltam az első, aki a magyar szecessziót kezdtem védeni. A városházát már 1967-ben sikerült műemléki védelem alá helyezni. De nemcsak a magyar szecessziót kellett megvédeni, hanem az összes műemléket, mert mindent le akartak rombolni. Mindezt, ami a magyar korszak építészetiéhez tartozott.

N. T. K.: – Mikor utaztál először Magyarországra, és hogyan ismerkedtél meg Kondor Bélával?

– Ez összefügg az egyetemmel meg a műemlékvédelemmel. A szakdolgozati témám a belgrádi bölcsészkaron a középkori építészett volt, és ajánlással mentem Budapestre, hogy az ottani könyvtárakban és múzeumokban kutathassak. 1962. augusztus 12-én, vasárnap érkeztem Budapestre – először voltam külföldön –, akkor még nem tudtam, hogy ez lesz életem sorsfordító útja. Olyan egyedülálló kaland vette kezdetét, amely sok tekintetben megváltoztatta a tájékozódásomat, és kijelölte szakmai érdek-

lődésemet is. A megérkezés utáni napokban viharos gyorsasággal követték egymást az események. Pap Gábor művészettörténész javaslata alapján két embert kellett megismernem: Csernus Tibort és Kondor Bélát. Természetesen egyikről sem hallottam addig soha. Ott tartózkodásom harmadik napján, augusztus 15-én, szerdán, délután kettőkor, az előző napi telefonbeszélgetés szerint csengettem Kondor lakásának ajtaján. Egy velem egykorú, elálló fülű, himlőhelyes arcú fiatalember állt az ajtóban, egy szál fehér gatyában. Tekintete egyszerre szomorúság és ravasz, ajkán enyhe mosoly. Hallgatott és várt. Így kezdődött. És valóban: ez a találkozás az egész életemet megpecsételte. Mindketten 1931-ben születtünk, épp akkor, amikor a világ legnagyobb krízise volt. Mindketten végigéltük a háborút, és valamilyen módon a szocializmusban nevelődtünk. Este lementünk az Építész-pincébe (művészek kedvelt találkozóhelye a hatvanas években – a szerk.). Én csak néztem, hol is vagyok, mert tudnom kellett, hogy majd az autóbusszal vissza tudjak menni Rákospalotára, ahol laktam. De Kondor azt mondta: az Ági (Kaufman Ágota, Kondor első felesége – a szerk.) már neked adta a szobáját, amíg itt vagy, mindig az lesz a te szobád! Tíz órája ismertük egymást.

K. ZS.: – Mikor találkozottál Németh Lajos művészettörténésszel?

– Visszamentem Rákospalotára, elhozni a cuccomat. Kondor mondta, hogy majd jön Németh Lajos. Ő mindig sűrű-forog, és szeret mindent elintézni. Mire visszaértem, Lajos már referált: Mindent megbeszéltem Dercsényi Dezsővel. Ma este elmész hozzá, megígérte, hogy segít, és kész. Akkor kezdődött a kapcsolat Németh Lajossal. Őt amolyan tanár bácsinak tekintettük. Amikor együtt voltunk hárman, mi alig tudtunk megszólalni, mert mindig Lajos beszélt. Képzeld el, milyen az, amikor nekem, aki sosem csukom be a számat, hallgatnom kell, mert Lajos beszél. Kondor kicsit mindig röhögött, hogy ez a tudálékos nekünk osztja az eszt... A legszebb és a legkomikusabb az volt, amikor elmentünk Gerlóczy Gedeonhoz – de ez egy hosszú történet, majd elolvassák a könyvben...

N. T. K.: – A szabadkai városi múzeum magyar képtárát te hoztad létre. Hogy kaptál erre engedélyt?

– Hát úgy engedték, hogy – köztünk maradjon – kicsit rámenős voltam, kiabáltam meg ordítottam, ezért is lettem végül „politikailag alkalmatlan”. A tartományi székházban tartottam előadást, és azt mondtam, hogy azok, akik élve maradtak, azért építik az emlékműveket, mert fényképezkedni akarnak előttük, a hősök, azok meghaltak. Másnap reggel 5-kor bevittek a belügybe, hogy mit akartam ezzel mondani. Végül azt találták ki, hogy „politikailag alkalmatlan” vagyok, és nem engedtek szerepelni a rádióban, nem írhattam előadásokat. És akkor a magyarok, akik politikailag erős helyeken ültek, mint Major Nándor (1931, író, politikus –

a szerk.), azt mondták, hogy te csak csináld a dolgodat. 1977-ben lettem a Híd folyóirat képzőművészeti kritikusa. Éveken keresztül írhattam Nagybanjáról, Pechán Józsefről meg mindenről, mert Major Nándornak nem mert ellentmondani senki. A szabadkai újságok semmit sem közöltek tőlem, de voltak olyan magyarok, akik kiálltak mellettem.

K. ZS.: – Mikor kerültél szorosabb kapcsolatba Miskolccal?

– A győri grafikai biennálén találkoztam Dusza Évával és Dobrik Istvánnal, a Miskolci Galériából. Ott beszélgetés közben elhangzott, hogy egy nagy Kondor-kiállítást és

Németh Lajosék Béla Duranci kelebiai kertjében, 1970-es évek

tanácskozást terveznek. 1991 tavaszán már állt a tárlat, ennek apropóján rendezték meg a Kondor-emlékülést, ezen ott volt Németh Lajos is, és én ettől kezdve elég sokat jártam Miskolcra. Szeptemberben meghalt Lajos, úgyhogy én tőlük szinte „megörököltem” Miskolcot, mert életemben először Kondorral voltam ott, még 1970-ben. Szoros, baráti kapcsolat alakult ki a miskolci kollégákkal, a Miskolci Galériával és a Mission-Arttal. Lettek közös kiállítások és más programok is, én sokszor jöttem hozzájuk Sava Stepanovval, ők meg jöttek hozzám Szabadkára meg Újvidékre. A Kondor-napló ötlete is egy velük való beszélgetés során vetődött fel.

N. T. K.: – Számos könyved közül jó néhány magyarul is olvasható.

– Az első könyvem a Vajdaság szecessziós építészetéről 1983-ban jelent meg. Megjelenhetett volna hamarabb is, de a szabadkai Kultúrközösség elkérte a kéziratot, hogy majd először szerbül adják ki, de aztán abból nem lett semmi. Két évig húzták, én meguntam, és elmentem az újvidéki Forum Kiadóba, Bordás Győzőék pedig fogták, és megjelentették magyar nyelven. Néhány évvel ezelőtt újra kiadták, magyarul és szerbül egyszerre. Sok könyvem csak szerbül jelent meg, de voltak még olyanok, amiket egyszerre magyarul és szerbül is kiadtak; például amit Pechán Józsefről, Petrik Pálról, Faragó Endréről, Farkas Béláról írtam. Később, 1996-ban jött a Nagybanja és a vajdaságiak, az is magyarul és szerbül. 2011-ben a Medúza tutaja és a Kondor-naplójegyzetek szerbül. Ha most a Kondor-könyv megjelenik magyarul is, az szép lesz.

Beszélgetés Dávid Ferenc művészettörténésszel a Bazilika felújításáról

Középkori – historizáló – kortárs

Több évtizedes előkészítés, hat évig tartó tervezés és bő évnyi kivitelezés után, 2012. augusztus 27-én Várszegi Asztrik főapát ünnepléses keretek között, a nagy „bencés család” és barátai körében újraszentelte a pannonhalmi bazilikát. Kivételes pillanat: a Pannonhalmi Főapátság ezeréves története során ez a negyedik ilyen alkalom.

A pannonhalmi szerzetesközösséget a II. Vatikáni Zsinat óta foglalkoztatta, hogy milyen módon adható vissza a bazilikának a mindennapos használat méltósága. Az elmúlt évtizedekben több javaslat is készült, de egyiknek sem volt folytatása. A 2000-es évek közepétől az EU-támogatások révén lehetőség nyílt a megvalósításra: a szerzetesek 2005-ben a csehországi Novy Dvur új ciszterci apátságát megismerve annak brit építészét, John Pawsont kérték fel a bazilika átalakításának tervezésére. A készülődés időszaka lehetővé tette, hogy a szerzetesi közösség tagjainak elképzelése összehangolódjon, és tervezési programként egy kiforrott, tiszta szempontrendszert fogalmazzanak meg.

Az átalakítás elsődleges célja a templomtér használatának, liturgikus rendjének precíz kialakítása volt. Ma már új útvonalon érkeznek imára a templom belsejébe a szerzetesek, és a teret tagoló lépcsők átépítésével tágasabbá vált a plánum, a stallumoknak helyet adó közbelső tér. Meghatározók a liturgikus fókuszpontokban, a templom főtengelyén sorakozó új elemek, a nyugati kaputól a keleti végfalig: a keresztlőmedence, az oltár hatalmas tömbje, az ambó, a szentély új ablakai és az altemplomban elhelyezett Szent Márton-ereklje foglalatának jellemző anyaga, az ónix, a maga áttetszőségével, méltóságával, történetével. A felújítás során a XIX. században Storno Ferenc munkájaként létrejött historizáló elemek domináns jelenlétét az új elrendezés minimalizmusa váltotta fel. Eltávolították a szószéket, Szent István és Szent Benedek szoborpárosát, a szentély színes ólomüveg ablakait – így a templom védőszentjét, Tours-i Szent Márton püspököt ábrázoló körablakot is. A mintás padlóburkolatot nagyvonalú és egységes mészkő padozat váltotta fel. A neogótikus faragott padosorokat sötétre pácolt diófa bútorok váltották fel, ugyanebből az anyagból készültek a plánum szerzetesi stallumai is. Természetszerűleg a templom világítási rendszere ugyancsak megújult: a fénycső változatos módon igazodhatnak a tér használatához, az ide kifejlesztett új lámpatestek a cseh üvegművesség hagyományait a legkorszerűbb ledes technikával ötvözik. A figyelem minden részletre kiterjedt, a korlátok és a láncok ötvösmunkájától kezdve a pótszékeket rejtő szekrényekig, vagy a végtelenül díszkréten kialakított hangosításig és fűtésig. Minden ugyanazt az egyszerű, de mives és átgondolt nyelvet beszéli.

A bazilika felújításával Pawson magasra helyezte a mércét. Figyelemre méltó munkájával örvendetesen gazdagodott a kortárs építészeti eszközöket használó, a régi és új elemek dialógusán alapuló műemléki felújítások köre, amelyek az utóbbi időben mintha háttérbe szorultak volna a historizáló, replikákat kreáló munkák mellett. Az alábbi beszélgetés keretében két építész kérdezi Dávid Ferenc művészettörténészt. Megkísérelük közösen értékelni a munka eredményét, felmérni a megbízók, a tervezők és a műemlékes szakemberek együttműködésének erejét, az elmúlt évtizedek szemléletváltásának tanulságait. Kísérletet tesznek arra, hogy a pannonhalmi bazilika felújítását elhelyezzék a magyarországi műemlékvédelem történelemlényében.

– Pannonhalmán az elmúlt években nagyon sokrétű kortárs építészet jött létre: új, mi több, progresszív építészet van jelen az Apátság körül – és most már az Apátság falain belül is. Te ezt hogyan látod?

– Nagyon meggyőzőnek látom. Pannonhalma, a jelentős bencés apátság visszaépíti sokszínűségét abból a kicsi, kvázi templomőrző állapotból, amelybe a kommunista éra beleszorította. Berendezi a gazdaságát, és az időközben jelentőssé vált turisztikai ágazatot építészeti és rendezési módszerekkel, modern módon csatornázza bele az életébe.

– Elkészült Skardelli György turisztikai fogadóépülete a Kosaras-dombon, az új életterem a Roeeleveld-Sikkes holland iroda tervei alapján, a borászat együttese Czigány Tamás tervei szerint, és fejlesztésekre került sor a kertekben, a közeli gazdaságban.

– A felsoroltak közül nekem az életterem épülete tetszik kevésbé, sokallom. Skardelli György házát kifejezetten jónak tartom, a híd-kapcsolattal és a róla induló erdei úttal. Az új épület és a rendezett termé-

szet együttese szép és koncepciózus. Czigány Tamás épületei pedig mind nagyon jók, kifejezetten jók.

Az együttes új megközelítésével a turistaforgalom nem zavarja majd a monostor és az iskola mindennapi működését, és a turisták megkapják mindazt, amire szükségük van. Persze sajnálom, hogy a látogatók nem részesülnek abban az élményben, amelyben nekem oly sokszor részem volt: az iskolaudvarban mint invokációban, amelyet a külső kolostorudvar követett, ahol öreg szerzetesek süttették magukat a napon, és csak ezek után következett a kerengő, a bazilika meg a könyvtár. A most megnyíló út a Hóman-bástyán keresztül célszerű és okos, de az én régi, gazdag élményemhez képest kevesebb. Ez a racionalizálási folyamat a hetvenes évek végén kezdődött el, és mostanában adódtak azok az eszközök, amelyek teljessé tehetnék.

– Tavaly nyáron fejeződött be a bazilika felújítása, ami erre a hosszabb folyamatra teszi fel a koronát. Milyennek látod a felújítás végeredményét?

– Kifejezetten pozitívnak: olyan tiszta és egyszerű egység született, amely újra használni képes a 800 év alatt létrejött fantasztikus templom jó részét, és méltó módon mozgatja benne az embereket. Tulajdonképpen a szerzetesi programnak ez a leginkább indokolható oldala, vagyis az az igény, hogy ők a plánumon kényelmesen és méltósággal üljenek, s erre a helyre jól kitalált úton vonulhassanak be. Ezzel a mozgásuk úgy kap helyet a térben, hogy abban nincsenek olyan esetlegességek, keresgélések, amilyenek a korábbi használatot annyira zavarták. Amikor a II. Vatikáni Zsinatot követően a szerzetesek újra elkezdtek intenzíven használni a templomot, és visszatértek zsolozsmázni a plánumra, nemcsak a székeik voltak ideiglenesek, hanem az oltárjuk is. Nagyon-nagyon ideje volt ezt állandóra átépíteni, és megadni neki a méltóságteljes formát, nemes anyagot. És ugyanennek a kiegészítéseként jónak találok a világítást is, amely fényttestcskék sorával avatkozik be a középkori építészeti megjelenésébe. Ez a sok minden sikerült.

– Letisztultak a fények, világosabb lett a templomtér: a szentélyben és a nyugati bejárat fölött fehér fényű ónixablakok jelentek meg a színes üvegablakok helyett.

– Ezt rendkívül sajnálom. A semmi az semmi – ha ónixból csinálod, akkor is. A középkori kompozíció egy olyan körablakban fejeződött be, amelynek a méretét úgy szabták meg, hogy az kóraccsal osztott és díszített. A XVII–XVIII. században elpusztult kórács helyére a XIX. században üvegfestményt komponáltak Szent Márton alakjával. Azt mondhatjuk, hogy mindig volt ott valami, ami fontos. Ma ott van valami, ami fontosnak csak mondható, formailag nem teljesíti be a szerepét, nem tölti be azt a helyet.

A szerzetesek modern liturgiái elképzelésének szerves része volt az az elgondolás, hogy a középhajóból mindent el kell távolítani, ami egyes szentekre utal, hiszen nemcsak a Szent Márton-ablakot, hanem Szent Benedek és Szent István szobrát is elvittették. Radikálisukat az a gondolat alapozta meg, hogy a főhajóban a tanítás lényegének, a mellékhajóban pedig a szentek hagyományának van a helye. E lényegében középkori eredetű hagyományt azonban egy ponton szokás volt megtörni: az a szent, akinek a templomot szentelték, a főoltáron kapott helyet. Ez a tartalmi ellenvéleményem azzal a gondolattal szemben, amely arra vezetett, hogy egy üres ónixlappal a fényt – és ebben az értelemben a Teremtőt – jelenítsék meg azon a távoli keleti ponton.

– Én nagyon szépnek találok azt a fegyelmezett rendet, amely a középtengelybe rendezi a legfontosabb elemeket – az oltárt, az ambót, a keresztlőmedencét –, ezeket ónixból csiszolja, ami ezen és csakis ezen a vonalon jelenik meg, az ablakokat is ideértve. Még a Szent Márton-ereklje is ott van ugyanebben a főtengelyben, ónixfoglatban – az altemplomban.

– Az építőművészet a vizuális kapcsolatokban él. Olyan egysége-

ket, amelyek vizuálisan nem kapcsolódnak össze, nagyon nehéz a vizuális egység terébe helyezni, ezért az altemplom ilyen interpretációját nem találok meggyőzőnek. Azt elismerem, hogy létezik a templomnak egy olyan természetű leírása is, amelyben a mellékhajók szentélyablakain, oltárain, a kifestésén lévő jelenetek mintegy ikonográfiai egységben vannak jelen. Ilyen elvont liturgikus gondolat a keresztlőkút és az oltár elhelyezése a középhajó nyugat-ke-

a XIX. századi elemeket kiemelni és eltüntetni a templomhajóból. Kétségtelen, hogy egyfelől a Storno-féle rátétek nem képviselnek kiemelkedő művészeti értéket, másfelől azonban ezek is hozzátartoznak az épület történeti, dokumentatív értékéhez. Jól látom?

– Egy kicsit régebből kezdem. A műemlék, vagyis a régen keletkezett építészeti emlék műemlékként való felfogásának az a lényege, hogy azt az idők során fölhalmozódott, és minden egyes alkalom-

Fotó: Bujnovszky Tamás

leti tengelyében, s ennek folytatása az üres, csak a fényre, csak a Teremtőre utaló üresség a keleti falon. A gondolat egységes, a megvalósítása – véleményem szerint – hiba, mert az üresség az üresség, a semmi az semmi. Ugy gondolom, a tervező építész feladata lett volna, hogy erről a szerzeteseket meggyőzze.

– Azt mondd, hogy a semmi az semmi. Én úgy látom, hogy a környezet ilyen típusú megtisztításának, a vizuális hatások csökkentésének az volt a szándéka, hogy a tér elősegítse az elmélyült koncentrációt. Ennek eredménye a sallangok eltávolítása, és ennek rendelődik alá az alkalmazott minimalista világ is.

– Egyetértek. Annak a cikknek a címe, amelyben valaha a XIX. század pannonhalmi történéseit foglaltam össze, ez volt: Megtisztítás, kiegészítés, feldíszítés.

– Voltaképpen ez volt a tervezés során a műemléki vita lényege is: szabad-e a feszezebb, koncentráltabb építészeti tér létrehozása érdekében a teret megtisztítani,

kor értékszemlélettel létrehozott egységet nagyon erősen őrizzük, és csak annyiban hagyjuk megújulni, amennyiben az új érték valamiképpen arányos az elvesztett értékkel. És itt van egy nagy nehézség. A műemlékvédelemnek az a fele, amely arról szól, hogy megépített részeket vagy berendezési tárgyat nem hagy elbontani, nagyon erős, bevezetett legitimációval bír. Az a fele, hogy a műemlékes az, aki a folyamatot és a létrejött egységet megérti, és ezért ő az, aki igazán meg tudja ítélni a tervezett beavatkozás milyenségét az épület teljes története szempontjából, sokkal kevésbé legitim, mert ez a történeti mellé az esztétikai megítélést is beemeli.

– Tegyük hozzá, hogy a szubjektivitást is. Egy adott kor adott értékítéletét emeli be.

– Igen, és kétségtelen, hogy ebben a megítélésben már a folyamatban részt vevő műemlékes ugyanúgy egy mai esztétikai véleményvel rendelkező ember, mint az új célra törő megrendelő, vagy az új célt megvalósítani igyekvő építőmű-

vész. Tehát itt három szereplő van jelen, akik közül a műemlékesnek mindössze annyi az előnye, hogy a folyamatot, amelyben az emlék létrejött, jól érti. Ebből következik, hogy a műemlékes részvétele a tervezési folyamatban csak részben tilás – a másik részben instruálás.

– *Hogy zajlott ez a bazilika esetében?*
– E folyamatban ugyan kezdetben sokan vettek részt, de az effektív munkát két ember végezte: Németh Katalin építész, területi felügyelő, és László Csaba régész. Csaba, aki a nyolcvanas évek közepe óta dolgozott ott, annyira jól ismerte az épületet, hogy példának okáért az egyik legfontosabb kérdésre, hogy hol jöjjenek be a szerzetesek a templomba, ő javasolta a néphajó északi oldalán lévő, régen elfalazott és senki által sem ismert bejárat kibontását és fölhasználását – több rosszabb, vagy épp megvalósíthatatlan megoldás helyett. Egy másik alapvető kérdést is műemlékes szakember oldott meg: a közönség szeretett volna megszabadulni a főhajó mennyezetének kifestésétől – amely mellesteg Jézus Krisztus életének legfontosabb jeleneit ábrázolja –, mert attól félt, hogy az helyreállítva túl hangos, túl erős lesz. Azt javasoltuk, hogy tisztítsák le, konzerválják, de ne restaurálják, azaz ne állítsák helyre az eredeti színerősségeket. Németh Katalin építész-szeme híján ma a nyugati kapu új belépőtere tördelné használhatatlanná a toronyaljat, és egyenletes, apró burkolati kövek borítanák a bazilika padlóját – hogy személyes hozzájárulásának csak néhány apró részletét említsem.
– *Pannonhalmán szerencsés volt a helyzet, mert a megbízó felkészültsége sem hiányzott.*
– A megrendelő 2002-ben létrehozta azt a programadó szerzetesi csoportot, amely a modern szerzetesi liturgiát tanulmányozta az irodalomban és Európa-szerte, s ezért nagyon jól tájékozott volt az alapvető irányokban. Ezen túlmenően azonban nem erről az épületről gondolkodtak. Az a radikalitás, amellyel kezdetben a bazilikát teljesen semleges térként képzelték el, amely végső soron a szentély keleti fényében fejeződik be, a félretájékozódásuk nyoma. Olyan egyszerűsége törekedtek, amely erre a helyre nem illik. Látványterven be is mutatták, hogy milyen ez a bazilika a mennyezeti falfestések teljes kitakarása, az összes ólomüveg ablak eltávolítása és az oldalhajók felületén a vakolt-festett kváderezés megszüntetése után. Egy egyenletesen fehér vagy szürke, puritán templom jött volna létre, amelyet már csak a nagyon díszes és változatos középkori architektúra zavar egy kicsit.
– *Valóban, kezdetben megjelent ez a végletekig letisztított tér, ám olyan látványtervként, demonstrációs eszközként, amelyen tetszés szerint lehetett kivenni-visszatenni az egyes elemeket – és így mérlegelni a sokféle lehetőséget. Egy munkafolyamat részletét képezte.*
– Ez igaz. Az első vitákon, amikor ez a látvány- és tervsorozat volt kirakva, a tervező építész, John Pawson munkatársai csak végighallgatták a műemlékesek és a szerzetesek közti vitát, és nem formáltak semmilyen véleményt. Odatették ezt a javaslatot, és elindult a vita. Ez a részükről bölcs eljárásnak mondható, még ha mi nem is így ér-

tettük. Mi, véleményezőők úgy gondoltuk, hogy a tervező építésznek van saját véleménye, s azt rajzolja le. Szokatlan volt, hogy megjelent egy nagyon erős állítás, amely a megrendelő szándékának tükrre volt csupán. Mindegy már: vitaalapnak jó volt, s a folyamat elindult.
– *A másik hosszán vitatott kérdés a padlószintek megválasztása volt.*
– A tervjavaslat a toronyalj és a hajó alsó szintjét egységesítette. Ezzel a 150 év előtti térrendezés legszerencsésebb részét rontotta volna el. A klasszicista torony építésével egy időben fontos középkori épületrészeket bontottak le, s a néphajót formailag leválasztották a plánumból és a szentélyről. Ezzel a bazilika tere szétagrozódott. Storno Ferenc a klasszicista hajótér gotizálásával a középkori templom vizuális egységét állította vissza, s azt az orgonakarzat vonalában lépcsőkkel és ívekkel zárta le. Funkcionálisan haszontalan, történetileg hamis, a tér művészi értékét csökkentő javaslat volt a padlószintek egységesítése és a karzat alatti ív neogótikus részleteinek tervezett elbontása, amelyet az építéstörténet mély ismeretében utasítottak el a műemlékes kollégák.
– *Arányosabb, megnyugtatóbb maradt így a térstruktúra is, a keresztelőmedence a torony alatti intim, centrális térbe került. A keleti oldalon viszont a szentélybe felvezető lépcsőt komolyan át kellett alakítani, hogy a plánumon elegendő helyet lehessen adni a szerzetesi stallumoknak, de ez a beavatkozás alig észrevehető. Erőteljes szándék volt a magas szentély átalakítása is, különösen a cibóriumoltár elbontása.*
– A magas szentélyt a II. Vatikáni Zsinat óta alig használták, liturgikus cselekmény ott alig történik. Ezért volt olyan kétségbeesett a vitának az a fele, amelyik a cibóriumoltárra vonatkozott. A megrendelők szándékából ott is az következett, hogy a semmi több lenne, mint a valami, én pedig pont ellenkezőleg látom: a cibóriumoltár valamelyest elmaszkolja a használatnak ezt a hiányát. Tehát nem a semmi van ott, nem a diákkarzat, hanem a templomtér méltó végpontja. Szerintem

Fotó: Bujnoszky Tamás

Fotó: Bujnoszky Tamás

– A Storno által megtervezett köveket sokat sérült az idők során, például épp a régészeti kutatások alkalmával, tehát nehezen lehetett mit mondani, amikor szóba került a burkolat cseréje – hiszen ez is kezdettől része volt az egységes képet kialakító szándéknak. Ezen a ponton a műemlékeseknek is többféle véleményük volt: felmerült a hagyományos padozat restaurálása és kiegészítése, a kis töredékben megtalált középkori padozat rekonstrukciója is. (Ez a váltakozóan vörös és fehér márványlapokból készített burkolat a Porta Speciosa kő- és színhasználatát képviselte a XIII. századi templomtérben.) A Storno Ferenc tervezte padló erős, karakteres volt, az egyenlő díszítettség XIX. századra jellemző elvét képviselte. Ezzel szemben joggal kívánta a tervező, hogy a bútora- it a maga tervezte egységes, új síkra helyezhesse. A második kérdés az anyag megválasztásáról szólt: John Pawson egy angol kőanyagot javasolt, amely azonban nagyon erős ellenérzéseket keltett, éppen azért, mert van egy nagy hagyományunk – és ez a ház is őrzi ezt a ha-

gyományt –, amelyik a kelheimi kő felé hajlik. Az is import áru, de több száz éve importáljuk. Végül vajsárga süttői kőből készült a padozat, ami a maga méretrendjével, kiosztásával telitalálat. Szerettem azt a minimális játékot, hogy nem egyöntetű, hanem van benne nagy meg kicsi, van a rakásának egy rendje, amitől kapott egy önálló mondanót – pont annyit, amennyit az ember a lába alá kíván. Az egyszerűsége való törekvés túlhabzása lett volna a felső szentély padozatának megváltoztatása, és örülök, hogy az nem történt meg.
– *Visszatérve a különféle szereplők különféle felfogására, a szemlélet változására, az jut eszembe, hogy az 1970-es évek helyreállítási során éppen a hivatalos műemlékvédelem akkori koncepciójának megfelelően tisztították meg a kerengőt, és a szerzetesek kérték, hogy Storno Ferenc falfestései közül legalább Szent Márton képe maradhasson meg a Porta Speciosa timpanonjában. Most viszont a műemlékesek védelmezték Storno munkáit a szerzetesek ellenében. Erről a szemléletváltásról biztos van véleményed, mert az akkori tervező, Sedlmayr János mellett magad is dolgoztál Pannonhalmán, és a változásnak is részese voltál.*
– Valóban arról van szó, hogy nincs objektív tényező. Még a megépített falak sem azok, legfeljebb objektív akadályozók túl gyors szándékoknak. Nyilvánvaló, hogy ha a bazilika felújítására a hetvenes években került volna sor, akkor jó néhány ponton más lett volna, mint ez a mostani. Példának okáért az oldalfalakról, ahol Storno kvádereket utánzó festéssel fedte el a XII. századi egyszerű törtkő falakat, Sedlmayr biztos eltávolította volna a vakolatot, és megmutatta volna a durva kőfa-

lat. Pawson a festés helyett sima vakolatot tervezett. Sedlmayr minden bizonnyal erőteljes módon megmutatta volna a régészeti ásatás során előkerülő nyugati apszis alapfalait. Ez nekünk már eszünkbe sem jutott, nehogy tovább osszuk azt a picike teret. Ő bizonyára megmutatta volna a szentélyrekesztő maradákeit, amelyek a plánumhoz vezető lépcső mögött még megmaradtak. Ezt én is szívesen megmutattam volna – nemcsak akkor, még most is –, megkeresve azt a minimális zavarást, ami még lehetővé teszi, hogy ezt a ritka és érdekes dolgot megmutassuk. Sedlmayr valamilyen felületkezeléssel eltüntette volna a középkori építészeti részletek stokkolt felületét, ami számára rettenetesen a XIX. századot fejezte ki... Sok ilyesmi történt volna.
Most a műemlékesek számára külön nehézséget jelentett, hogy pontosan 100 évig magyarázták, micsoda középkorelles módon járt el „ez a Storno”, és mire a szerzetesek ezt megértették, addigra a szakma teljesen máshol tart már, értjük és sok vonásában szeretjük is a XIX. századi munkákat.
– *A végeredményt nézve van-e hiányérzeted?*
– Amit én sajnálók, az az ólomüveg ablak elbontása, és nagyon fájlalom a két bronzszobor eltávolítását – a legjobb szobrok voltak a bazilikában. Ezt a sajnálatomat bizonyos mértékig csökkenti, hogy ezek kiemelhetők és bármikor visszatehetlenség vagy jóvátehetőség tengelyén is mértem ezt a dolgot. Itt száz évekről van szó. Példának mondom el, hogy az az egyházművészeti stílus, amelyet Storno Ferenc a mennyezetképeken alkalmazott, ma nem számít elsőrangúnak. De azért, hogy konzerválták, nem pusztult el – ha ez az ítélet a következő évtizedekben-évszázadokban megváltozik, akkor is ott lesz. Az a stilisztikai érzés, amellyel most mind a szerzetesek, mind a hívők a „minimál” felé mozdultak, az idők során ilyen, olyan, vagy amolyan irányban változni fog. Kruesz Krizosztom főapát Storno Ferencel mint saját építésszel létrehozta azt a teret, amely 1876-ban minden ízében kifejezte a gondolatait. Most a szerzetesi közösség John Pawsonnal hozta létre azt az összképet, amely kifejezi az ő gondolkodásukat. A két dolog, a kétfajta elvárás között nem minőségi, csak történeti a különbség.
– *Korábban azt mondtad, hogy ha valami változás történik a műemlék életében, akkor az új elemnek értékben legalább olyan minőséget kell képviselnie, mint annak, amit felvált. Mondhatjuk-e azt, hogy itt a létrehozott végeredmény olyan minőség, amely kompenzálja ezeket a kisebb-nagyobb veszteségeket?*
– Én hajlandó vagyok ezt elfogadni, bár a John Pawson tervezte részletekben nem érzem az arányoknak azt a szikrázó pontosságát, amely a minimalizmus legfőbb hozadéka. Ha valami miatt elfogadható, akkor az pontosan az, hogy kontinuos elemmé vált. A tervezés és a kivitelezés során különféle elképzelések ütköztek, jók és rosszak. Ez a szakasz lezárult, mostantól ez a pannonthalmi bazilika. Olyasmiről beszélünk, aminek a következő felülvizsgálata pontosan ötven év múlva lesz. Annál előbb ezt senki sem fogja átértékelni.
SZILÁGYI KLÁRA ÉS ERŐ ZOLTÁN

Templom – műemlék – múzeum

A kortárs művészet akarása

A pannonhalmi bazilika hosszú évek óta előkészített, majd 2012 augusztusában elkészült belső felújítása és átalakítása az újraszenteles óta eltelt rövid idő alatt is egyértelmű szakmai, és úgy tűnik, közönségsikernek bizonyult. A nem szakmabeliek többségét is lenyűgözi a letisztult, látványos tér, a szakralitás élménye és a vitathatatlan frissesség. A felújítás nyilvánvalóan kultúrtörténeti szempontból is nagy jelentőségű, hiszen az egyik legrangosabb hazai műemlékünkéről van szó, ahol nem csupán a végeredmény, hanem az előkészítés, a tervezés és a megvalósítás folyamata is tanulságos és sokatmondó. Pannonhalma története a közelmúltig méltó alapossággal feldolgozott, az építések, átépítések a Takács Imre szerkesztette háromkötetes Mons Sacer című kiadványban a XX. század közepéig nyomon követhetők. Ugyanilyen mélységű feldolgozás lenne kívánatos az azóta eltelt időszakra vonatkozóan is.

A megrendelő, Várszegi Asztrik pannonhalmi főapát építő elődjével, Kruesz Krizosztommal ellentétben nem „egy személyben” instrualta a tervezőket, hanem az e célra szervezett Bazilika Műhely szerzeteseire támaszkodott. Az átalakítás előzményeinek egyik fontos dokumentuma, Fehérvári Jákó bencés szerzetes írása Néhány gondolat a Pannonhalmi Bazilikáról mint a liturgia teréről címmel a Bazilika Műhely 2003. augusztusi ülésére született, majd a Pannonhalmi Szemlében jelent meg. Szerzetestársával, Varga Mátyással három napot töltöttek a belgiumi Clerlande monostorában, ahol Frédéric Debuyst bencés atya véleményét kérték ki a tervezett felújításról: „Ő a modern templomépítést egyik legkiválóbb értője, isme-

rője, »nagy öregje«. Nemcsak számos modern templom tervezésében vett részt, hanem sok, főleg belga templom zsinat utáni átalakításánál is bábkodott.” Természetesen nem csak erre a három napra alapozták a lényegében a hatvanas évek óta folyó előkészületeket, és 2003 óta tovább értek a gondolatok, de az írásból ki-

Fotó: Bujnovszky Tamás

rajzolódik az ezredforduló pannonhalmi bencés közösségének viszonya egyfelől a liturgiához, másfelől a műemléki térhez, amely viszony a megvalósult műben lényegében valósággá vált. A szöveg szerint a felújítás szempontjából elsődleges szervezőerő a szerzetesi liturgia. Hangsúlyozza, hogy az évszázadok során műemlékké vált épület egy ezer éve fennálló közösség tulajdona, amelynek belső tere elsősorban az imádság helye, és csak másodsorban „monumentum”, illetve turisták által látogatható múzeum. Itt fenntartással kell élnem: meggyőződésem szerint e minőségek nem állíthatók értéksor-

rendbe – ami a szerzetesek számára az imádság helye, az a régi épületeket történetiségükben, anyagukban, szellemükben is ismerő szakemberek számára műemlék, az érdeklődők számára pedig műtárgy, múzeum –, ezért egyenértékűen kezelendők. Pannonhalma szellemi és anyagi értelemben éppen annyira a magyar kultúra része, mint amennyire a nemzetközi bencés kultúráé: egyik „tulajdonosa” sem kizárólagos. A műemlékesek kiállása a bazilika védelmében egy radikálisnak induló beavatkozás esetében tökéletesen érthető.

A bazilika történetét a liturgia tükrében megidéző írás három fő időszakot ír le: a középkori monasztikus templomot, amely „a maga tiszta struktúrájával, kozmikus szimbolikájával holisztikus módon adott ott-hont liturgiának, egyház- és közösségképnek és teológiának”; a Kruesz Krizosztom és Storno Ferenc által – „pasztorális-kateketikus-didaktikus” szempontokat előtérbe helyezve – „kisebbfajta katedrálissá” átépített XIX. századi, historizáló enteriört; és a 2003. évi, „szépségével együtt némileg kaotikus” templomot, amelyben „a közösség sok belső küzdelem mellett felvállalta a zsinat által elkezdett liturgiareform megvalósítását, s azt a Bazilika terében alkalmazni is szeretné”.

A programadó szöveg, miként a megvalósult mű is vállaltan tendenciózus a XIX. század rovására, és annak didaktikusságával szemben a középkori szimbólumokra hivatkozik, amelyek „egyetemesen érthetővé és bizonyos értelemben moderné” tették a templomot. A középkori szimbolika iránt megértő, a XIX. századi historizmus iránt elutasító magatartás érdekes párhuzamot mutat: valójában most is a középkorra apellál, mint Storno tette, csak éppen ma másképp, más mintákat kiemelve idealizálja az amúgy sem homogén 500 évet.

A liturgiát illetően megkerülhetetlen a zsinati reform kérdése. Ez a problémakör azonban olyan szerteágazó, hogy hely (és szakértelem) híján itt legfeljebb utalni tudok az alapkérdésre: „A rendszeres templomba járók számára a II. Vatikáni Zsinat reformjainak két legszembetűnőbb hatása a latin eltűnése és az oltárnak a nép felé fordítása volt. Azok, akik elolvassák az ide vonatkozó szövegeket, megdöbbenve láthatják, hogy valójában egyikről sincs szó a zsinati dekrétumokban” – írta Joseph Ratzinger még bíborosként éppen 2003-ban, majd egy 2007-ben kiadott pápai dokumentumban a legmagasabb szintről oldotta fel azt a kényszert, amelynek következtében katolikus templomok ezreinek szentélyét alakították át a hetvenes években. Pannonhalma esetében is bizonyára felmerült – bár erre a tanulmány nem tér ki –, hogy az átalakítás során az oltárasztal ne maradjon lent a plánum terében, ahova a zsinat után helyezték, hanem eredeti helyén, fent a szentélyben vegyék ismét használatba az oltárt. Talán a szentélybe vezető sok lépcső és az alkalmanként a hajóban ülő hívők és az oltár közötti távolság, illetve más praktikus szempontok indokolták azt az egyébként nehezen értel-

Fotó: Bujnovszky Tamás

Fotó: Bujnovszky Tamás

mezhető döntést, amelynek nyomán legősbibb hazai bazilikánk szentélye ma csupán óriás tabernákulumként és tartaléktérként funkcionál.

Az eredeti elképzelések szerint a főhajó belső tere – a mennyezetfészek eltüntetésével, a falak színének világosításával, a szószer és a baldachinos oltár elbontásával, az altéplom vörös márvány ajtókereteinek átalakításával, a szentélyablakok színes üvegeinek eltávolításával – egységesen a pawsoni fehér esztétika szerint hangolt lett volna. Mivel a nagy léptékű átalakításokból a műemlékvédelem ellenállásának következtében csak a szószer elbontása és a szentély színes ablakainak cseréje valósulhatott meg, az összképnek is változnia kellett. Ezért is ragaszkodhattak a tervezők az egységes, világos, homogén padlóburkolathoz a megszokott kelheimi helyett, mert ezzel tudták a templomterben „úszó” új elemeket közös platformra helyezni, egységben tartani. A XIX. századi formájában felújított templomtér és a XX. századi installáció kontrasztjából következik a látvány díszletszerűsége.

A Pawson-féle kortárs, minimalista tárgyformálás további kérdéseket is felvet. A szép rajzolatú ónixtömbök és átvilágított kő ablaklemezek esetében Adolf Loos lehet az autentikus előkép, aki az ornamentika helyett az anyagok szépségére írá-

nyította a figyelmet; a padok és székek merev geometriája viszont nem több sztereotip kortárs designnál, s a gyertyát, mécsest utánzó lámpák is inkább tűnnek kísérleti példánynak, mint a Wiener Werkstätte termékeinek. Nem véletlenül idézem a XX. század elejét: az anyaghasználat, az egyedi tárgyak kézműves kidolgozása értelemszerűen erre az időszakra mutat, de nem éri el azok – XIX. században gyökerező – művészségét. Kellő elfogulatlansággal joggal tehető fel a kérdés: egyenrangú művész-e John Pawson (abszolút értékben) a ma lebecsült, kéményseprőből lett autodidakta festőművész, építész, műemlékes szakember Storno Ferencel, akinek egyébként a templombelső mai építészeti egységét köszönheti? Értékesebbek-e a John Pawson tervezte bútorok azoknál a neogótikus padoknál, amelyeket most eltávolítottak a templomból, vagy csupán az új elemek egysége volt a meghatározó szempont? Van-e súlya annak az állításnak, hogy Szent István és Szent Benedek eltávolított bronzszobrai „elvonják a figyelmet a meditációtól”, hogy a szerzetesek szemében még a fényesre koptatott kelheimi kő sem elég homogén, vagy a pannonhalmi installáció csupán a kortárs művészet akarásának hamar avuló epizódjaként fog bevonulni a művészettörténetbe?

MASZNYIK CSABA

Anna Margit, Szántó Piroska, Vajda Júlia a műkereskedelemben

Három centenárium, háromféle piaci pozíció

Három festőművész – Anna Margit, Szántó Piroska, Vajda Júlia – születésének 100. évfordulóját ünnepeljük az idén, a jubileum(ok)ról több múzeum és galéria is megemlékezik a következő hónapokban. A három művész esetében még közös ünneplésre is van lehetőség, mivel pályájuk részben összekapcsolódott: együtt indultak a szentendrei alkalmi művésztelepről, az OMIKE Üllői úti menzájáról, az Európai Iskolából. „Kettesével” vizsgálva további közös pontokat is találhatunk életrajzukban, ilyen például Szántó Piroska és Anna Margit esetében Vaszary főiskolai osztálya.

Bár ezúttal harmójuk műtárgypiaci helyzetét és annak történeti alakulását vizsgáljuk, az életrajzok egyes részleteire is ki kell térnünk, ezek ugyanis mind a művészek életében, mind halálukat követően nagyban befolyásolták alkotásaik piacra kerülését. Mivel az életművek nagy része olyan időszakban keletkezett, amikor egészséges műtárgypiac nem létezett, kortárművészeti piac pedig még kevésbé, így az is kérdés, hogy az alkotók egyáltalán el tudtak-e adni a műveikből, és ha igen, maradt-e ennek bármiféle nyoma az utókorra. További kérdés (egy másik vizsgálat tárgya lehet, hogy a nőművészek esetében miért sokkalatosabb, mint a férfiak esetében), hogy miként alakult a magánéletük, vagyis milyen kapcsolati hálóval rendelkeztek, miből tudtak megélni, és hogy születtek-e gyermekeik – ez utóbbi a hagyaték sorsa miatt lényeges. A XX. század középso évtizedeiben egy női alkotó kevésbé volt képes független művészként működni, mint manapság. Ketten súlyos szellemi és tárgyi hagyatékot cipeltek fiatal koruktól életük végéig: Anna Margit Ámos Imréét, Vajda Júlia Vajda Lajosét.

Szántó Piroska első férje jó módú kereskedő és amatőr fotóművész, Seiden Gusztáv volt; mellette nem a múzsa, inkább a kevésbé vonzó úriasszony-szerep jutott a feleségnek, így ez a házasság rövid ideig tartott. Másodjára Vas István költő és műfordító lett a társa, akinek hatására Szántó Piroska a könyvvilusztrálás, sőt a szépirodalom felé indult. Gyermektelenül halt meg, de még életében gondoskodott a hagyaték sorsáról, amelynek nagy részét a Szombathelyi Képtárnak juttatta, míg a fennmaradó művek beszivárogtak a piacra.

Anna Margit életműve bizonyítja, hogy a függetlenség (vagy ha úgy tetszik: a magára utaltság) mennyit segít az alkotói pálya kibontakozásában. Ő Ámos halála után rövid ideig Péter Imre újságíró felesége volt. Örököse Péter Vladimir ötvös- és szobrászművész, aki a hagyatékban azt a részét kezelte és kezeli, amelyik nem került korábban a szentendrei múzeumba.

Vajda Júlia második házasságát Jakovits József szobrászművésszel kötötte, életében a két társ (Vajda, illetve Jakovits) és sógora, Bálint Endre igen jelentős szerepet játszott. Vajda Lajos műveinek tekintélyes része neki köszönhetően került Szentendrre, bár a múzeum megnyitását már nem érte meg. Az ő hagyatéka Jakovitstól született ikergyermekéhez került.

Korábban szó esett a három pálya hasonlóságáról, most itt a helye egy újabbnak: mindhárom oeuvre-nek a műtárgypiacon egyelőre legsikeresebb része a harmincas évek végétől 1948-ig tartó szűk egy évtizedben készült. Az ötvenes évek időszaka mindegyiküket belső emigrációra kényszerítette. A Múcsarnokban évente rendezett országos kiállításokon rendszeresen csak Szántó Piroska volt jelen, ő is csak a grafikai teremben, könyvillusztrációival, Vajda Júlia 1957-ben részt vett a Tavaszti tárlaton és 1959-ben a Magyar nőművészek II. kiállításán, Anna Margit pedig 1956-ban az esztergomi Keresztény Múzeum Hat festő című csoportos tárlatán. A hatvanas évektől Szántó Piroska és az évtized végére Anna Margit mind a közönség, mind a kultúrpolitika által elfogadott művésszé vált, míg a kitartóan absztrakt Vajda Júlia továbbra is elszigetelten alkotott, kevés kiállítási lehetőséggel. A három életmű jellege erősen eltér: Anna Margit a korai akvarelleket követően jellemzően olajképeket készített, a másik két alkotó inkább grafikai technikákat alkalmazott – ez később jelentősen befolyásolta műveik általános piaci értékét.

Anna Margit művészete tehát a „legpiacképesebb”, a gyűjtők az Európai Iskola többi mesteréhez képest viszonylag korán felfedezték. BAV-árverésen mindenként (Bálintot, Kornisot, sőt Vajda Lajosét is) megelőzve elsőként szerepelt 1971-ben: az 1936-os Anya gyermekével 4 ezer forintért kelt el. Igaz, egészen

Anna Margit: Soha már, 1983
olaj, vászon, 60,5x31 cm, Virág Judit Galéria

1988-ig, a Műgyűjtők Galériája színre lépéséig kellett várni arra, hogy művei az aukciókon lényegesen magasabb leütéseket hozzanak, de akkor látványosan emelkedtek az árai: a Kötéltáncos című akvarellt a művész addig megszokott értékéhez képest tízszeres áron, 65 ezer forintért vették meg. A rendszerváltás körül – Anna Margit 1991-ben hunyt el – 15 és 40 ezer forint között mozogtak műveinek leütései. A képei iránti érdeklődés nemcsak az árverési jegyzékekben érhető tetten: a het-

venes–nyolcvanas években bőségesen vásároltak tőle olyan gyűjtők, mint Dévényi Iván vagy Kolozsváry Ernő, de a Képcsarnok Vállalat is értékesített tőle. A Kieselbach Galéria által 2007 decemberében eladott Állomásfőnök és családja című művét a kép hátán található cédula szerint a Képcsarnok szentendrei boltja Szent család címen árulta, 49 ezer forintért. Az árverésen 2 millióig ment fel az ára. A korábbi képeket a közönség egyértelműen klasszikusként, Ámos műveivel egyenrangúként kezelte, a későbbiek (a bábukat és az utolsó években készült art brut témákat) viszont kortársként. Ezért évekre volt szükség, amíg ezek is jól eladható műtárgyakká váltak, ám még így sem veszeltyeztetik a harmincas évek végén készült akvarellek pozícióját. Néhány példa: Önarckép medalionnal (7 millió – Kieselbach, 2006), Nő álarccal és petróleumlámpával (5,5 millió – Nagyházi, 2005). Figyelemre méltó, hogy a pár vonallal és színfolttal felvitt kis grafikák (ceruza, tus, akvarell) a negyvenes évek elejéről egyre népszerűbbek; talán a „bájuk” miatt, ellentétben későbbi képeivel, ahol a halál és a kiszolgáltatottság allegóriái veszik át a bábok és mézeskalács figurák helyét. Már esett szó arról, hogy Anna Margit fő művei közül sok fontos darab – Ámoséival együtt – Szentendrre került, a hagyatékából pedig később az örökös, Péter Vladimir is számos képet helyezett letétbe a múzeumban. Több munkája 2001-ben, az Erdész Galéria közvetítésével került gyűjtőkhöz – ebből ma már a másodlagos piacon is találunk (Soha már, 950 ezer – Virág Judit Galéria, 2012).

Szántó Piroska képeit hiába keressük a korábbi (1957–1980) aukciós katalógusokban, a harmincas–negyvenes évekből származó munkái szinte nem is bukkantak fel a műkereskedelemben. A későbbiek viszont már kortárs műveknek számítottak, ezeknek pedig nemigen volt helyük a BAV árverésein, kiváltképpen a grafikáknak. Az 1941–1943 körül készült finom „vajdás” (de színes) grafikákból kettő fordult elő árverésen az elmúlt két évtizedben: egy Körner Éva hagyatékából Kieselbachnál (Szentendre, 700 ezer – 2005), egy pedig Virág Juditnál (Szobában, 240 ezer – 2001). Első aukciós megjelenésére 1983-ban került sor (A mi kiskapunk, 4200 forint), a műtárgypiacon való szereplése a kilencvenes évek második felében vált gyakoribbá, de akkor sem a piacvezetők nagy festményárverésein. Ha mégis, akkor ott magasabb árak is születtek: Esti fények (700 ezer – Kieselbach, 2009), Pelele (2,2 millió – Mű-Terem, 2006).

Az összes árverezőt figyelembe véve a három tárgyalt művész közül ő szerepelt a legtöbb tétellel, de ezek nagy hányada grafika, a jellemző ár pedig 50 ezer és 350 ezer forint között mozog. (A legtöbb tétel a MissionArt és az Abigail Galériánál, illetve a BAV-nál indult.) A hagyaték viszonylag bolygatatlan maradt, de már Szántó Piroska életében igen sok lap került gyűjtőkhöz és barátokhoz, hála a kiterjedt, elsősorban az irodalomárok

Szántó Piroska: Szentendre, 1943
vegyes technika, papír, 51x44 cm, Kieselbach Galéria

és a demokratikus ellenzék tagjai közül verbuválódott körnek. Mivel a művész rengeteg grafikai munkát készített, ezeket sokszor nem tartotta akkora becsben, hogy pénzért értékesítse, így aztán jutott belőlük a műterem számos látogatójának. Éppen ezért lényeges megtalálni az életmű fontosabb darabjait, az igényesebb, monumentálisabb alkotásokat, illetve az Európai Iskola idejéből származó grafikákat. Szántó Piroska 1998-ban bekövetkezett halála után a BAV kétszer is merített a hagyatékából: először 2001 szeptemberében az akkor még Kortárs Galériaként működő Bécsi utcai teremben egy kiállítás erejéig, azután pedig 2007 szeptemberében, amikor egy grafikai árverésen nagyobb mennyiségű könyvillusztrációt kínált, kifejezetten baráti áron. A lapok többségén szerepelt a hagyatéki pecsét, ám ez sem kíméli meg Szántó Piroskát attól, hogy a nevét viselő hamisítványok kínálják magukat a Vaterán.

Vajda Júlia: Műteremrészlet, 1945–1946
olaj, karton, 50x35 cm, Abigail Galéria

temberében, amikor egy grafikai árverésen nagyobb mennyiségű könyvillusztrációt kínált, kifejezetten baráti áron. A lapok többségén szerepelt a hagyatéki pecsét, ám ez sem kíméli meg Szántó Piroskát attól, hogy a nevét viselő hamisítványok kínálják magukat a Vaterán.

Vajda Júlia hagyatéka a többiekhez képest egyben maradt, nem került belőle a Vajda Lajos Múzeumba, és a gyűjtők sem hordták szét. Ő maga keveset adott el, időnként ugyan ajándékozott is, ám inkább első férje műveiből értékesített néhányat, megélhetés céljából. Halála (1982) után a művek egy része fiánál, Jakovits Ivánnál (majd az ő özvegyénél) kötött ki – ez az anyag azután szétszóródott az utolsó lapig, tehát ha mégis felbukkan valami egy árverésen, az nagy valószínűséggel innen származik. Ami a lányánál maradt, abból az Erdész Galériába került időnként egy-egy darab, de jóval magasabb áron – az ár alapján sejteni lehet, hogy az ikertestvérek melyike bocsáthatta piacra a képet. A Vajda Júlia-életmű a művész életében is zárt volt, és ez azóta sem nagyon változott. A főbb darabok, mint a Szentendre (az Európai Iskola kötet címlapjáról) vagy a Kettős portré olyan magángyűjteményekben vannak, ahonnan nem fognak egyhamar elmozdulni. A kilencvenes évek végéig Vajda Júlia-mű egyáltalán nem szerepelt árverésen, így nehéz is volt később megtalálni az alkotó helyét a piacon. Nem könnyű bármiféle tendenciát felfedezni: kevés mű, még kevesebb ár, nagy árkülönbséggel: vagy váratlanul drágán mennek el a tételek, vagy egyáltalán nem, hiszen korábbi eredmények sokáig nem is támasztották alá a félmillió-egymillió forint fölötti kikiáltási árakat. Az Európai Iskola éveiből származó darabok iránt volt és van kereslet (Kompozíció 1,6 millióért vagy Lidérc 750 ezerért, mindkettő 1948-ból – Kieselbach, 1999; Műteremrészlet 1945–1946-ból, 750 ezer – Abigail), de az árat feljebb viheti a kép mérete is (Vörös kép 1976-ból 1,2 millióért – Blitz, 2000). A csúcstart (2,2 millió) egy olaj Kompozíció érte el 2003-ban, Virág Juditnál.

GRÉCZI EMÓKE

Schmuck 2013

Magyar ékszertervezők sikere Münchenben

A müncheni Schmuck a kortárs ékszer világszinten is legjelentősebb kiállítása, és a hozzá kapcsolódó szatellitrendezvényekkel egyre grandiózusabb formát ölt. A Schmuck hetében a város megtekintélszerű bemutatókkal, amelyek nemcsak a galériákba és a múzeumokba, hanem számos ideiglenes kiállítóhelyre is beköltöznek.

Az ötvenes évek végétől minden évben megrendezett központi kiállítás tulajdonképpen egyfajta világméretű verseny, amelyre idén 35 országból közel 600 tervező jelentkezett. A kurátor, Bernhard Schobinger – zürichi aranyműves mester, napjaink legelismertebb kortársékszer-tervezőinek egyike – közülük választott ki 58 alkotót, akiktől a közönség 250 művet tekinthetett meg. Válogatásában idén olyan kiállítást láthattunk, amely szellemi és esztétikai frissességével talán sohasem hozta ilyen közeli párhuzamba az ékszert a kortárs képzőművészettel. Emellett lenyűgöző volt az új anyagok sokfélesége, illetve a hagyományos anyagok megmunkálhatóságának számos, meglepően új lehetősége, és a legmo-

Stomfai Krisztina: Whirlpool

dernebb technológiák kreatív, technokrata alkalmazása is. A központi tárlat keretei között most is sor került egy neves mester munkássá-

gának szelektált retrospektív bemutatására: idén az új-zélandi Warwick Freemannek a természet formavilágára reflektáló, letisztult munkái ellenpontozták a sokféleséget.

A Schmuck alapítójáról elnevezett Herbert Hofmann-díjat az ausztrál Robert Baines, a finn

Vági Flóra: Waves of Blue

Helena Lehtinen és a japán Fumiki Taguchi kapta. Kiemelkedő műveket láthattunk továbbá mások mellett a német David Bielandertől, a vietnami Sam Tho Duongtól, az amerikai Bruce Metcaltól vagy a koreai Sungho Chótól.

A müncheni eseménysorozat két legjelentősebb rendezvénye az Otto Künzli munkásságát összegző, nagy retrospektív tárlat volt a Pinakothek der Modernében, valamint a kortárs ékszer legismertebb aranyműveseinek munkáiból bemutatott változtatás az Antikensammlungben. A számtalan kisebb kiállításon a két nagy olaszországi mester, a német Manfred Bischoff és Bruno Martinazzi kizárólag aranyból készített ékszereiből mellett az észak-tanél Veenre szobrászműhelyben installált munkái bizonyultak a legemlékezetesebbeknek.

A kortárs ékszer kontinenseken átívelő művészeti önkifejező mód. Globális voltára jellemző, hogy míg legerősebb központjai egyértelműen Németországban és Hollandiában találhatók, hálózatába a világ bármely tájáról be lehet kapcsolódni. A Schmuck idején minden művész a bajor fővárosban akar lenni; a megjelenés fontossága abban rejlik, hogy sehol másutt nem fordul meg ennyire koncentráltan, ilyen rövid idő leforgása alatt annyi szakmabeli műértő, galerista, gyűjtő és alkotó, mint ezen az eseményen. München március elején a legjobb hely a munkák bemutatására és a kapcsolatok építésére. Bár Magyarországon még igen kevesen tudják, mi a kortárs ékszer, idén először magyar tervezők feltűnésének lehettünk tanúi a Schmuck müncheni szatellitkiállításain. Lőrincz Réka és Vági Flóra a Galerie

Vékony Fanni: Jellyfish

Biro meghívott művészeként mutatta be legújabb alkotásait, míg Huber Kinga, Kecskés Orsolya, Stomfai Krisztina, Vékony Fanni ékszertervező és Pecsics Mária fotográfus maga szervezte és rendezte a bemutatót, amely bekerült a Schmuck hivatalos szakmai programjába. Mindkét kiállítás védnöke a müncheni magyar kon-

zul volt. A hat magyar tervező tárgyai szerepeltek a Kinga Zobel által szervezett, a szatellitkiállításokat

Lőrincz Réka: Gyűrű

promotáló nagyszabású nyitórendezvényen, a Schmuck Show-n is, ahol a közönség modelleken láthatta az ékszereket.

Vági Flóra munkáit korábban a kurátorok már kétszer beválogatták a Schmuck anyagába, az elmúlt években ő is, Lőrincz Réka is többször részt vett a Schmuck hetében rendezett kisebb tárlatokon. Idén Schmuck you! című kiállításukkal indult el a húszéves múltra visszatekintő neves galéria új projektje, a Galerie Biro Junior, amelynek Kinga Zobel volt a kurátora. „A Galerie Biro nem tudja tovább bővíteni kapacitását, Lőrincz Réka és Vági Flóra személyében viszont izgalmas fiatal művészek léptek színre. Tavaly ősszel müncheni ékszergyűjtőkkel Budapesten jártunk, akkor volt alkalmam jobban megismerni a két tervező alkotásait. Mindketten karakteres, saját kortárs nyelvezetet alakítottak ki, szabadon nyúlnak témáikhoz, munkájuk nemzetközi színvonalú” – mondta a Műértőnek Olga Biro, aki a jövőben is kész

az együttműködésre a két magyar művésszel, hiszen a kiállítás komoly elismerést kapott szakmai körökben, és számos darab nagy nemzetközi magángyűjteményekbe került. Vági Flóra az arnheimi múzeum Paper Art című kiállítására is meghívást kapott.

Huber Kinga, Kecskés Orsolya, Stomfai Krisztina, Vékony Fanni – Pecsics Mária fotográfussal kiegészítve – a 2012-es budapesti Design Hét keretében a Faur Zsófi Galériában Lassú víz... címmel rendezett kiállítást vitte Münchenbe. Nem volt könnyű belevágni a szervezésbe, kialakítani a hiányzó kapcsolatokat, megfelelő helyszínt találni a nagyméretű, látványos installációknak. „Igazolódott az elképzelésünk, hogy helyünk van a kortárs

Kecskés Orsolya: Bross

nemzetközi ékszerművészeti szcénában. A Schmuck új szereplőiként a galériák és a gyűjtők egyaránt kíváncsiak voltak ránk, és sokan kerestek fel bennünket olyan korábbi látogatók ajánlására is, akiknek tetszettek a munkáink. Fontos lépésnek tekintjük, hogy sok szakmabelivel megismerkedtünk, német és más külföldi galériákkal is felvettük a kapcsolatot. Az anyagi sikereken túl a személyes ismeretségek kialakításának örülünk legjobban” – nyilatkozták a művészek.

SPENGLER KATALIN

Künstlerhaus, Bécs

Emigráns magyar művészek a kínálatban

A Wiener Internationale Kunst & Antiquitätenmesse az idén március 2. és 10. között tartották, 40 osztrák és német résztvevővel. Mivel egy évtizedes korszerűsítés után a vásárral egy időben nyílt meg újra a Kunstammer, a Kunsthistorisches Museum kincstára a Habsburgok késő középkori, reneszánsz és barokk ritkaságaival, kuriózumaival és drágaságaival, ezért az egyik helyszín felkeresését sokan összekötötték a másikkal.

Erre a szerencsés egybeesésre hívta fel a figyelmet Brigitte Szaal sajtószóvivő is, aki szerint a mostani 12 500 vásárlató között sokkal több volt a külföldi, mint korábban. Sőt a hatás nemcsak a vásárlások számának növekedésében, hanem összetételében is tükröződött: a galériások nagy öröme rendkívül keresettek voltak a bronz- és elefántcsont figurák a XIX–XX. századból, a különleges formájú régi órák, az antik és a modern ékszerek. Töretlen érdeklődés kísérte a festészeti szekciót, ahol az eladások többsége átlagban a 15–50 ezer eurós sávban történt, ám a tendencia a neves festők nívós

művei felé mutat. A szőnyegrészleg az idén újabb szereplőkkel bővült, és a kínálati skála is szélesebb – például a New York és San Francisco nagy vásárain részt vevő grazi Blazek jóvoltából, akinek régi berber szőnyegek vagy modern marokói boucherouite-jai – amelyek a nálunk is ismert, textilhulladékból előállított „rongyszőnyegekhez” hasonlóan vászon- vagy műanyag csíkokat hasznosítanak újra – rendkívül sikeresek az Egyesült Államokban. A szőnyegek területén a közönség érdeklődése a tavalyihoz képest változatlan maradt.

A bécsi City-Antik széles választéka szinte leképezte a vásár sokrétűségét, Oliver Hunter galériás pedig az árait sem titkolta. Egy bécsi empire fedelese ülogarnitúrát 1808-ból nála 2650 euróba került; egy 1850 tájáról való, tarka virágokkal, madarakkal és puttókkal dekorált, másfél méteres meissenai porcelán tükörkeretért 48 ezer eurót, ugyaninnen egy 1870-es kandallóórát 11 ezer eurót kért. Egy négy részből álló szecessziós ülogarnitúrát 7800, egy II. József-kori komódot 5800 euróért, egy biedermeier íróasztalt már 2600-ért meg lehetett szerez-

Beni Mguild marokkói csomózott szőnyeg, 300x190 cm, 1920–1930 körül

ni. Az irizáló Loetz-üvegvasák ára 2300–3400 között szóródott, míg az antik ékszerek sorában az 1920-as évekből bécsi art deco arany nyakék briliánsokkal 2700 euróért, de hozzá illő brüssz már 550-ért, gyűrű pedig 360-ért is kapható volt. Boltjának kínálatában hazai vonatkozású a Lingel Károly budapes-

ti műhelyében 1900 körül készült szecessziós tálató tölgyfából, pácolt mahagóniborítással, eredeti márvánnyal és rézveretekkel (3600 euró), vagy a ritka herendi porcelánkínáló az 1950-es évekből, Bouquet de Fruits dekorral (880 euró).

Továbbra is a magyaroknál maradv, a bécsi Widder emigráns mestereinkre koncentrált a múlt század első feléből. Kínálatában 17 kép is akadt a Győrből Liverpoolba került Mayer-Martont Györgytől: főként tájak, többféle technikával, a Folyó híddal (1926) és az Ázsiai hegyvidék (1932) akvarelljeitől a sziklák között megbúvó itáliai falvak az 1940-es években készült tus- és ecsetrajzain vagy ceruzavázlatain át az olajjal vászonra festett Erdő mélye (1951) ágas-bogas kompozíciójáig. A Budapestről Salzburgba települt Harta Albertet egy tusrajz ülő női akttal (1913) és egy szénrajz fekvő női hátakkal (1920) képviselte, míg Bató József 1930-as akvarelljén aratásból hazatérő magyar parasztokat ábrázolt. A Ráckevéről Rio de Janeiróba távozott Meitner László datálatlan, vegyes technikájú lapján hölgy pózol ölelbel. Ugyanezen időszakban műkö-

dött művésznőket vonultatott fel a bécsi Galerie bei der Oper egyrészt Tarnay Bertha londoni szegényeket, másrészt Réthy Lili brit bányászokat megörökítő rézkarcaival. A Kunsthandel Mitmannsgruber favoritja változatlanul a tavaly elhunyt Németh Miklós, akitől a vásári katalógus az 1962-es Téli parkrészletet reprodukálja a művész munkásságát méltató kísérő szöveg mellett, de a kínálatban az 1959-es Csepeli látkép vagy a Jánoshegyi háztetők (1961) és a Lila ház a Bimbó utcában (1963) mellett a korai periódusból származó aktok és portrék, életképek és csendéletek is szerepeltek.

A magyar származású André Sikabonyi bécsi üveggalériájának vadonatúj vásári „felfedezettje” a hatvanas éveiben járó Emma Varga volt Ausztráliából. Az újvidéki születésű művésznő a hetvenes évek derekán diplomázott a belgrádi iparművészeti főiskolán, majd rövidesen saját stúdiót nyitott Sydneyben. Európai örökségeként a cseh, skandináv és olasz design legjobb hagyományait folytatva dolgozta ki saját technikáját az olvasztás, öntés, csiszolás terén. Formavilága a geometrikustól az organikus absztraktkig, koloritja pedig az áttetsző színtelenségtől egészen a harsány mintákig terjed.

WAGNER ISTVÁN

Auction Team Breker, Köln

Fotómágia: kémiai varázslatok

A műszaki régiségekre szakosodott cég 2013. március 23-án tartotta 124. árverését, amelyen 504, fényképezéssel kapcsolatos tételre licitálhattak az érdeklődők.

Az elmúlt három évben, 2010 áprilisa óta öt cikkben ismertettem a Műértő hasábjain Uwe H. Breker és csapata árverési eredményeit. A most kalapács alá került tárgyak között akadtak „ismétlések” is – olyan darabok, amelyek már szerepeltek a kínálatban. Úgy vélem, a gyűjtők körében kézzől kézre járó tételekre mindenképpen érdemes figyelni.

Ezen az aukción felvonult egy olyan tárgyeegyüttes, amely másutt nem vásárolható meg, illetve csupán sokkal kisebb választékban kerül a vevők elé: képszemléléssel, képbemutatással kapcsolatos régi, nagyrészt XIX. századi eszközt tartalmazó 80 tétel ugyanis csak

Nydia összecusukható fényképezőgép, 1899

euróért el lehetett vinni. Az egykor Drezdában gyártott Exaktát jelentőségéhez képest túlreprezentálta a 18 tétel. Az 50 és 1138 euró között szóródó leütések ugyanakkor azt jelzik: a korábbi, viszonylag alacsonyabb árszintet nem csak ennél a géptípusnál kell átírni. Ennek többféle oka is lehet, így például a még használható objektívek iránti növekvő, aktív figyelem.

A 20 fényképtételt a rendezők szemlátomást csak kiegészítésnek szánták. Ansel Adams (1902–1984) egy-egy felvételének kidolgozásával olykor két-három napot is eltöltött, a nagyításkor az átlagosnál több vagy kevesebb fényt juttatva a világos és a sötét képrészekre. Módszere, amely egységbe foglalta a felvételi helyzet fényviszonyait és a nagyítás árnyalatmódosító eljárásait, mára fogalommmá vált. Még életében, 1981-ben 71 500 dolláros rekordáron kelt el egyik fényképe. Ezúttal Brekeréknél egy másik Adams-fotóra lehetett licitálni. Az extrém fény–árnyék-elentéket (távoli, havas hegycsúcs, napfénytől csillogó víztükör és felhőárnyékba burkolózó fák) felsorakoztató, 1942-es képeinek 1978-as nagyítása a felvétel időpontjánál későbbi kópia (late print) miatt lett csak 8224 euró.

Kiemelt hangsúlyt kapott az a tucatnyi tétel, amelynek egy része a fotótechnika-történet valóban régi eszközét vagy műszaki szempontból különleges, esetleg jelentős gyártó által kis példányszámban előállított tárgyát tartalmazta.

Az angol Newman & Guardia cég a XIX. század végén készítette

Dekoratív kivitelű mozgóképmező eszköz, 1900

el azt a Nydia nevű, 7×10 centiméteres képméretű, lemezes, bőrharmonikás-kihuzatos fényképezőgépét, amelyet szellemes műszaki megoldása révén használaton kívül szokatlanul laposra lehetett összcusukni (1721 euró). Az 1870-es évek végén gyártotta George Hare 5×8 hüvelyk képméretű, mahagóni favázis, két rézobjektív sztereofényképezőgépét (1012 euró). A frankfurti dr. Krügener cég favázis, egyszerű kivitelű, szögletes dobozos fényképezőgépe az 1890-es évek kézi gépeinek alaptípusa. Ilyeneket több gyártó is piacra dobott, olykor nem csekély mennyiségben. A most megvásárolható dr. Krügener-féle Delta Magazin kamerának viszont imponálóan alacsony volt a 23-as gyártási száma (329 euró).

A svájci Christian Michel 1936-ban szabadalmaztatta azt a kis méretű, óraműves exponálószerekkel kiegészített fényképezőgépét, amelyet arra szánt, hogy egy galambra szerelve légifelveleket készítsen (18 445 euró). A katalógus két további prototípust említ, az egyiket a Christie’s aukcionálta 2007-ben, a másik a vevey-i fotómúzeumban látható. Párizsban, A. Giroux műhelyében készült 1855–1860 körül az a faláda, amely egy szögletes fadobozos fényképezőgépet és a nedves eljárás képkidolgozásához szükséges vegyszereket tartalmazza. A Photo-Magie címkét viselő összeállítás megsejtet valamit a korai fényképezés alkimistákéhoz hasonlítható, kémiai varázslataiból (4426 euró).

A svájci Sico 1922-ben készült ugyan, de anyagait és formáját tekintve inkább a XIX. századi felvételi eszközökhöz hasonlítható. A mahagóni favázis, natúr és festett réz fémrészeket tartalmazó, kisméretű fényképezőgép érdekessége az, hogy – a Leica hivatalos megjelenését némileg megelőzve – már 35 mm-es nyersanyagra dolgozott (5656 euró).

Az elmúlt másfél-két évben egyértelműen emelkedett a régi angol fényképezőgépek ára – legalábbis az igényes kivitelű, olykor rendkívül szellemes műszaki megoldásokat hasznosító, kis példányszámban gyártott típusoké. Noel Pemberton-Billing (1881–1948) parlamenti képviselő és műkedvelő pilóta volt, az általa tervezett PB-9-es, együléses kisrepülő sokan a Spitfire vadászgép előképeként tekintik. Hat évig dolgozott egy olyan kisméretű fényképezőgép tervén, amelyet sajátos felépítése és műszaki kialakítása révén szinte minden fényképezési feladatot tökéletes megoldására alkalmasnak vélt. A 290 alkatrészt tartalmazó Compass előállítására végül is olyan pontosságot igényelt, hogy a gépvázát 1937-ben a svájci Le Coultre óragyár, objektívjét pedig a Kern optikai művek gyártotta. Megjelenésekor a kamera 30 fontba került, mostani vásárlója viszont 5061 euró kifizetése után vihette csak haza.

FEJÉR ZOLTÁN

Dorotheum, Bécs

Cigarettatárca térképekkel

Az osztrák árverezőház fővárosi palotájában február 20-án történeti fegyvereket, uniformisokat és más katonai emléktárgyakat vittek kalapács alá. A magyar vonatkozású kínálatban tallózva említhetjük a XVIII. század második feléből való huszártiszti szablyát, pengéjén és ezüstveretekkel díszített hüvelyén rokokó motívumokkal, amelynek 4500 eurós elvárás után 11 250-re verték fel az árát. A XIX. század közepéről egy díszmagyar öltözkéhez tartozó szablya 800 eurós becsértékről 1500-ért ment tovább. Mumm solingeni pengegyártó mester készítette a XVIII. század második feléből származó huszártiszti szablya „pandúrhegyű” pengéjét, a fegyver 1000 euróról megduplázta értékét. Az I. világháborúból maradt szuvenír gyanánt az az ezüst cigarettatárca – mindkét felén véselt és színezett térkép az orosz–lengyel–osztrák–galíciai–magyar határvonalakkal és környékbeli városokkal, folyókkal, utakkal –, amely látványos licitlécpsőkkel haladt felfelé a 180-as kikiáltástól az 1063-as leütésig.

A vegyes műtárgyak március 1-jei aukcióján a porcelán kategóriában tucatnyi herendi garnitúra szerepelt, amelyeknek a fele kelt el. Tételenként 4000 eurót fizettek az előzetesen 5000–7000 közé becsült 24 személyes étkészletért AP (Apponyi Purpur) dekorral éppúgy, mint a hatszemélyes BFR (Bouquet de Fruits) tarka gyümölcsmintás társáért, amelyért csak 2600–2800 eurót vártak. A szintén hatszemélyes RO (Rotschild Oiseaux) madaras kávékészlet 1400–1800 helyett 2250-et ért. További kisebb-nagyobb AP mintás összeállítások közül egy 12 személyes teas-kávé szervízt 2000–2400 eurós sávjának alsó határán értékesítettek, egy hatszemélyes

II. József-kori székek a kismartoni Esterházy-kastélyból

teakészlet 1800–2200 alatt indítva 1500-nál állt meg, egy mokságarnitúra pedig 600–900 alatt 450-et hozott.

A XIX. századi olajképek és akvarellek március 13-i árverésén is tucatnyinál több magyar szerző vagy téma indult, de ötre nem akadt érdeklődő. A legdrágább, 16–20 ezer euró közötti sávban ifj. Markó Károlytól Firenze látképe volt 1871-ből, amely 19 820 eurós leütéssel végzett. Ezt követte 5–7 ezer euró között, szintén olajjal lenvászon alapon, C. Marko jelzéssel egy jellegzetes hegyi táj vándorokkal, amely a katalógusban csak „XIX. századi művész” kitéttel szerepelt, és 6490 euróért kelt el. A Magyar Nemzeti Galériában őrzött eredeti után készült kópiaként kínálták Brocky Károly Ámor és Psyché című festményét 2000–3000 eurós sávban, de valakinek 6875 eurót is megért. A két utóbbit lekörözte Kern Ármin követőjétől A borkedvelő zsánerfigurája, amely 2500–3000 eurós sávjából 7500 euróra ugrott. Alexander von Bensától a magyar lovas husárok szétszórta alakzatban felvonuló csoportja eredetileg 2000–2600 euróba került, majd ezen belül 2207-ért ment tovább. A cég szakértői 1800–2000 euró közé becsülték Henczné Deák Adrienne

Herendi porcelángarnitúra Apponyi Purpur dekorral, XX. század

szokványos pünkösdirózsa-csokrát (amelyet 1875-ért vittek el), akárcsak Vastagh Géza tigrispárját (2250 eurót ért), míg a fekvő oroszlán 1200–1600 közötti sávból 1625 euróért váltott tulajdonost.

Régi bútorokra, keleti szőnyegekre és dísz tárgyakra lehetett licitálni március 14-én, az anyagból az egykori Habsburg Birodalom területéről vidéki asztalosmesterek biedermeier darabjait emelhetjük ki. Egy restaurált polcos vitrin az 1825–1830 közötti években a 1600–2000 eurós sávban indult, és 3000-ért lehetett megszerezni. Hátoldalán a kismartoni Esterházy-kastély német nyelvű leltári vignettája hitelesítette („Schloss Eisenstadt No. 3507. 1936” felirattal) a XVIII. század végéről való, azaz II. József-kori támlásszék-párt, amelyet utólag fehérre lakkoztak és bordó selyemmel kárpitoztak (1000–1400 eurós sávjának alsó határán kelt el). A Dorotheum becsüsei feltehetőleg Friedrich Otto Schmidt bécsi bútorgyárából származónak ítélték két kora barokk stílusú támlásszéket, keményfa alapon diófurnérral, bordó bársonykárpitozással, amelyeket egy tételben a 600–800-as sávnál lejjebből indítva, 500 euróért sikerült csak eladni.

W. I.

A két legnagyobb nemzetközi aukciósház idei vetélkedése a hagyományos forgatókönyv szerint indult: mindketten a régi mesterek január végi New York-i aukcióival melegítettek be, hogy aztán a csúcshónapnak számító februárban impresszionista, modern és kortárs árverések egész sorát tartsák Londonban. A januári–februári árverések fontos indikátorok az egész éves piaci hangulatra nézve – tudva persze, hogy a globális gazdaság váratlan fejleményei akármikor jelentős fordulatot okozhatnak. A tavalyi év egyértelműen a Christie'snek sikerült jobban, így most a piaci elemzők arra a kérdésre is keresték a választ, vajon ezzel stratégiai lépésselőnyre is szert tudott-e tenni, vagy folytatódik a fej mellett a küzdelem. A pontos helyzetfelismerést egyre inkább megnehezíti, hogy bár a másodlagos piaci eladások túlnyomó többsége továbbra is az aukciókon realizálódik, a magánértékesítés, a private sales egyre nagyobb szeletet hasít ki a tortából: márpedig ezekről rendszerint csak késve szivárognak ki információk, s azok sem feltétlenül megbízhatók. Ez az üzletág tavaly is mindkét háznál két számjeggyű növekedést produkált, és az összforgalmon belüli aránya lassan 20 százalék felé közelít.

A régi mesterek aukciói idén a tavalyinál magasabb, de többnyire

Francis Bacon: Három tanulmány egy önarcképhez, 1980, olaj, vászon, egyenként 35,5x30 cm

például becsértékének közel háromszorosáért. Az egyetlen nagyobb csalódást Monet vízililiumok-sorozatának egyik kiemelkedő darabja okozta, amely ugyan több mint 14 millió dollárért cserélt gazdát, ám

különböző korszakaikat: Bacon top-listás művei 1954 és 1980, Richteréi 1976 és 2004 között születtek.

Nagy várakozás előzte meg Damien Hirst egyik emblemikus alkotása, a négy változatban ismert Távol a nyájtól szereplését, mivel először került kalapács alá igazán fontos munka tőle azóta, hogy árai meredeken zuhanni kezdtek. A formalinban tartósított birka 1995-ben hagyta el Hirst műtermét, abban az évben, amikor a művész megkapta a Turner-díjat, és karrierje szélesebben indult felfelé. A Christie's az aukción hét éve már szerepelt – és akkor 3,37 millióért elkelt – művet most a 2,8–3,9 millió dolláros sávban indította; a leütési ár csak az árverezőház jutalékával együtt került be ennek alsó harmadába, nem csekély veszteséget okozva eddigi tulajdonosának.

A két aukciósház csatájából a kortársaknál is a Christie's került ki győztesen, ám a különbség minimális: 150,4 millió dollárjukkal a Sotheby's 145,8 milliója áll szemben. A legmagasabb árkategóriában

azonban a Sotheby's volt az erősebb: náluk kelt el a tíz legdrágább tételből hat, köztük a listavezető háromrészes Bacon-portrétanulmány. Az összesített forgalmat tekintve mindkét ház fennállásának második legjobb februári eredményét érte el, s a jövőre nézve biztató, hogy igen magas volt az először licitálók, illetve először vásárlók aránya. A Sotheby'snél 22 százalékkal többen licitáltak a tavalyinál, és összesen 52 országból érkeztek ajánlatok.

Érdemes megvizsgálni, ki járt jól, és ki rosszul az idei árverések eladói közül. Ez azoknál a tételeknél követhető jól nyomon, amelyek korábban már szerepeltek nyilvános aukción. (Egy negatív példára Damien Hirst kapcsán fent már utaltunk.) A legnagyobb nyerteseket nem feltétlenül a legdrágább képek tulajdonosai között kell keresni. A legmagasabb, csaknem 23 százalékos éves hozamot Lucio Fontana egyik térkonceptje hozta, amely 17 év után került újra vissza a piacra, és az akkori igen szerény 191 ezer dollár helyett most közel 6,2 millióért kelt

el. Húsz százalék feletti éves hozamot biztosított Sigmar Polke 1988-as kompozíciója is, amely a 9 évvel előtti közel félmillió dollárért cserélt gazdát. Hasonló a hozama Peter Doig Az építész háza című 1991-es munkájának, amelyért 6 éve 3,6 milliót fizettek, és most a művész számára rekordot jelentő csaknem 12 millió dollárt kaptak érte. Persze nem mindenki járt ilyen jól: Hirst mellett például Miró, Matisse és Basquiat egy-egy munkája is kevesebbet ért a piacon, mint 5-7 éve, amikor eddigi tulajdonosaik megvásárolták őket. Az ő éves veszteségük 1–5 százalék között mozog. Basquiat felbukkanása a „vesztések” listáján azért meglepő, mert mint láttuk, ő a szezon egyik sztárja, s most is volt olyan munkája, amely 14 évi tartás után évi 17,6 százalékos hozamot produkálva kelt el. Ez a tanulság azonban nem új keletű: a név, legyen akármilyen ismert vagy divatos, önmagában még nem garancia a művész minden egyes művének értékkállóságára.

EMÖD PÉTER

Jean-Michel Basquiat Museum Security (Broadway Meltdown) című munkáját ütik le a Christie's február 13-i londoni árverésén

© Christie's Images Ltd

a becsérték sávjában maradó árakat hoztak. A viszonylag alacsony elkelési arány ugyanakkor arra utal, hogy a piac válogatós; igaz, ebben a szegmensben korábban is kevésbé volt jellemző a túlfűtöttség. A régi mestereknél mindössze egy olyan ár született, amely belefért az idei év eddigi top 10-ébe, és az is az utolsó helyen: Fra Bartolommeo Madonnája a gyermekkel a Christie'snél csaknem 13 millió dollárért kelt el. De új rekordárat értek el olyan ismert mesterek alkotásai is, mint Botticelli, Pompeo Batoni, Chardin, Annibale Carracci vagy Claude Lorrain. Fra Bartolommeo mellett Batoni Zsuzsanna és a vének című 1751-es festménye és Botticelli Rockefeller Madonna néven ismert műve lépte át a 10 millió dolláros küszöböt. A papíralapú munkák között Gainsborough, Ingres és Tiepolo alkotásai keltek el rekordáron.

A modern és impresszionista mesterek londoni aukciói mindkét háznál magas eladási arány mellett igen jó összforalmat hoztak; a Christie's 250,9 millió dolláros bevétele közel 10 százalékkal haladta meg nagy vetélytársát. (A könnyebb összehasonlíthatóság kedvéért valamennyi árat dollárban adjuk meg.) Az impresszionisták árai az utóbbi években inkább stagnáltak, most azonban Renoir és Degas munkái is a vártnál magasabb áron keltek el; egy fűrdő nőt ábrázoló Degas-pasztell

ez az összeg a becsérték alsó határától is közel ötmillióval maradt el. Az impresszionistákhoz egy érdekes új csúcásr is fűződik: a Christie'snél megdőlt a női művész által készített legdrágább festmény rekordja. Berthe Morisot Ebéd után című munkája 180 ezer dollárt javított Natalia Goncsarova öt éve felállított 10,8 milliós eredményén. Így ez a csúcs visszakerült a XIX. századba, ami a legdrágább képek összesített listáján aligha lenne ma elképzelhető. A modern kategória listavezetője Picasso 1932-es Marie-Thérèse Walter-portréja lett, amely csaknem 45 millió dollárt ért meg valakinek. Hasonlóan magas, 42,3 milliós árat ért el az a 13 évvel korábbi arckép is, amelyet Modigliani festett élettársáról, Jeanne Hébuterne-ről.

Ennél magasabb árak később a II. világháború utáni és kortárs aukciókon sem születtek. A meglepetést itt inkább ezek hiánya okozta. A korábban meglehetősen hektikus piac megnyugodott; a művek többsége azt hozta, amit vártak tőle. Feltűnő inkább három művész – Francis Bacon, Jean-Michel Basquiat és Gerhard Richter – dominanciája volt a csúcson: valamennyien három–három munkával kerültek be a kategória top 10-ébe, ahol rajtuk kívül csak Peter Doig egy művének jutott hely. Bacon és Richter esetében különösen figyelemreméltó, hogy a piac most közel azonos szinten értékeli

26 árverés április 8–május 15.

Aukciós naptár

nap	óra	axio	tárgy	típus	árverező	árverés helye	kiállítás helye	ideje
04. 08.	18.00	✖	műtárgy, festmény		Csók István Antikvitás és Aukciós Ház	V., Párizsi u. 1.	az árverés helyszínén	árverés előtti hét
04. 11.	17.00		könyv, plakát, kézirat		Pest-Budai Árverezőház	VII., Erzsébet krt. 37. I. emelet	az árverés helyszínén	az előző héten
04. 11.	18.00	✖	ékszer		OREX Óra-Ékszer Kereskedőház Zrt.	OREX Óra- és Ékszerszalón, VI., Andrássy út 64.	az árverés helyszínén	www.orex.hu
04. 13.	10.00	✖	29. könyvárverés		Szónyi Antikvárium	Apáczai Kiadó, VIII., József krt. 63.	V., Szent István krt. 3.	ápr. 8–12-ig
04. 13.	12.00		grafika		Arte Galéria és Aukciós Iroda	VIII., Ötpacsirta u. 2./www.arte.hu	V., Ferenczy L. u. 14.	ápr. 4–12-ig
04. 13.	15.00	✖	grafika aukció		Belvedere Szalon	V., Szent István tér 12.	az árverés helyszínén	ápr. 12-ig
04. 15.	18.00		filatélia, papírrégiség, festmény, műtárgy, numizmatika		Darabanth Aukciós Ház	www.darabanth.hu	VI., Andrássy út 16.	az előző héten
04. 15.	18.00	✖	tavaszi művészeti árverés		Csók István Antikvitás és Aukciós Ház	V., Párizsi u. 1.	az árverés helyszínén	árverés előtti hét
04. 17.	20.00	✖	online árverés/ festmény, műtárgy, szobor, ezüst, bútor		Pintér Galéria és Aukciós Ház	V., Falk Miksa u. 10.	az árverés helyszínén	ápr. 8–17-ig
04. 18.	17.00		műtárgy		Pest-Budai Árverezőház	VII., Erzsébet krt. 37. I. emelet	az árverés helyszínén	az előző héten
04. 19.	17.00	✖	27. könyvárverés		Nyugat Antikvárium	ECE City Center, V., Bajcsy-Zsilinszky út 12.	V., Bajcsy-Zsilinszky út 34.	ápr. 15–18-ig
04. 22.	18.00	✖	műtárgy, festmény		Csók István Antikvitás és Aukciós Ház	V., Párizsi u. 1.	az árverés helyszínén	árverés előtti hét
04. 24.	17.00	✖	70. könyvárverés		Abaj Antikvárium és Aukciós Ház	MEDOSZ Hotel, VI., Jókai tér 9.	az árverés helyszínén	az árverés napján
04. 25.	levelezési		papírrégiség		Pest-Budai Árverezőház	levelezési árverés	VII., Erzsébet krt. 37. I. emelet	www.bedo.hu
04. 26.	17.00		numizmatika, militaria		Pest-Budai Árverezőház	VII., Erzsébet krt. 37. I. emelet	az árverés helyszínén	az előző héten
04. 26.	levelezési		értékpapír		Pest-Budai Árverezőház	levelezési árverés	VII., Erzsébet krt. 37. I. emelet	www.bedo.hu
04. 27.	15.00	✖	festmény kamaraaukció		Belvedere Szalon	V., Szent István tér 12.	az árverés helyszínén	ápr. 13–26-ig
04. 28.	10.00	✖	20. könyvárverés		Laskai Osvát Antikvárium	Esztergom, Szent Adalbert Központ, Szent István tér 10.	Esztergom, IV. Béla kir. u. 6.	ápr. 19–27-ig
04. 29.	18.00	✖	műtárgy, festmény		Csók István Antikvitás és Aukciós Ház	V., Párizsi u. 1.	az árverés helyszínén	árverés előtti hét
05. 01.	18.00	✖	filatélia, papírrégiség, festmény, műtárgy, numizmatika		Darabanth Aukciós Ház	www.darabanth.hu	VI., Andrássy út 16.	az előző héten
05. 06.	18.00	✖	műtárgy, festmény		Csók István Antikvitás és Aukciós Ház	V., Párizsi u. 1.	az árverés helyszínén	árverés előtti hét
05. 09.	18.00	✖	ékszer		OREX Óra-Ékszer Kereskedőház Zrt.	OREX Óra- és Ékszerszalón, VI., Andrássy út 64.	az árverés helyszínén	www.orex.hu
05. 11.	10.00	✖	31. könyv- és papírrégiség-árverés		Kristina Antikvárium	ECE City Center, V., Bajcsy-Zsilinszky út 12.	I., Roham u. 7.	az előző két hétben
05. 13.	18.00	✖	műtárgy, festmény		Csók István Antikvitás és Aukciós Ház	V., Párizsi u. 1.	az árverés helyszínén	árverés előtti hét
05. 15.	18.00	✖	filatélia, papírrégiség, festmény, műtárgy, numizmatika		Darabanth Aukciós Ház	www.darabanth.hu	VI., Andrássy út 16.	az előző héten
05. 15.	18.30	✖	Májusi Nagyaukció 2013/ festmény, szobor, műtárgy		Pintér Galéria és Aukciós Ház	V., Falk Miksa u. 10.	az árverés helyszínén	máj. 6–15-ig

A logóval jelölt aukciókon online lehet licitálni és/vagy az axioart.com címen a katalógusok megtekinthetők.

axio · art
www.axioart.com

Megtalálja a Műértőt az axioart.com-on is!

Árverés 90 Bt., Babel Antikvárium, Budapest – Abaúj Antikvárium, Kistokaj

Plakátok és egy ritka levesrecept

A tavalyi évhez hasonlóan az idén is öt aukcióval indult a tavaszi szezon a könyvárverések piacán. Március 14-ig színre lépett az Árverés 90 Bt. (háromszor is), a Babel Antikvárium, valamint a kistokaji illetőségű Abaúj Antikvárium és Aukciósház.

Az **Árverés 90 Bt.** szokásos törzsközönsége nem változott, kínálata viszont már hónapokkal ezelőtt kibővült a plakátblokkal, amely olyan komoly tényező lett az aukciósház történetében, hogy az interneten túl vannak a hatodik plakátárverésükön, májusra pedig az újabb kínálat is felkerül a webre. A könyvek vonatkozásában maradt a „középkategóriás” kínálat, de ezek jó részére mindig van vevő. Almásy László Az ismeretlen Szahara című (Budapest, é. n.) kötete és Baktay Ervin A boldog völgy országa című (Budapest, é. n) útleírása egyaránt 1500 forinttól indult, és mindkettőt 11 ezer forintért vitték haza. Erdélyi Pál (1864–1936) irodalomtörténész a budapesti egyetem bölcsészkarának elvégzése után 1886 és 1900 között a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárosa, majd 1900-tól 1919-ig a kolozsvári egyetem könyvtárának igazgatója volt. Működése alatt készült el az új könyvtárpépület. Közben 1886-tól 1892-ig a Magyar Könyvszemle, 1893-tól a Fővárosi Lapok munkatársa, 1906-tól 1917-ig az Erdélyi Múzeum szerkesztője, de a Beöthy–Radics-féle Képes Irodalomtörténet szerkesztésében is részt vett. Legfontosabb kutatási témája a XVI–XVII. századi irodalom volt. Ezen az aukción Balassa Bálint 1551–1594 című (Budapest, 1899) kötetét a kikiáltási ár tízszereséért, 10 ezer forintért üttették le. Az 1950–1970 közötti plakátok többsége is gazdát cserélt. A Gönczi Gebhardt Tibor tervezte plakát, a Minőségi musttal, vagy borral teljesítsd beadási kötelezettségedet (é. n.) 12 ezer, Czeglédi István plakátja a Munkára Harcra Kész Sportmozgalomról (é. n.) 16 ezer, az 1956 – A Magyar Néphez. 1956. november 4. című hirdetmény három darabja 15 ezer forintot ért.

Már az év elején beigazolódtott, hogy pontos volt az az információ, amely szerint tavaly a toplistán nem szereplő aukciósházak is jelentősen növelték bevételüket. A március 8-án színre lépő **Babel Antikvárium** ugyanis fennállása óta a legerősebb kínálatával várta a licitálókat a Budapesti Ügyvédi Kamarába, nem csoda, hogy nem is maradtak el a magas leütések. Az egyre divatosabb és keresettebb aprónyomatvány-blokk „sztárjai” itt a fényképek, a kéziratok és a plakátok voltak. A Simonyi Antal műtermében készült Deák Ferenc-fénykép az 1870-es évekből 8 ezerről indulva 32 ezer forintos leütést ért el. Duka Tivadar (1825–1908) orvos, honvéd százados a brit hadsereg őrnagyként Indiában összegyűjtötte Kőrösi Csoma Sándor kézíratait és hagyatékát, amelyet nyugalomba vonulása után feldolgozott és publikált. Borsos József és Doctor Albert műtermében az 1870-es években készült fotója 10 ezerről 38 ezer forintot is megért valakinek. A blokk rekorder a székelyföldi Fenyéd község népi építészeti felmérésének 53 fényképe

(1941. augusztus 20.) lett: 15 ezerről 46 ezer forintot fizettek érte. Jókai Mór tintával írt, autográf, kétoldalas kézírata a Szabadság a hó alatt című regényéből (é. n.) unokája, Feszty Masa levelével 80 ezerről 110 ezer forintért cserélt gazdát. Ihász Dániel (1813–1881) honvéd ezredes hadsegédként Törökországban, majd angliai és amerikai útja alatt is végig Kossuth mellett maradt, ezért az utókor annak „Mikes Kelemenjeként” tartja számon. Ezen az aukción az emigrációban vezetett kézírásos naplójának 12 levele (1850. február 15–19., 1851. szeptember 1–december 11.) került terítékre, és kikiáltási áron, 450 ezer forintért ment tovább. A legfantasztikusabb leütést Kossuth Lajos tintával írt, autográf, aláírt levele (Collegho, 1880. december 14.) hozta. Ennek címmzettje Hory Béla (1845–1909), Kolozs vármegye árvaszéki elnöke, az Erdélyi Irodalmi Társaság tagja volt, aki több cikket és könyvet is publikált az 1848-as forradalomról és szabadságharcról. Hory fiának keresztapaságára kérte fel Kossuthot, aki ezt a most kalapács alá került levélben udvariasan elutasította. A gyűjtők közül sokan még a 360 ezres indulóarat is túlzottnak tartották, de a tétel egészen 650 ezer forintig szárnyalt. A plakátok között a Hazajöttek... Küzdött érte a Független Kiszgaza, Földmunkás és Polgári Párt című (Budapest, 1945) példány 16 ezerről 70 ezer forintos árat ért el, de a rekorder ezt jóval felülmúlta. A Németh Nándor tervezte Erdély újra magyar föld című (Budapest, 1941), ezen az aukción 20 ezerről indított plakát „normál” ára 100 ezer forint körül van, ezúttal viszont 360 ezer(!) forintig tartott érte a licit.

Németh Nándor: Erdély újra magyar föld, plakát, 63x95 cm, 1941

Nem hagyhatjuk ki az aprónyomatvány-blokk legérdekesebb darabját sem. A Ballagi Aladár gyűjteményéből terítékre került, 2 levélből álló gasztrotörténeti ritkaság a „Kolozs vármegyei rabok levesének készítési módja Méltóságos Széki idősb gróf Teleki József rendelete alapján” címen (Kolozsvár, 1816. december 10.) jelent meg. A leves elkészítésének folyamata szó szerint idézésben: „Legelőbb kell venni az Árpa-kását, azt belé kell tenni a vízbe; mely gyenge tűznél tsak fel forjon, de ne főjjen, az-után belé kell

Kacziány Ödön eredetije után: Kossuth Lajos, XIX. század vége
litográfia, 56x84 cm

tenni a’ Borsót-is, hogy főjjen azzal két óráig, azután hozzá kell tenni meg-hámozva a’ Krumplit-is, hogy főjjen még ezzel-is gyengén egy óráig, de oly’ móddal, hogy ezen egy óra alatt a’ Levest egy fa kalánnyal szüntelen keverni kell, hogy a Levesből jól ’s egy formán elegyedett pép váljék, és így osztán Sót, és etzetet kell belé eresztetni, utoljára pedig tétessek belé a’ vékony szeletre vagdalt kemény köz kenyér éppen a’ ki-tálaláskor, mert a’ Kenyérnek sem edgyütt főnni nem kell a’ Levesse, sem hogy egészen meg-ázzék, minek előtte ennének belőle az emberek.” A gasztrotörténeti ritkaság jelző azért nem túlzás, mert 1816-ig csak az ismeretlen szerzőtől származó Szakás mesterségnek krónikája és annak folytatásai jelentek meg nyomtatásban. Mindezek ellenére a nyomtatvány megszerzéséért nem alakult ki licitverseny, szerencsés vevője 14 ezerről már 20 ezer forintért hazavihette. A meglepően gazdag aprónyomatvány-választékot két ritka kotta is gazdagította. Egressy Béni zenésítette meg Vörösmarty Mihály Szózatát (Pest, 1843), Erkel Ferenc pedig Kölcsey Ferenc Himnuszát (Pest, 1857). Mindkét ritkaság 24 ezerről indult, és egyaránt 40 ezer forintos leütést ért el. Az Ausztriai Császárság birodalmi alkotmánya (Olmütz, 1849. március 4.) is terítékre került, ennek megszerzéséért 35 ezerről 75 ezer forintig licitáltak. Egy Kacziány Ödön eredetije után készült, Kossuth Lajos ábrázoló nagyméretű litográfia (XIX. század vége) is jó kört futott, 32 ezerről csak 50 ezer forintért lehetett hozzájutni.

Jacques Bongars (1554–1612) francia diplomata, történész, és filológus 1585-ben Bécsből Magyarországon át Konstantinápolyba tett utazása során tanulmányozta az egykori Pannonia és Dacia provinciában található római feliratokat. Rerum Hungaricarum scriptores varii című (Frankfurt, 1600) műve a magyarok történetét feldolgozó szöveggyűjtemény. Nagyrészt a Thuróczy-krónika szövegét közli, de számos más történeti munkát is felhasznál, a kötetet pedig a magyar királyok genealógiája zárja. Meglepetésre már kikiáltási áron, 150 ezer forintért hozzá lehetett jutni. Máriássy Béla A magyar törvényhozás és Magyarország történelme 1884 és 1893 között 18 kötetben jelent meg, az első kötet Budapesten, az összes többi Győrben. Együtt rendkívül ritka, meg is ért valakinek 180 ezerről 250 ezer forintot. Széchenyi István reformelképzeléseinek összegzését tartalmazó, Stádium című munkáját 1831-ben írta, de csak két évvel később, 1833-ban nyomtatták ki Lipcsében. Aukciókon elég gyakran előfordul, ennek ellenére adtak érte 50 ezerről 80 ezer forintot. Az árverés rekordleütését Joannes Schwandtner Scriptores rerum Hungaricarum veteres ac genuini című (Bécs, 1746–1748) háromkötetes munkája hozta. A magyar történeti irodalom egyik kiemelkedő alkotásáért és forrásgyűjteményéért 600 ezerről 700 ezer forintig licitáltak.

Az **Abaúj Antikvárium és Aukciósház** március 13-án immár a 6. jogi, jogtörténeti és politikai könyvárverését rendezte. A helyszíni érdeklődők száma alig haladta

meg a tízet, de sok volt a telefonon licitáló és vételi megbízó, az elkelt tételek nagy része az ő birtokukba került. Csatsko Imre Büntetőjogi elméletek, tekintettel a büntetés fajaira, különösen halálbüntetésre; mikép gyakoroltatott ez régi s újabb népeknél? című (Bécs és Győr, 1843) kétkötetes munkája 80 ezerről 90 ezer forintért lett egy vételi megbízó tulajdona. A vételi megbízók továbbra is uralták a terepet, a következő három tételt is ők vitték haza. Deák Ferenc Adalék a magyar közjoghoz című (Pest, 1865) munkája megszerzéséhez elég volt az 50 ezer forintos kikiáltási ár, de Kádár János Grósz Károlynak dedikált, A szocializmus megújulása Magyarországon című kötete (Budapest, 1986) már komoly licitversenyt hozott, amely 30 ezerről 100 ezer forintig tartott. Dósa Elek (1803–1867) jogi doktor, a képviselőház alelnöke, az MTA tiszteletbeli tagja 1829-ben Erdély első jogi doktora lett, 1848-ig a marosvásárhelyi református jogi akadémia tanára volt. 1849. február 12-én Csányi László kormánybiztos Marosszék kormánybiztosává nevezte ki, ezért az osztrák kormány Marosvásárhelyre internálta, javait pedig zár alá helyezte. 1851 októberében a pesti haditörvényszék még elengedte, de 1852 májusában négyévi várfogságra ítélték, ahonnan félévi raboskodás után császári kegyelemmel szabadult. 1866-ban a pesti országgyűlés képviselőháza alelnökének választotta. Erdélyhoni jogtudomány című (Kolozsvár, 1861), háromkötetes műve öccsének dedikált példánya szintén kikiáltási áron, 60 ezer forintért kelt el. Montesquieu L’esprit des lois című 1748-as értekezésének első magyar nyelvű kiadása A törvények lelkéről címmel jelent meg Pozsonyban, 1833-ban. A háromkötetes munkáért 150 ezerről 160 ezer forintot adott egy telefonon licitáló. A Bonaparte Napoleon jegyezte, 1810-ben hatályba lépett büntető törvénykönyvnek egyetlen magyar nyelvű kiadása jelent meg Sopronban 1867-ben A francia büntetőtörvénykönyv címen, Németh Antal fordításában. Ennek megszerzése már licitversenyt hozott: 60 ezerről 110 ezer forinttal győzött egy telefonáló a vételi megbízóval

Egressy Béni: Szózat
Pest, 1843

szemben. A ritka helyszíni vételek egyike lett Szendrő Ferenc–Tiszay Andor 1848–1948, száz év a szabadságért című (Kispest, 1948) köteté, kiadói kolligátumként egybekötve Lukácsi Sándor–Patai Endre–Szabó Endre Negyvennyolctól negyvennyolcig – A magyar ifjúság könyve című (Budapest, 1948) munkával. Ennek különleges értékét az adta, hogy Rákosi Mátyás dedikálta Dobi Istvánnak 1948. május 1-jén. A ritkaságért 60 ezerről 65 ezer forintig tartott a licit.

HORVÁTH DEZSŐ

Időszaki kiállítások április 5–május 3.

BUDAPEST

28 Galéria
IX., Ráday u. 47. Ny.: H.–P. 14–18
AGY – Botond kiállítása , V. 3-ig.
A38 Kiállítóhely
Petőfi híd budai hídfő, Ny.: H.–Szo. 11–19
Csurka Eszter: Új képek , IV. 9–19.
Kiégo' Izzók: Fényfestés , IV. 21–28.
acb Galéria
VI., Király u. 76. Ny.: K.–P. 14–18
Minden szükséges eszközzel , IV. 25–V. 31.
Angyalföldi József Attila Művelődési Központ
XIII., József Attila tér 4. Ny.: H.–P. 8–20
75-ös kiállítás , IV. 23-ig.
Szarka Hajnal ka, IV. 29-ig.
Szabó István filmrendező, fotótárlat, IV. 23-ig.
Ari Kupsus Gallery
VIII., Bródy S. u. 23/b. Ny.: K.-P. 12–18, Szo. 10–14
Maria B. Raunio , IV. 19-ig.
Kósa János, Dóczy Attila, Kala Bence , IV. 19-ig.
Ari Kupsus Gallery – Graphics
VIII., Német u. 2. Ny.: Sze.–Cs. 13–18
Dobesch Máté , IV. 13-ig.
Art9 Galéria
IX., Ráday u. 47. Ny.: K.–P. 14–18
Első Magyar Látványtár , IV. 20-ig.
Romvári Márton , IV. 12–V. 10
Art IX / XI Galéria
XI., Bartók Béla út 1. Ny.: K.–Szo. 15–18
Casus Bibendi , IV. 17-ig.
Ágens Művészeti Galéria
II., Fő u. 73. Ny.: H.–P. 8–18, Szo. 10–15
Balatonfüredi Alkotótábor kiállítása , IV. 6–14.
B55 Kortárs Galéria
V., Balaton u. 4. Ny.: bejelentkezésre: 0630-9247637
Paralel direktívák , IV. 14-ig.
Bálint Ház
VI., Révay u. 16. Ny.: H.–V. 9–20
Turay Balázs: Jelen-lét , IV. 19-ig.
Barabás-Villa Galéria
XII., Városmajor u. 44. Ny.: H.–P. 10–18, Szo. 10–12
Bartl József művei magángyűjteményekből, IV. 13-ig.
Barcsay Terem
VI., Andrássy út 69–71. Ny.: H.–P. 10–18, Szo. 10–13
Major János: A halottak élen , IV. 13-ig.
Biksady Galéria
V., Falk Miksa u. 24–26. Ny.: H.–P. 10–18, Szo. 10–14
Matthew Hindley: Bálványok alkonya , IV. 13-ig.
Boltives Galéria
VI., Podmaniczky u. 41. Ny.: K–Cs. 10–18
Nádas Alexandra, Renate Kletzka, Sigrid Siegele kiállítása , IV. 26-ig.
BTM – Budapest Galéria Kiállítóháza
III., Lajos u. 158. Ny.: K.–V. 10–18
Ellenkultúra a 80-as években , IV. 16–V. 26.
BTM – Budapest Galéria Kiállítóterem
V., Szabad sajtó út 5. Ny.: K.–V. 10–18
Bagossy Levente díszlettervező, IV. 14-ig
Jindrich Streit és Benkő Imre fotókiállítása, IV. 18–V. 19.
BTM – Fővárosi Képtár – Kiscelli Múzeum
III., Kiscelli u. 108. Ny.: K.–V. 10–18
Cseke Szilárd: Külföldre költözünk , V. 12-ig.
CsomagoiJom? – Kiállítás a papírcsomagolás történetéről , IV. 17–X. 6.
BTM – Budapesti Történeti Múzeum
I., Szent György tér 2. Ny.: K.–V. 10–18
Távol az Ararattól – Örmény kultúra a Kárpát-medencében , IV. 5–IX. 15.
Budaepesti Művelődési Központ
XI., Etele út 55. Ny.: H.–P. 9–19, Szo. 13–18
Juhász Norbert – a XXVIII. Vizuális Művészeti Hónap fotópályázat nyertese – kiállítás , IV. 16-ig.
Láng Zsanna, Gazdag József, Szabó Sz. Szilárd – a BMK 2012. évi XXVIII. Vizuális Művészeti Hónap grafikai pályázat díjazottjai , IV. 8–26.
Chimera Project
VII., Klauzál tér 5. Ny.: H.–P. 10–18
Orosz Richárd, Füredi Tamás, Vörös Krisztián, Szabó Balázs és Stark Attila , V. 2-ig.
Commerzbank Galéria
V., Széchenyi rkp. 8. Ny.: H.–P. 10–17
Kemény Judit életmű-kiállítás, IV. 20-ig.
Deák Erika Galéria
VI., Mozsár u. 1. Ny.: Sze.–P. 12–18, Szo. 11–16
Svatoptuk Mikyta: Narancssárga emberek , IV. 5–27.
Dovin Galéria
V., Galamb u. 6., Ny.: H.–P. 10–18
A hüség esztétikája , IV. 20-ig.
DunaPArt Galéria
VI., Váci út 1–3. Ny.: H.–Szo. 9–18 (West End Irodaház)
Takács László, Magyar Ari, Hegyi Gábor , V. 5-ig.
E-Galéria
V., Falk Miksa u. 8. Ny.: K.–P. 10–18
Pál Lajos festőművész, V. 10-ig.
Erdős Renée Ház
XVII., Báthory u. 31. Ny.: K.–V. 14–18
Madarász Viktor és Madarász Adeline , IV. 28-ig.
Erlin Galéria
IX., Ráday u. 49. Ny.: H.–P. 14–18
Pál Csaba képzőművész, IV. 15-ig.
Síflis András képzőművész, IV. 17–V. 7.
Ernst Múzeum
VI., Nagymező u. 8. Ny.: K.–V. 11–19
Tűrkő által homályosan , V. 5-ig.
Faur Zsófi Galéria
XI., Bartók Béla út 25. Ny.: H.–P. 12–18, Szo. 10–13
Gábor Áron: Fény labirintus , IV. 27-ig.
Ferencvárosi Pincegaléria
IX., Mester u. 5. Ny.: K.–Szo. 10–16
Szöke Gáspár és Szöke Péter , IV. 10–V. 15.
Fészek Galéria
VII., Kertész u. 36. Ny.: H.–P. 14–19
Gink Judit emlékkiállítása, IV. 9–30.
Fiktív Pub – GastroGaléria
VIII., Horánszky u. 27. Ny.: H.–V. 12–24
Marcus Goldson: Bringababe , VI. 2-ig.
FISE Galéria
V., Kálmán Imre u. 16. Ny.: H.–P. 13–18
Kusnyár Eveline és Lenzsér-Mezei Kata , IV. 10–26.
Forrás Galéria
VI., Teréz krt. 9. Ny.: H.–P. 12–18
Vladimir Testler , IV. 12-ig.
Samu Géza -díjas művészek, IV. 26–V. 17.

Francia Intézet
I., Fő u. 17. Ny.: K.–P. 10–19
Marianne és Germania a karikatúrában, IV. 19-ig.
FUGA / Budapesti Építészeti Központ
V., Petőfi Sándor u. 5. Ny.: H.–V. 10–21
A Trafik Kör kiállítása, IV. 24-ig.
Magas hőfokon: Néma Júlia keramikus, IV. 21-ig.
Urban Landscape No. 1. Playtime: Anna Zavilejszakaja fotókiállítása, IV. 5–V. 2.
Borsod 2050 – Hajrá ipari táj! , IV. 9–28.
Építész Múteremház – Győr , IV. 12–V. 1.
Az Év Tájépitésze és az Év Junior Tájépitésze , IV. 26–V. 20.
Gaál Imre Galéria
XX., Hajnóczy J. u. 21. Ny.: H.–Szo. 12–22
Szenvedéstől feltámadásig , IV. 13-ig.
A 2 Szemethy – Orsi és Jim , IV. 15–V. 3.
Galéria 13 Soroksár
XXIII., Hősök tere 13. Ny.: Sze.–P. 14–18
Püspöki István , IV. 25–VI. 23.
Galéria Neon
VI., Nagymező u. 47. Ny.: H.–P. 14–18
Zuzu-Vető: Feltámadunk , IV. 30-ig.
Godot Galéria
XI., Bartók Béla út 11-13. Ny.: K.–P. 9–14, Szo. 10–13.
Palkó Tibor kiállítása, IV. 13-ig.
Goethe Intézet
IX., Ráday u. 58. Ny.: H.–P. 10–18
Sugár János: Homlokzati installáció , VI. 14-ig.
H13 Galéria
VIII., Horánszky u. 13. Ny.: H.–Cs. 8–20, P. 8–16
Olajos György: Textil-hatás , IV. 8–30.
HAP Galéria
II., Margit krt. 24. Ny.: H.–P. 14–18
Hornicsek kiállitás, IV. 9–16.
Hegyvidék Galéria
XII., Városmajor u. 16. Ny.: H., Cs., P. 10–18
Dubravko Baumgartner , IV. 12-ig.
Huter Nemzeti Budapest
VIII., József krt. 4. Ny.: H.–P. 10–17
Barakonyi Zsombor festményei, IV. 17–VII. 30.
IF Kávézó
IX., Ráday u. 19. Ny.: H.–V. 10–20
Eck Imre fotói, IV. 15–V. 28.
Iparművészeti Múzeum
IX., Üllői út 33–37. Ny.: K.–V. 10–18
A Bigot-pavilon, szecessziós épületkeramiák Párizsból , IV. 26–IX. 15.
Jászi Galéria
Margitszegi Thermal Hotel, Ny.: H.–V. 10–18
Csoportos kiállítás , V. 22-ig.
Jókait Klub
XII., Hollós út 5. Ny.: H.–P. 10–18
Z. Szabó Zoltán festőművész, IV. 27-ig.
Az APS Stúdió fotókiállítása, IV. 28-ig.
kArton Galéria
V., Alkotmány u. 18. Ny.: H.–P. 13–18
Bécsi Imre: A lyukkamerás ember , IV. 19–V. 24.
Kassák Múzeum
III., Zichy-kastély, Fő tér 1. Ny.: Sze.–V. 10–17
MADI Univerzum – 20 éves a Mobil MADI Múzeum , VI. 9-ig.
Kegeleti Múzeum
VIII., Fiumei út 16. Ny.: H.–P. 10–17, Szo. 10–14
Magasfeszültség–Halálvesztély: kiállítás egy grafikai album lapjaiból , V. 18-ig.
Kempinski Galéria
V., Erzsébet tér 7–8. Ny.: H.–V. 8–20
MSL , V. 28-ig.
Kisterem
V., Képiró u. 5. Ny.: K.–P. 14–18
Albert Ádám, Fodor János, Kokesch Ádám, Lakner Antal, Sugár János , IV. 19-ig.
Kortárs cseh képzőművészek a prágai Hunt and Kastner galériából , IV. 26–V. 24.
Klauzál13 Könyvesbolt és Kortárs Galéria
VII., Klauzál tér 13. Ny.: K.–P. 12–18, Szo. 10–16
Hörcher László: Atomcsend , IV. 10–V. 8.
Kieblersberg Kultúrúria
II., Templom u. 2–10. Ny.: H.–P. 10–18
M. Nagy László: Fennmaradni , IV. 14-ig.
Az év természetfotósa 2012. , IV. 16–V. 14.
Richly Zsolt , IV. 10–V. 2.
Knoll Galéria
VI., Liszt F. tér 10. Ny.: K.–P. 14–18.30, Szo. 11–14
Nemes Csaba: This is not a war , IV. 11–VI. 1.
Kogart Ház
VI., Andrássy út 112. Ny.: H.–V. 10–18
Romantika – Utópia , IV. 21-ig.
KREA Kortárs Művészeti Iskola
V., Október 6. u. 18. Ny.: H.–P. 10–19
Vizsgamunkák , V. 25-ig.
KULTI – Karinthy Szalon
XI., Karinthy F. út 22. Ny.: H.–P. 11–18, Szo. 10–14.
Fló Veronika: Égi és földi költészet , IV. 9–26.
Léna & Roselli Galéria
V., Galamb u. 10. Ny.: H.–P. 11–18
Soós Nóra: May there be something , IV. 16-ig.
Tolg-Molnár Zoltán , IV. 18–V. 12.
Liget Galéria
XIV., Ajtósi Dürer sor 5. Ny.: Sze.–H. 14–18.
Maria Hanl, Ewa Kaja, Karin Maria Pfeifer, Séra Ildikó, Sula Zimmerberger , IV. 25-ig.
Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum
IX., Komor Marcell u. 1. Ny.: K.–V. 10–18
TNPU: Létminimum St.Andard Projekt 1984 W (avagy: Ez lett az egysejtűből) , IV. 28-ig.
A meztelen férfi , VI. 30-ig.
Az égbolt másik fele. Válogatás a Ludwig Múzeum gyűjteményéből , 2014. I. 1-ig.
Magyar Fotográfusok Háza – Mai Manó Ház
VI., Nagymező u. 20. Ny.: H.–P. 14–19, Szo.–V. 11–19
Női sorsok a világban – Marie Claire Nemzetközi Fotográfiai Díj , V. 5-ig.
Molnár István emlékkiállítás, IV. 14-ig.
Reviczky Zsolt – Az Év Fotóriportere , IV. 18–V. 19.
Konyhában, ágyban, társaságban , V. 5-ig.
Magyar Műhely Galéria
VII., Akácfa u. 20. Ny.: H.–P. 10–17
Nastja Sade Rönkkö: Ugyanaz a dal , IV. 10–V. 10.
Magyar Nemzeti Galéria
I., Szent György tér 2. Ny.: K.–V. 10–18
Thorma János, a magyar Barbizon festője , V. 5-ig.
Faragó József művészete, VI. 2-ig.
Műtermi kísérletek , IV. 28-ig.

Magyar Nemzeti Múzeum
VIII., Múzeum krt. 14–16. Ny.: Vonzások és változások, 18–19. századi klasszikus magyar festészet magángyűjteményekben, VII. 21-ig.
XXXI. Magyar Sajtófotó , V. 12-ig.
Magyar Zsidó Múzeum
VII., Dohány u. 2. Ny.: V.–Cs. 10–18, P. 10–16.30
Értékmentők , IV. 30-ig.
Medence Szalon
IX., Pipa u. 4. Ny.: H.–P. 10–18
Szabó Éva Eszter és Erőss Ildikó , IV. 19-ig.
Memoart Galéria
XIII., Pannónia u. 6.III. em. 3. www.memoart.eu
Kelemen Károly: Fotóátfestések 1984 , V. 28-ig.
MissionArt Galéria
V., Falk Miksa u. 30., Ny.: H.–P. 10–18, Szo. 10–13
Kondor Béla: Rézkarok és rézlemezek , IV. 27-ig.
MOHA Kultúrter
XI., Bortók Béla út 11–13. Ny.: H.–V. 10–18
Szabó Csaba Helóta , V. 1-ig.
Molnár Ani Galéria
VIII., Bródy Sándor u. 22. Ny.: K.–P. 12–18
Jakatics-Szabó Veronika és Mayer Éva , V. 31-ig.
Molnár-C. Pál Múterem-Múzeum
XI., Ménesi út 65. Ny.: Cs., P., Szo. 10–18
Molnár-C. Pál és Párizs , VI. 7-ig.
Rudnay Gyula, a magyar lelkiség festője , VI. 22-ig.
Múcsarnok
XIV., Dózsa Gy. út 37. Ny.: K.–V. 10–18, Cs. 12–20
Derkovits-öztöndíjasok kiállítása , V. 12-ig.
Sigalit Landau: Mozgáster , VI. 2-ig.
Nyíró Kortárs Galéria
Pszichiatríai Pavilon, XIII., Lehel út 59. Ny.: H.–V. 9–18
Szabó István: Áthallások , IV. 10–VI. 12.
ÓKK / Békásmegyeri Községi Ház
III., Csobánka tér 5. Ny.: H.–P. 10–18
Nem létező tárgyak kiállítása , IV. 8–28.
ÓKK / San Marco Galéria
III., Kiskorona u. 81. Ny.: H.–P. 9–16
Romvári Márton festőművész, IV. 12–26.
Óbudai Társaskör Galéria
III., Kiskorona u. 7. Ny.: K.–V. 15–19
Kapala Györgyi: Kívül-belül , IV. 17–V. 19.
Országos Széchényi Könyvtár
I., Szent György tér 4-5-6. Ny.: K.–P. 9–14
Zágon Géza Vilmos: Párizsban 1912–1914, V. 31-ig.
Ökölgégium Art Galéria
III., Szél u. 11-13. Ny.: H.–P. 10–18
Tóth József: Rajzok , IV. 11–30.
PANEL Contemporary
XI., Bartók Béla út 25. Ny.: H.–P. 12–18, Szo. 10–13
Hugyecsek Balázs és Rizmayter Péter , V. 5-ig.
Párisi Galéria Művészeti Szalon
VI., Andrássy út 39. Ny.: H.–V. 10–22
Szecessziós Zsolnay ritkaságok , IV. 30-ig.
Park Galéria
MOM Park, XII., Alkotás u. 53. Ny.: H.–V. 7–24
Andreas Fogarasi: Kioszk (Buda) , VI. 16-ig.
Pesterzsébeti Múzeum
XX., Baross u. 53. Ny.: K.–V. 10–18
Művészeti élet a régi Erzsébeten , IV. 17–X. 6.
Petőfi Irodalmi Múzeum
V., Károlyi Mihály u. 16. Ny.: K.–V. 10–18
Tettamanti Béla: Rajzok és festmények , V. 26-ig.
Platán Galéria
VI., Andrássy út 32. Ny.: H.–P. 10–18
Nicolas Grosppierre: Nagykövetség , IV. 5–V. 10.
Ponton Galéria
I., Batthyány u. 65. Ny.: K.–Szo. 12–18
Darvas Árpád életmű-kiállítása, IV. 5–24.
Prófeta Galéria
XI., Szent Gellért tér 3. Ny.: K.–P. 12–18
Miina Savolainen fotós, IV. 26-ig.
QUERTMozi Galéria
VIII., Kőfaragó u. 8. Ny.: H.–V. 11–20
Kozák Ignác Tibor, Gerő Ambrus , IV. 20-ig.
Raiffeisen Galéria
V., Akadémia u. 6. Ny.: H.–V. 10–18
Gábor Imre: A tévedés joga , V. 12-ig.
RaM – Radnóti Miklós Művelődési Központ
XIII., Kárpát u. 23. Ny.: H.–P. 9–19
Baksai József , IV. 15-ig.
Kovács Tamás Vilmos , IV. 18–V. 25.
Sajthóház
VI., Vörösmarty u. 47/a. Ny.: H.–P. 9–19
Hommage à Kassák , IV. 28-ig.
Stúdió Galéria
VII., Rottenbiller u. 35. Ny.: H., K., Cs., P. 10–18, Sz. 12–20
Képzelt jog – csoportos kiállítás , IV. 7–V. 5.
Szépművészeti Múzeum
XIV., Dózsa Gy. út 41. Ny.: K.–V. 10–18, Cs. 10–22
Helmut Newton 1920–2004 , VII. 14-ig.
Tat Galéria
V., Semmelweis u. 17. Ny.: K.–P. 14–19
Kortárs kontextus , IV. 30-ig.
Társalgó Galéria
II., Keleti Károly u. 22. Ny.: H.–P. 10–16
Fehér László: Ellenfényben , VI. 15-ig.
Trafó Galéria
IX., Liliom u. 41. Ny.: K.–V. 16–19
Lightning out for the Territories , IV. 5–V. 5.
Transzit / Majakovszkij 102
VI., Király u. 102.
Tabutéma – Major János grafikai munkái, V. 10-ig.
Trapéz
V., Henszlmann Imre u. 3.
Damir Ocko: PSST , IV. 30-ig.
Újlipótvárosi Klub Galéria
XIII., Tátra u. 20/b. Ny.: H.–P. 10–18
A KIPE13 Művészeti Egyesület és a IX. kerületi művészársak , IV. 11–30.
Vasarely Múzeum
III., Szentlélek tér 6. Ny.: K.–V. 10–18
GEO–NEO–POST, osztrák-magyar geometrikus művészeti kiállítás , IV. 28-ig.
Várkok Galéria
I., Várkok u. 11. Ny.: K.–Szo. 11–18
Merülési vonalak – csoportos kiállítás , V. 11-ig.
Várkok Project Room
I., Várkok u. 14. Ny.: K.–Szo. 11–18
Tóth Szilvi: Flower Power , V. 11-ig.

Várnegyed Galéria
I., Batthyány u. 67. Ny.: K.–Szo. 11–18
Kacsoh Cecilia és Mátyássy László , IV. 26-ig.
Vigyázó Sándor Művelődési Ház
XVII., Pesti út 113. Ny.: H.–V. 10–18
Simorka Sándor szobrászművész, IV. 19-ig.
VILTIN Galéria
V., Széchenyi u. 3. Ny.: K.–P. 12–18, Szo. 11–17
Reggeli a szabadban – csoportos kiállítás , IV. 27-ig.
Vintage Galéria
V., Magyar u. 26. K.–P. 14–18
Maurer Dóra: 4-ből 5. , IV. 9–V. 31.
Vizivárosi Galéria
II., Kapás u. 55. Ny.: K.–P. 13–18, Szo. 10–14.
Ájtárók Festészeti Csoport , IV. 5–24.
Vollnhofer Artstudio
XIII., Szent István krt. 12. Ny.: H.–P. 14–18
Luca Colangeli fotóművész, IV. 15-ig.

VIDÉK

BÉKÉSCSABA
Munkácsy Mihály Múzeum, Széchenyi u. 9.
Pataj Pál festőművész, IV. 21-ig.
BUDAÓRS
Jakob Bleyer Heimatmuseum Galéria, Budapesti út 45.
Kalocsai Enikő: Útközbén , IV. 14-ig.
Zichy Major, Clementis László u. 22.
Gvárdián Ferenc szobrászművész, IV. 14-ig.
DEBRECEN
MODEM, Baltazár Dezső tér 1.
Csontó Lajos: Vicces sztori , VI. 2-ig.
Üjvilág: Kortárs kanadai printművészet / A nyelv vége: Derek Michael Besant , VI. 23-ig.
Roskó Gábor: A történelem terhe , IV. 28–VII. 28.
Belvárosi Galéria, Kossuth u. 1.
B. Orosz István képzőművész, IV. 11–30.
Üjkerti Községi Ház, Jenkő u. 17-19.
Tiba Erzsébet: Gobelin és gyöngyöksezer , IV. 19-ig.
Karácsony Krisztina: Úton , IV. 25–V. 17.
Timárház, Nagy Gál I. u. 6.
Görgey Edit: Textil-álmok , IV. 5–V. 2.
Józsai Községi Ház, Szentgyörgyfalvi u. 9.
Aleszja Popova fotókiállítása, IV. 9–30.
Kismacsi Községi Ház, Napraforgó u. 1-3.
Országos Képző- és Iparművészeti Társaság debreceni csoportja, IV. 12–30.
Hal Köz Galéria, Hal köz tér 3.
Tóth Miklós és Kujbas János , V. 10-ig.
DUNAÚJVÁROS
Kortárs Művészeti Intézet, Vasmű út 12.
A Kortárs Művészei Intézet gyűjteményének ritkán látható darabjai, IV. 11–V. 3.
EGER
Kepes Intézet, Széchenyi u. 16.
Párbeszéd – Antal-Lusztig

Vannak kiállítások, amelyekről látatlanban elmondhatjuk, hogy „sokat ígérők”. A Van Abbemuseum tárlatának címe – Liszickij–Kabakov. Utópia és valóság – kétségkívül egy sor, eddig fel nem térképezett lehetőség rejt magában. Az anyag kiindulópontjául a múzeum Liszickij-gyűjteménye szolgált, amely Oroszországon kívül a legnagyobbinak számít.

A művészet társadalmi szerepének elkötelezett híveként nem meglepő, hogy a múzeumigazgató Charles Esche bevezetőjében a Szovjetuniót nevezi meg a XX. század legjelentősebb gazdasági, politikai és esztétikai kísérletének, és ennek fényében az is érthető, hogy a forradalmi Szovjetunió Liszickijének munkásságát miért Kabakovval, a későbbi kiábrándulás évtizedeinek krónikásával párosította össze.

Ilja és Emilia Kabakov kurátori minőségben lép fel, és érdekes módon még saját munkásságuk mind az elmúlt négy évtizedet felöleli, addig a Liszickijtől bemutatott munkák főleg az optimista húszas évekre korlátozódnak – a későbbi, a harmincas években, a sztálini terror időszakában született munkákból keveset látunk. Hogy pontosan miért, csak találgatni lehet. Talán mert Liszickij utolsó alkotói periódusában egyre nagyobb teret nyer a sztálini propaganda, és ez nem vet jó fényt a művészettörténetnek az avantgárd művészről kialakított idealisztikus képére? A kurátori döntés két fontos következménnyel is jár. Egyrészt erős kontrasztot teremt a két munkásság között (utópia versus valóság), másrészt nem hozza létre a szüksé-

ges átmenetet közöttük, amire épp Liszickij harmincas évekbeli munkái lennének alkalmasak, amikor az első felszíni repedések kezdenek megmutatkozni a Szovjetunió utópisztikus vakolatán.

A kiállítás – koncepcióját illetően – mintha maga is kételyek közt hánykódna: hol mellérendelésről, hol kontrasztról, hol pedig dialógusról szól a fáma. A műveket megtekintve viszont inkább az a meggyőződés, hogy főleg a kontrasztok, az ellentmondások dominálnak, amit a tárlat térbeli megoldása és designja is megerősíteni látszik. Az anyag a múzeum új szárnyának két emeletét tölti meg, és a kontrasztok leginkább a nagyszabású második emeleti termekben szembetűnőek (ezek re még visszatérek). Az első emelet A művész mint reformer / A művész mint gondolkodó ember címet kapta, és olvasó-, valamint rajzteremként is működik. A tervekkel, rajzokkal, plakátokkal, újságokkal, könyvekkel tarkított terekben bepillantást nyerhetünk abba, miként élte meg és dolgozta fel Liszickij és Kabakov a szovjet társadalomban végbemelő változásokat. E kisebb léptékű, de gazdag bevezető-felvezető részben több olyan átfedést is felfedezhetünk kettejük között, amelyek árnyalják és relativizálják a második emelet erősen hangsúlyozott tematikus kontrasztjait. Mindketten komoly rajz tehetséggel rendelkeztek, gyer-

Van Abbemuseum, Eindhoven

Az utópia két oldala

mekkönyveket illusztráltak. Plakátterveikben és különböző projektjeikben visszatérő téma a társadalmi eszmék kérdése – legyenek azok még megvalósulásra várók, vagy már meghiúsultak.

A második emeleten összesen hét, témákra kihegyezett nagy kiállítóterem várja a látogatót. Először Liszickij munkáit láthatjuk, majd utána egy alacsony fallal elválasztva Kabakov művei következnek. Ez a térbeli megoldás kronologikus sorrendet követ, történelmi narratívát idéz, ami utópiától valóságig, álomtól kiábrándulásig, Liszickijtől Kabakovig vezet. A termék címe is ehhez igazodik: A kozmosz / Hangok az űrben; A formák tisztasága / Szemét; A mindennapok legyőzése / A mindennapok győzelme; Emlékmű egy vezérnek / Emlékmű egy zsarnoknak; Az élet megváltoztatása / Menekülés az életből; Hit az új világban / Meg nem valósult utópia; A szép új világ előttünk / A szép új világ mögöttünk.

A két művészt valamelyest ismerő látogató számára e tematikus kontrasztok lehangolóan kézenfekvőek, ami sajnos éppenséggel kiszámíthatóvá (de nem kevésbé élvezhetővé) teszi a kiállítás törzsanyagát. Mivel a kísérőszövegek sem árnyaltak, épp azt erősítik meg a látogatóban, amit már maga is feltételezett. Ennek legjellegzetesebb példája az építész Liszickij 1925-ben terve-

El Lissitzky: Proun 43, 1922 körül

Alami Tretjakov Képtár, Moszkva

zett, nagyméretű Felhóvasaló-ház modellje, amelynek tiszta formáiról – a kurátorok szerint – csak úgy sugárzik a jövőbe és annak ember általi megformálhatóságába vetett hit. Amiről nem esik szó, az épp az a fontos részlet, hogy Liszickijnek az amerikai felhőkarcolókhoz képest szerény, körülbelül 50 méter magasságba, a moszkvai környűrű öt pontjára tervezett épületei emberléptékű, horizontális megoldást kerestek a nagyváros kihívásaira. Kabakovék ennek ellenpontjául a Doboz, szeméttel (1983) című installációt helyezték el, és ebben az esetben szerencsére nem olyan egyértelmű megfelelésről van szó, mint amilyen Liszickij Lenin-tribün (1920) tervének és Kabakovék Zsarnok-émlékmű (2005) makettjének ikonikus ellentétje. A faládjában lévő papírdá-

rabokkal dokumentált szemét nagy része embermagasságban kifeszített szárítóköteleken függ a terem egyik felében (amibe – a gyerekek nagy bosszúságára – csak a felnőttek feje gabalyodik bele). A mindennapok oly emberi, anonim hulladéka nő itt az emberek fejére, míg a Felhóvasaló-ház absztrakt horizontális elemei szó szerint az addig elérhetetlen felhők magasságába emelnék ki az embert a természet kötelékeiből. A vizuális analógián túl az ellentétek itt finomra vannak hangolva, nem szűrnak szemet első látásra, „csak” szó szerint belegázolunk a felismerésbe.

A két művész egymás mellé rendeléséből és Kabakovék műveiből egyértelműen az a végkövetkeztetés cseng ki, hogy a szovjetkultúra semmiféle valós jelentést nem hozott létre, csupán hamis érzelmeket és ideológiát. Ám ezt már (mindannyian?) tudtuk. Érdekes lett volna más párhuzamokat is feszegetni, például a művészszemélyiség eltüntetésének eltűnésének témáját; hogy a két művész miként és milyen céllal teremt totális installációkat, és hogy milyen szerepet szán a nézőnek. Ehhez fantasztikus lett volna teljes mivoltában rekonstruálni Liszickijnek az 1928-as kölni nemzetközi sajtókiállításra tervezett és kivitelezett multimediális Szovjet pavilonját, tele mozgófilm-tekercekkel, filmhíradókkal, animációkkal és fotófalakkal, fotómontázsokkal, és melléje állítani Kabakovék egyik – például A tetőn (1996) című – totális installációját. De attól tartok, ez a végső kissé utópisztikusra sikeredett. *(Megtekinthető április 28-ig.)*

HUNYADI SZILVIA

KIEMELKEDŐ SZPONZOROK ÉS MECÉNÁSOK

Gratulálunk

a 2012. évi Summa Artium díjasoknak, akik 2013. március 21-én vehették át az elismerést az újonnan nyílt kulturális intézményben, a Budapest Music Centerben. (IX. Mátyás u. 8.)

KORTÁRS MŰVÉSZETÉRT KATEGÓRIA

Teva Magyarország Zrt.

A Vígszínház huzamos és jelentős szponzorálásáért, a MASZK Színészegyesület és frissen végzett színészek sok éve tartó támogatásáért.

AZ ÉV PATRÓNUSA KATEGÓRIA

Lakatos Péter és Csiby Éva

Egy műemlék mozi feltámasztásáért, az Átrium Film-Színház létrehozásáért, nagy összegű készpénz és több száz munkaóra adományozásáért.

PROJEKT KATEGÓRIA

MasterCard Europe – Katona József Színház

A Katona József Színház előcsarnokának 21. századi átépítéséért, a K:antin nevű, Európában legelső kártyás kávézó létrehozásáért.

RÉSZLETEK: WWW.SUMMA-ARTIUM.HU

LEGYEN ÖN IS

Zuzi-Vaig-Zauzi: Csirkusz, 2010

ELŐFIZETŐI KEDVEZMÉNYEK

Igen, megrendelem a Műértő folyóiratot

- ☐ egy évre – 15% kedvezménnyel – 8575 Ft-ért,
- ☐ egy évre – HVG-klubtag vagyok – 8070 Ft-ért.
- ☐ Mutatványszámot kérek.

Számlázási név:

Cím:

Kézbesítési név:

Cím:

Telefon/fax: E-mail:

Megrendelő aláírása:

SMUE1304

Kérjük, a kupont küldje vissza a HVG terjesztési osztály címére: 1037 Budapest, Montevideo u. 14., vagy a (06-1) 436-2012-es faxszámra. Megrendelését az ugyfelszolgalat@hvg.hu e-mail címre is elküldheti. A visszaküldött adatokat további akcióinkhoz is fel kívánjuk használni. Ha adatai felhasználásához nem járul hozzá, kérjük, ezt jelezze!

Előfizethető: bolt.hvg.hu/egyebkiadvanyok

www.muerto.hu

Lassan újra belefördülünk a tavaszba, de a közel-keleti térségben a helyzet továbbra is bizonytalan, újabb harcterek nyílnak, az „arab tavasz” hagyta politikai és hatalmi úr még betöltetlen.

Az európai tradícióban az emlékműállításnak évezredes gyakorlata tekinthető át; az alig elvonuló katonák mögött már épültek is az emlékezés meghatározott és kijelölt helyei. A felejtés leküzdésére az észak-afrikai térség lakói a kevésbé maradandó anyagú, ám hajlékonyabb és invenciózusabb megoldásokra alkalmat adó murális változatot, a graffitit választották, az egész város adta kiáltási és megszólalási lehetőséget használatba véve. Természetesen a graffitiknek is megvan városzerterte a sűrűsödési pontjuk: jellemzően az egykori diktatúra gyűlölt intézményeit körítik. A közösséget figyelmeztető és a kollektív memóriát ébren tartó funkcióik éppen kialakulóban vannak: az idő rostája és a tudatos gondozás még dolgozik, és átalakít(hat)ja a kegyhelyeket. De ha figyelmesen nézzük a politikai eseményekre koncentráló hírek vizuális hátterét, ott minden esetben markáns példáit látjuk a graffitik, sablonnyomatok, szórópisztolyok kialakította alkalmi felhívások kultusz helyévé válásának. (A kérdésről megjelent cikkek ten-

ra (<https://www.youtube.com/watch?v=7RjTCmj8z0g>).

Kairótól 2000 kilométerre nyugatra, Líbiában, az egykori diktátor, Kadhafi hazájában, az egyiptomhoz részben hasonló graffitik borítják el a házak falait. A hasonlóság elsősorban az európai-amerikai ábrázolási technikák és szimbólumok ismeretéből és erőteljes alkalmazásából adódik, és a kalligráfia díszítőmotívumainak átültetésén alapszik. A graffitik vizuális jeleinek, illetve politikai reflexióinak „finoman hangolt” különbsége az arab országok tradícióinak – a médiában ugyan összemosott, ám mégis létező – eltéréseire vezethető vissza. (A distanciákat az arab berendezkedés és a berber törzsek hatalmi szerkezete, illetve a kolonializáció mértéke és formája közötti különbségek, valamint a nyelvi, nyelvjárási eltérésekben megnyilvánuló identitáskülönbség eredményezi.)

Kadhafi bukása és dicstelen halála a médiában bejárta az egész világot. A líbiai nagyvárosok, Tripoli és Bengázi utcái még mindig a NATO-bombázás és az utcai harcok sebeit mutatják, a romos épüle-

A líbiai graffiti-kultuszról

A forradalom – képekben

Tripoli, 2013. január

ve feldarabolása iróniájának révén megkönnyíti a kegyetlen politikai rendszer és a véres forradalom traumájának feldolgozását. Az átlatok közötti hierarchiát kifejezetten tisztelő, az állatot áldozati szertartásban használó törzsi gondolkodásban a zoológiai ranglétrán

A street art másik markáns reprezentánsa Tripoliban az a freskósorozat, amely kifejezetten az emlékhelyformálás szándékával jött létre. A „megrendelő”, illetve a „szervező” tudatosan reflektál a városi graffiti elterjedt műfajára, beépíti azt az általa elképzelt, teoretizált és profi művészekkel létrehozott sorozatba. Ez történt a kegyetlen elnyomást megtestesítő, hírhedt és rommá lőtt Kadhafi-erőd, a Bab Al-Azizya még részben épen maradt, valamint részben helyreállított, közel 500 méter hosszú kerítésfalával. A Flame of Our Capital nonprofit szervezet és más líbiai civil szervezetek, valamint a British Council által szervezett és finanszírozott megaprojekt napjaink legnagyobb murális munkái közé sorolható. A legfőbb cél az volt, hogy a korábban illegálisnak számító köztéri alkotások Líbia jövőjére reflektáljanak, azokat a forrásokat és eszményeket vázolják fel, amelyek az építkezés morális és fizikai alapkövei lehetnek. Ezért a sorozat több képe is az építés és a tudomány szimbolikáját hordozza, a vizuális megjelenítést a Koránból vett idézetekkel megerősítve („Atyám, tedd biztonságossá az országot”), illetve olyan, az európai értékrendet is integráló morális üzenetek – szabadság, egyenlőség, testvériség – beiktatásával, amelyeket a felszabadító, segítő csapatok el is várnak. Ezért mindenképpen patetikusabb hangot és vizuális formákat találunk a sorozat – az alkotói kezek különbözősége miatt – igencsak sokszínű kavalkádjában. A gyermekrajzok spontaneitását és a fal sérüléseit a műbe beemelő tudatos vizuális struktúrák között hömpölyög a kép-folyam, összefoglalva mindazokat a képalkotási gyakorlatokat, amelyek a kortárs líbiai művészetben használatosak. Markáns politikai üzenete mellett tehát kortárs művészeti kézikönyvként is „forgatható”. Kezdjük mindjárt a művészi állásfoglalással, amely a legszebb kalligrafikus hagyományokat követő írásmóddal rögzíti a falon a „projekt” célját: „Művészettel teremtünk emberibb világot, amely a valóságunkká válik.” „Rajzzal festjük jövőnket, és dokumentáljuk a történelmünket.” Ez az emelkedett, a művészet erejébe vetett hitet fejtető szentencia diszsonánsnak tűnik

abban az országban, ahol 2000 éves mozaikok hevernek gondozatlanul a régészeti lelőhelyeken. Mit tekinthetnek, tekinthetnek múltjuknak? Bármennyire hangzatos is a jelmondat, manipuláltan naiv megszólalása hiteltelen a szigorú erődtímenyrendszer falán. Szerencsére a vizuális megnyilvánulások valós „képi fordulatot” hoznak a murális sorozatban. Sok közülük kifejezetten kreatív módon használja a kalligráfia összetett dekoratív hagyományát, és a XXI. század jelképeit foglalja bele a szépfírás tudományába, illetve tudatosan alkalmazza azokat a vizuális sablonokat az írásképből, amelyek az európai és amerikai street art alkotásaiban terjedtek el. A rabság kontra szabadság, barátság, összefogás fogalmi köré – a freskófestészet tájábrázoló, illetve narratív hagyományából merítve, és ügyesen megküzdve a technikai nehézségekkel – bonyolult képi struktúrákat hoznak létre. Az egyetem művészeti tanszékéről érkező, már profi művészként dolgozó vagy amatőr szakkörökben tanuló alkotók kiválóan vizsgáznak tömörítésből, sűrítésből, biztosan kezelik a technikát, és illesztik globális rendszerbe a tradicionális szimbólumokat.

A projektnek szándékoltan van feminista olvasata is. Már készítésében nagyszámú, a női jogokért küzdő nemzetközi és helyi szervezet vett részt, s ezek „művész-aktivistái” kifejezetten hangsúlyozzák az egyenlő jogokért folyó küzdelmet. (Az egyik a 16 Days of Activism kampányt indító nemzetközi szervezet, amely globálisan lép fel a nőket ért erőszak ellen.)

A kulturális hagyománnyal szembenő ábrázolásmód, a női imázs

Flame of Our Capital projekt, Bab Al-Azizya, Tripoli, 2012

gyakori megjelenése – ahogy azt a sorozat létrehozásában szervezőként és alkotóként is jelentős szerepet játszó ikerpár, Wareda és Yasmin el-Mehdawi megvallotta – nem volt problémamentes, mivel konzervatív körökben a tradíció provokatív megtörése felháborodást (is) keltett. A nemzetközileg támogatott projekt azonban legitimálta a jogvédő szándékot, ezért az atrocitások elmaradtak. A rész vevő 43 „festőnő” bátorsága tiszteletet parancsoló – annál is inkább, mert most volt először lehetőség arra, hogy nyilvánosan alkotassanak. Joggyenlőségért küzdve, okosan, ötletesen, érzelmeiket sem palástolva állnak ki értékeik mellett. Az alapvető higiénia, az egészségmegőrzés, az oktatás, az emberi méltóság és a biztonság allegóriáit festik, írják: követelik a falakon. (Az arab szövegek fordításáért köszönet dr. Saber El-Adly professzornak.)

UHL GABRIELLA

Flame of Our Capital projekt, Bab Al-Azizya, Tripoli, 2012 – a téglabetűkből a Líbia szó olvasható ki

geréből egyedül Yasmine El Rashidi Egypt: The Rule of the Brotherhood című írását emelném ki a New York Review of Books február 7-én megjelent számából, amely politikai megállapításai mellett a vizuális elemekre is kitér.)

A közel-keleti térségben a street art mint a politikai helyzetre közvetlenül reflektáló kifejezési forma már az 1980-as évektől megfigyelhető. A palesztinok 1987-ben, a gázai övezetben használtak először tudatosan graffitiket politikai állásfoglalásuk megjelenítésére. A közel-keleti és észak-afrikai térségben a 2011-es forradalmi időszakban és az azóta sem szűnő demonstrációkban fontos szerep jut a vizuális megnyilvánulásoknak. Néhány közülük emlékhellyé, emlékművé emelkedett.

A street art ikonográfiailag invenciózus és különböző művészettörténeti hagyományokat ötvöző, sajátos képződményének dokumentálása és feldolgozása Egyiptomban már megkezdődött (Mia Gröndahl: Revolution Graffiti. Street Art of the New Egypt, American University, Cairo Press, 2013; Bashman Hamdy–Don Stone Karl–Mome Eltahawy: Walls of Freedom – Street Art of the Egyptian Revolution, American University, Cairo Press, 2013), valamint a lelkes gyűjtők is folyamatosan töltik fel képeiket a revolution graffiti oldal-

tek fala és környéke pedig virágzó utcai művészetet hordoz. Alapvetően kétféle: a spontán, ismeretlen alkotók által készített képeket, illetve az irányítottan, céltudatosan szerveződött, névvel vállalt alkotásokat. Közös bennünk a médium – a falfelület – és az erőteljes politikai állásfoglalás.

Az ismeretlen alkotók merész, karikaturisztikus felfogása és vas-kos humora elsősorban az egykori diktátor személyére irányul. Az állatbőrbe bújtatott hadúr bájosan gonosz megkopasztása, illet-

alul elhelyezkedő teremtmények használata (csirke, egér, légy) kifejezetten demisztifikáló és megsemmisítő, amikor az egykor rettegett diktátorról van szó. A hazugságot és kegyetlenséget egy személyben megtestesítő vezetővel szemben mindig a határozott és bátor nép lép fel, erősen centralizálva és leegyszerűsítve a képi struktúrát. Az erőszak – a tárgyakban és a narratívában egyaránt – kivétel megtestesítőjére, rituálisan játszva újra az elkövetett embertelenségeket.

Tripoli, 2013. január

A Barbican projektterében látható Rain Room installáció előtti, átlagosan 3-4 órás várakozási időn kívül nem lehet panasza a Hayward Gallery időszak kiállítására igyekvő látogatónak. Már amennyiben előre lefoglalta és kifizette a jegyét, így ugyanis alig húsz perc után megkezdheti felfedezőútját.

A Light Show című bemutató a galéria blockbuster-sorozatába illeszkedik. A hőmpölygő tömeg érdeklődését ezúttal a fény sokféle művészeti alkalmazása kelti fel, amelyhez a nemzetközi porond 22 művészenek 25 alkotását kínálják kiindulópontként. A tárlat olyan szobrokkal és installációkkal kívánja a fény experimentális és érzékeinkre ható jellegét bemutatni, amelyek a mesterséges fényt

Carlos Cruz-Diez: Chromosaturation, 1965–2013

a tér átalakítására, megformálására alkalmazzák. A Hayward zegzugos kialakítása kedvez az 1960-tól napjainkig keletkezett, sokszínű és szerteágazó jellegű munkák elhelyezésének. A téregységeket átformáló fényhatások mellett önmagukban álló fényszobrok, fényvetítések, valamint tükörrel és izzóval kísérletező munkák uralják a galériát.

A legelső művek fényszobrok: Leo Villareal Cylinder (2011) és David Batchelor Magic Hour (2004–2007) című alkotása. Előbbi, a galéria belmagasságát betöltő, komplex számítógépes programozási logikán alapuló szobor az esetleges fénymozgás hatására mintha zenei strófákat keltene életre, s kétségtelenül az egyik legkedveltebb munka. A 19 600 fehér ledfény folyamatos váltakozása eltérő alakzatokat eredményez; hol csillaghullás, hol hóesés érzetét kelti. Hasonlóan feltűnő és populáris alkotás Cerith Wyn Evans három oszlopegyüttesből álló fényszobora (2010), amely az egyes oszlopok fényerősségének lassú, ám folyamatos változtatásával a be- és kilégzés érzetét sugallja.

Az önmagukban álló szoborcsoportokat követően egy-egy elzárt térbe léphetünk, amelyek közül Anthony McCall videoprojekcióból és mesterséges füstből álló installációja (2005) a látogatói interakcióval válik teljessé. Hasonlóan Lis Rhodes

Hayward Gallery, London

Fényhatás-tanulmány

Ann Veronica Janssens: Rózsa, 2007

lényegében ugyanezen a koncepción alapuló s nemrégén a Tate Tanksben bemutatott darabjához (Light Music, 1975), a vetítés itt is bekebelezi látogatóját, aki szívesen válik e „merénylet” áldozatává. A kiállítás kétségtelenül egyik leginteraktívabb és leginkább kedvelt alkotását követően újabb, különálló terekben elhelyezett installációkhoz érünk, amelyek közül Carlos Cruz-Diez munkája (2008) tűnik ki egyszerűségével és elképesztő intenzitásával. Olyan téregyüttesek egymásutániságából áll, amelyekben az élénk színhatások (vörös, zöld, kék) a mes-

terséges környezetbe belépő látogató érzékeivel játszanak. Az első pillanatra zavaró, neonhatású kékes fényáradatból a vörösbe átlépve először némi komfortérzetet tapasztalunk, amely a végső, neonzöld fényű térben határozottan kellemessé válik.

Az ismert nevek közül Jenny Holzer jellemzően provokatív, figyelmet követelő fényszobrával szerepel. A 2008-as MONUMENT egy félkör alakban magasba törő ledoszlopból áll, amelyen részben az akkortájt nyilvánosságra hozott, egyesült államokbeli hivatalos do-

kumentumokból összeállított politikai szöveg fut végig. A 35 ezer szóból felépített narráció másik felét két további szövegalmaz adja: katonák, diplomaták és fogva tartottak vallomásait, visszaemlékezéseit olvassuk. A felzaklatóan gyorsan áramló, színes, mesterséges fényekben úszó politikai üzenetet követően érzékeink pihentetésére vágyva egy elsőtétített, stroboszkóphatású térben találjuk magunkat. Olafur Eliasson munkája (Model for a Timeless Garden, 2011) egy sor kisebb szökőkutat villogó lámpákkal megvilágító installáció. A hol jégcsapokként, hol eljegesedett nővényfűzérként összeálló formákat szemlélő, a szökőkutakból visszacsapódó vízmennyiség természetes zajával körülvett néző mindig egy lépéssel közelebb kerül Eliasson művéhez, és meglepően hosszú időt tölt a másodpercekre megdermedő környezetben.

Csábító, szemfényvesztő, rácsodálkozást kiváltó alkotásokat látunk tehát. A kiállítás nem szakmaiságával tűnik ki, a művészeti szcénán kívülről érkező közönséget megmozgató ereje azonban önmagáért beszél. Ne keressük tehát a kuratori koncepciót vagy a rendezési elvet, a Light Show nem erről szól, hanem a tömegek kíváncsiságának felkeltéséről és egy valóban nem mindennapi élmény megszerzéséről. Amennyiben ez az élmény csak minden tizedik látogatóban kelti fel az időszak kiállítások rendszeres látogatásának vágyát, nincs további kérdés. *(Megtekinthető május 6-ig.)*

STÁNITZ ZSUZSANNA

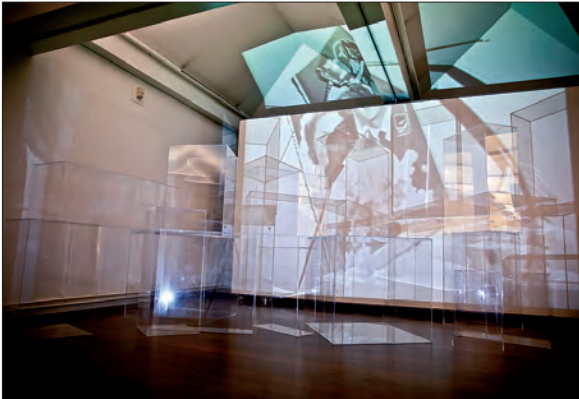
Rupertinum, Salzburg

Fiatalabb, mint tegnap

Fennállásának 30. jubileumát ünnepli az óváros szívében a modern művészeti múzeum. A rendhagyó „születésnap” három tárlatból áll az épület egy-egy szintjén, pályájuk elején álló, helybeli művészek részvételével.

A Büro Josef Böhm nevű alkotókollektívát 1990-ben az objektkészítés, a film és a performance jegyében alapította Franz Bergmüller, Hans Pollhammer és Ingo Huyer. Most olyan térinstallációt készítettek, amely időutazásra viszi a látogatót egy kamerát hordozó kisvasútmodell segítségével. A vetítés szokatlan szögéből pásztázza végig a gyűjtemény válogatott műveit – főleg a tájakat és a mozgást ábrázoló munkákat –, olyan klasszikus modern lapjait, mint Degas, Daumier, Gauguin, Kirchner, Kokoschka, Kollwitz, Léger, Lautrec, Marini, Schiele és Vasarely. Miközben ezeket eredetiben is bemutatják, saját műhelyükből fénykép és kollázs, mobil fotóobjekt és betonplasztika került az egyvelegbe, amelyet – önarcképeik helyett – óriásira kinagyított orruk profilfelvétele határol szakaszokra, egy-egy fura hegyoromként ezen a képzeletbeli „terepasztalon”.

A negyvenes orvosnő, Barbara Musil a linzi akadémián szerzett művészdipломát kísérleti alaktan szakon, azóta tanulmányútjain a Baltikumtól a Balkánig bejárta egész Európát. Volt tárlata Kolozsvárott, sőt vendégszerrepelt Gyulán is. Most a jubiláló gyűjtemény fonákja érdekelte, vagyis a „múzeumi üzem” mechanikus működése, a kulisszák mögötti rejtett terület. Bevette hát magát a raktárakba, ahonnan posztamenseket, válaszfalakat, drapériákat, épületelemeket, üvegvitrineket és tükröket bányászott elő, meg mindenféle olyan rekvizitumot, amelyek a tárlatrendezésben alárendelt szerepet játszanak. A halomba rakott, különféle méretű, áttetsző üvegszekrények és tükörlapok sejtelmes „kristálybirodalmat” teremtenek, amelyet videofilmjeinek rávetítésével még irreálisabbá varázsol. Műtárgyak legfeljebb csak az egykori, főúri Wunderkammerek kuriózumainak értelmében bukkannak fel itt-ott, mint például egy egzotikus csigaház – egy hozzá hasonló modern plasztika és egy „tenger gyümölcsei” olajcsendélet együttesében.

Barbara Musil videovetítése, 2013

A harmincas Elisabeth Schmirrl elsősorban digitális médiumokkal kísérletezik, ezért ő a múzeum online adatbankjára „csapott le”, és olyan műveket választott ki, amelyek jól illenek saját vizuális világához, illetve már korábban létező képállományához. Ezeket nemcsak digitálisan „keverte” különféle áttűnésekkel, hanem egyedi nyomtatásokat is készített hozzájuk, amelyeken a fekete festékes henger engedi érvényesülni a használtpapír-alapanyag eredeti színfoltjait vagy rásztereit. A fotós, filmes és manuális részleteket aztán komputerrel összemixeli, egyes tónusokat felerősítve vagy letompítva, bizonyos motívumokat kicsinyítve vagy felnagyítva. Az egyes lapokat hol egész falat betöltő monstre kompozíciókká illeszti össze láthatatlanul, hol szándékosan hangsúlyozza az alkotóelemek képségeit. Ha még hozzátesszük, hogy többek között Goya, Max Klinger vagy David Hockney látomásait használta ihletforrásként és konkrét kiindulópontként, akkor könnyebben elképzelhetjük, hogyan jelenik meg a külső és a belső tér, a férfiaság és a nőieség, az egyén és a csoport, a múlt és a jelen egymást taszító-vonzó ellentéte a fiatal alkotó művészetében. *(Megtekinthető május 5-ig.)*

W. I.

JÖN! JÖN! JÖN!

MEKS ÉS LUGO LAKÁSÉTTEREM ÉS SZALON

2013. április 12-től minden pénteken este 7-től várunk lakáséttermünkben

BUDAPEST, XIV. KERÜLET, ILKA UTCA 54.

EGYSZERRE 12 EMBER FÉR EL
HELYFOGLALÁS: +36 70 521 7173

hozzájárlás fejéknént 7.000 forint alkoholos italok nélkül,
és 10.500 forint azokkal

AZ ELSŐ KÉT ALKALOMMAL (12-ÉN ÉS 19-ÉN)
MINDEN FÉLÁRON

nemzetközi és magyar konyha, három fogás, nagy választék
szép borok
nyáron terasz

A SZALONBAN KÉPZŐMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁSOK
ÉS ESEMÉNYEK

ELSŐKÉNT PAUER GYULA MŰVEI

Bízva a BÁV-ra!

Műtárgyait magas áron felvásároljuk!

- ingyenes értékbecslés és szaktanácsadás
- kedvező beadói jutalékrendszer, járulékos költségek (fotózás, szakértői díj, stb.) nélkül
- kiemelt tételek esetén akár készpénzes felvásárlás
- ingyenes, biztonságos szállítás

Kínálja fel 19-20. századi hazai és külföldi festményeit, műtárgyait, ékszereit, óráit, bútorait és szőnyegeit!
A felvásárlás és értékesítés az üzlethálózatunkban folyamatos!
2013. évi aukcióink időpontjai:

május 14-15-16. • november 12-13-14. • december 10-11.

(Tárgyfelvétel vége: az aukciók előtt két hónappal.)

V. Bécsi utca 1.

Telefon: 1-429-2090

V. Bécsi utca 3.

Telefon: 1-429-2064

V. Párisi utca 2.

Telefon: 1-318-6217

V. Falk Miksa u. 21.

Telefon: 1-353-1975

V. Szent István krt. 3.

Telefon: 1-331-0513

II. Frankel Leó u. 13.

Telefon: 1-315-6588

V. Váci utca 74.

Telefon: 1-318-3733

www.bav.hu/felvasarlas [bavmukereskedelem](https://www.facebook.com/bavmukereskedelem)

1 7 7 3